

วารสาร

วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ ประจำปี ๒๕๕๖ สำนักศิลปวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

จังหวัดปทุมธานี

วารสารประจำปี

พิมพ์ครั้งที่ ๑   มิถุนายน ๒๕๕๖
จำนวนพิมพ์ ๖๐๐ เล่ม

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

ดำเนินการโดย

สำนักศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

คณะที่ปรึกษา

รศ.ดร.สมบัติ กษสาร์
ดร.สุเทพ บุญซ้อน

พิมพ์-ตรวจทาน

นางนันทิกานต์ บุตรบาล
นางสาวธนัญดา อ่อนสำลี
นางสาวปิยจุพร อะโนดาช

บรรณาธิการ

ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

พิมพ์ที่

บริษัท เกียนวัฒนาเพริ่งคัง จำกัด

สารบัญ

๑. เอกลักษณ์ทางดนตรี...สู่ความเป็นอัตลักษณ์
ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ ๑
๒. การรำในการแสดงลิเก
ผศ.ดร.อนงลักษณ์ ศรีเพ็ญ ๑๑
๓. พัฒนาการทำรำของนาฏศิลป์ไทยในวัฒนธรรม
ทวารวดี จากหลักฐานทางโบราณคดี
อ.ดุสิตธร งามยิ่ง ๒๓
๔. การพัฒนาเอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติ
รวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เพลงร้องย้อนยุคสำหรับ นักศึกษาระดับปริญญาตรี
สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์
อ.วิเชียร ธนลากประเสริฐ ๓๓
๕. ป้าทงม้อย : มรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี
นางสาวปิยจุพร อะโนดาช ๔๕
๖. การออกแบบโปสเตอร์
ผศ.วินิจฉัย จำปา ๔๙
๗. “คนไม่ยอมแก่” ขึ้นเขาตึกแดง พ.ศ. ๒๕๕๖
รศ.ยุพดี สาตรา เสดพรธณ ๗๕
๘. ความรักกับการครองคู่
อ.เจตน์ คชฤทธิ์ ๑๐๑
๙. ไปวัดแล้วได้อะไร
นางนันทิกานต์ บุตรบาล ๑๐๙
๑๐. มหัศจรรย์พลังติดบวก
นางสาวธนัญดา อ่อนสำลี ๑๑๕

คำนำ

วารสารวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเอกสารที่ถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น การท่องเที่ยว ประเพณี รวมทั้งภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ ให้ชุมชนรุ่นหลังได้รับรู้ และนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไป

การที่สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เห็นความสำคัญของการเผยแพร่แนวคิดต่าง ๆ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี จึงได้ดำเนินการจัดทำวารสารนี้ขึ้น นับว่าจะเป็นประโยชน์แก่บุคคลโดยทั่วไปขอขอบคุณนักวิจัย คณาจารย์ และนักวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สนับสนุนบทความมานำเสนอในครั้งนี้ หวังว่าวารสารวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น คงจะเป็นประโยชน์แก่เยาวชนและสังคมสืบไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ คชสิทธิ์)
อธิการบดี

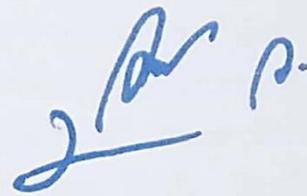

บทบรรณาธิการ

ศิลปวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชาติ การสืบทอด การถ่ายทอด การอนุรักษ์ การทำนุบำรุง การพัฒนา และการเผยแพร่ของศิลปะและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด ความเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ ก็โดยทางศิลปะและวัฒนธรรม ชาติใดที่มี วัฒนธรรมอันยาวนาน ก็มีความสง่างามอยู่ในตัวเองของชาตินั้นอยู่แล้ว การศึกษาทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติต่าง ๆ ในอาเซียน ที่จะเข้ามาติดต่อเกี่ยวข้องกันอย่างเหนียวแน่น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ย่อมต้องมีการเรียนรู้ ถ่ายทอดศิลปะ และวัฒนธรรมของตน ให้ชาติต่าง ๆ ได้รับความรู้ และเข้าใจถึง อุนิสิสย์ ใจคอ และการดำรงชีพ ฯลฯ นั้นเป็น อย่างไร จะติดต่อ สื่อสารกันอย่างไรให้มีความเข้าใจกันอย่างถูกต้องได้

วารสารฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ได้จัดพิมพ์ขึ้น เพื่อต้องการสื่อสาร ทำความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ที่มีความแตกต่างกันให้สาธารณชน ได้ทราบตามสมควร จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารฉบับนี้ จะมีคุณค่าที่ดีแก่ผู้อ่านสืบไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เบญจรงค์ กุลสุ
(ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม)

www.pearsoned.com

เอกลักษณ์ทางดนตรี...

สู่ความเป็นอัตลักษณ์

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์เบญจรงค์ กุลสุ

ดนตรี เป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่แสดงออกถึงความเป็นมา ความเป็นตัวตน บอกกล่าวถึงเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยการถ่ายทอดออกมาในรูปลักษณะของเสียง (Audio or Sound) และบอกกล่าวเหตุการณ์ด้วยเนื้อเพลง (Words or Lyric) ในลีลา (Style) ที่หลากหลาย และรูปแบบจังหวะ (Rhythmic Patterns) ตามสมัยนิยม เช่น วอลทซ์ (Waltz) แแทงโก้ (Tango) โบเลโร (Bolero) บีกิน (Beguine) ซาซ่าซ่า (Cha Cha Cha) รุมบ้า (Rumba) กัวราชา (Guaracha) ออฟบีท (Off Beat) ฟ็อกโทรต (Foxtrot) ควิกสเตป (Quick Step) แมสโพเทโท (Mashed Potato) เมอเรนเก้ (Merengue) บลู (Blue) บลูส์ (Blues) สวิง (Swing) แจ๊ส (Jazz, Jass) ร็อค (Rock) และโซล (Soul) เป็นต้น นอกจากนี้ องค์ประกอบต่าง ๆ ของเพลงก็ยังมีอีกมาก ในส่วนที่เรียกว่า จังหวะ (Time Signature) ในแต่ละบทเพลงจะมีที่ใช้ต่างกันไปตามแนวเพลงที่ประพันธ์ (Composition) คีตกวี (Composer) และการเรียบเรียงเสียงประสาน (Arranging)

เพลงที่ประพันธ์หรือแต่งขึ้น ย่อมต้องมีจุดมุ่งหมาย ต้องการสื่อเรื่องอะไร เพื่ออะไร ซึ่งผู้ประพันธ์จะต้องสื่อออกมาถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่แท้จริงให้ได้ โดยอาศัยนักร้อง (Singer) นักดนตรี (Musician) มาร่วมงานกัน

ในการถ่ายทอดความเป็นดนตรีให้เป็นดนตรี ไปสู่ผู้ฟัง (Listener) ได้อย่างมีอรรถรส โน้ต (Notes) เป็นเพียงแค่สัญลักษณ์ในการถ่ายทอดงานของผู้ประพันธ์ ผ่านนักร้อง นักดนตรีไปสู่ผู้ฟัง แต่ความเป็นดนตรี ความไพเราะจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงก็คือ นักร้อง นักดนตรีหรือวงดนตรี ดังนั้น วงดนตรีจึงแสดงให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ ของสถาบันนั้น ๆ โดยมีเพลงประจำสถาบันนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ อารมณ์เพลงที่ประพันธ์ขึ้นมีความแตกต่างกัน เช่น สื่อในเรื่องความสำคัญของสถาบัน ความเป็นมาของสถานที่ ความโดดเด่นของสถานประกอบการ ความสามัคคี จิตอาสาในหมู่คณะ ความรักความอาลัย และการปลุกจิตสำนึกร่วมกัน

ในความเป็นสากลที่บ่งบอกถึงความ เป็นไทย ก็ยังปรากฏให้เห็นได้เสมอ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในที่นี้จะกล่าวถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเพลง ที่จะต้องช่วยกันถ่ายทอด สืบทอด และรักษาไว้ เช่น ในลีลาตลก รำวง สองไม้หรือหน้าทับต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยแต่เดิม นำมาเรียบเรียง ประยุกต์ให้เข้ากับความเป็นสากลมากขึ้น ก็สามารถทำ ได้เป็นอย่างดี ไม่เฉพาะแต่บทเพลง เครื่องดนตรีไทย ก็นำมาผสมผสานเล่นให้เข้ากับดนตรีสากลได้เช่นกัน แต่อาจจะต้องปรับเสียงกันบ้าง เพื่อให้เกิดความกลมกลืนของเสียง กลายเป็นอัตลักษณ์ทาง ดนตรีขึ้นมา ที่เรียกว่า ดนตรีร่วมสมัย ดนตรีสมัยใหม่

ซึ่งเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์ดนตรีที่ทำให้
ดนตรีไทยและสากล อยู่ร่วมกันได้ ส่วนที่เป็นดนตรี
ไทยแท้ หรือไทยเดิม ก็ยังคงอยู่สืบไปเช่นกัน

ในที่นี่ จะขอนำบทเพลงประจำของ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม-
ราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี ที่ทีมงานของอาจารย์

ได้ร่วมกันสร้างสรรค์งานเพลงเหล่านี้ขึ้นมา เพื่อให้
ศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบัน และบุคลากรในสถาบัน
ได้รู้จักเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ความเป็นมา ความ
ภาคภูมิใจ ความร่วมมือร่วมใจมีจิตอาสาในการ
พัฒนามหาวิทยาลัย และท้องถิ่นร่วมกัน บทเพลง
วไลยอลงกรณ์ ชุดที่ ๑ นี้ประกอบด้วย ๑๖ เพลง
ดังต่อไปนี้

คำร้อง / ทำนอง / เรียบเรียงประสาน

โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

ขวัญใจวไลยอลงกรณ์

ขวัญใจ วไลยอลงกรณ์ นามอนุสรณ์ ของเราชาวราชภัฏ
เป็นมหาวิทยาลัย ศูนย์รวมใจน้องพี่ ผูกพันและสามัคคี ไม่จิตจาง
แสนดี ความรู้มีสื่อสร้างสรรค์ เก่งกล้าเป็นคุณอนันต์ สายสัมพันธ์แห่งวงจิ
เป็นศักดิ์ศรีของเรา ให้เลื่องลือไปทั่วหล้า ด้วยความรักและศรัทธา ประทับใจ
สวยเออย งามนี้เลยสุดไฝฝั้น น่ารักสุดรำพัน ผิวผ่องพรรณเปรียบไคปาน
กิริยาและวาจา เหมือนมนต์ตราประทับใจ นีคือยอดขวัญใจ วไลยอลงกรณ์

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดรา เสดพรณ

เรียบเรียงเสียงประสาน / ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

ราชพฤษ์แห่งราชภัฏ

ราชพฤษ์ มงคลนาม ไม้งามแห่งราชา ซ่อเหลืองย่อยระย้า ตระการตากู่สถาบัน
หนึ่งดอก หนึ่งชีวิต ลูกเจ้าฟ้าจิตผูกพัน รอมร้อยไว้ด้วยกัน งามเจิดจัน สามัคคี
ดังสายทอง เด่นสะคราญ ดุจสายธารแห่งความดี กระจ่าง สง่าศรี พี่สู่น้องช้วนิจรันตร์
ชาวราชพฤษ์ต้องพิทักษ์ เกียรติศักดิ์ค่านันต์ ถวายแด่ พระทรงธรรม์ และเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดรา เสดพรรณ ทำนอง / เรียบเรียงประสาน โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

เทวดาไลยอลงกรณ์

หลังจากน้าพระทัย เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ จึงเป็นมหาวิทยาลัย เกียรติเกริกไกรยังยืนนาน
พระนามนี้เชิดชูไว้ แนบดวงใจนิรันดร์กาล ขอพรพระประทาน ให้เชี่ยวชาญภูมิปัญญา
สร้างสรรค์คุณความดี ให้เป็นศรีสถานศึกษา ปราบภูเกียรติตั้งก้องฟ้า เทิดพระนามวไลยอลงกรณ์
เทิดราชลัญจกร อนุสรณ์แห่งองค์ราชา เทิดราชภักฎไฉ่คู้หล้า เทิดมหาราชาพระภูมิพล

คำร้องโดย สุมามัลย์ พงษ์ไพบูลย์

ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ
เรียบเรียงเสียงประสานโดย รศ.มนัส วัฒนไชยยศ

เพชรราชพุกษ์

งามเพชรงามสดใส เพชรประดับใจแห่งวไลยอลงกรณ์ งามคงค่าสถาพร นิรันดร ยังจำมั่น
วันเวลา

ทุกก้าวย่าง ทางเดิน เพลินพบสุข ผ่อนเพลาทุรุฑ รื่นรมย์สมปรารถนา เรียนสนุก เล่นก็รู้
เชิดชูตา สมคุณค่า เพชรราชพุกษ์ จารึกใจ

งามเพชรงามสดใส ดังเพชรประดับใจส่องทางหน คุณความดี สร้างสรรค์บันดาลดล
นำกุศล สร้างสรรค์บันดาลไทย

เพชรน้ำงาม ส่องประกาย ไปทุกแห่ง ให้รู้แจ้งแหล่งวิชามอบตราให้ เพชรราชพุกษ์
ส่องสยาม งามจับใจ คือเพชร แห่งวไลยอลงกรณ์

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดรา เสดตพรรณ

ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ
เรียบเรียงเสียงประสานโดย รศ.มนัส วัฒนไชยยศ

เขี้ยวคือธงชัย

เขี้ยวของเราคือธงชัย แห่งฟ้าวไลยอลงกรณ์ เขี้ยวขจีคืออนุสรณ์ วันพระองค์อร ประสูติกาล
เขี้ยวของเราอ้อมใจ ลูกเจ้าฟ้าไว้ให้นานาน มีวินัย มีแก่นสาร เปรียบปานปวงพันธุ์พฤษภุชเไพ
เขี้ยวของเราเก่งฉกาจ แสนสามารถไม่รองใคร กิจกรรมล้นนำชัยมหาวิทยาลัยจึงยิ่งยง
เขี้ยวของเรานั้นแข็งแกร่ง ดุจกำแพงแห่งความรัก สามัคคีมีพร้อมรัก เป็นสายรักนิรันดร์ไป (เที่ยวที่ ๑)
เขี้ยวของเรานำชุมชน สู่สากลทั่วถิ่นไทย เขี้ยวจึงสวยงามสดใส ในหัวใจ ของเราเอย (เที่ยวที่ ๒)

คำร้องโดย นพรัตน์ พันธุ์แสง

ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ
เรียบเรียงเสียงประสานโดย รศ.มนัส วัฒนไชยยศ

เพชรงาม

วไลยอลงกรณ์ คือเพชรงาม ล้ำค่า ประทับใจ ตรึงตรา เป็นเวลา หลายปี
๑๕ กุมภาพันธ์ น้อมใจร่วมชุมนุม ไม่ว่าสาวหรือหนุ่ม มากลุ่มมาเดี๋ยวมากมี
วันนี้วันดี นื่องพีเร่รุ่งสู่เหย้า ด้วยน้ำใจของเรา รวมเหล่าด้วยสามัคคี
วไลยอลงกรณ์ ถาวรชั่วนาตาปี สุขสันต์ สุขี โชคดี มีชัย

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดรา เสดตพรรณ

เรียบเรียงเสียงประสาน / ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

พระจอมใจของลูกเจ้าฟ้า

ลูกเจ้าฟ้าภูมิใจ พระนามวไลยอลงกรณ์ พระเอื้อพระอาทร ราชภัฏจึงถาวรยืนยง
ขอทูลขอเทิดไว้ เป็นจอมใจสถิตคง ยอยศให้สูงส่ง คู่ไตรรงค์เป็นธงชัย
ตามรอย พระปณิธาน ถวายงานพระภูมิพล พัฒนาให้เกิดผล ๘ โปรดดลกำลังใจ
น้อมรักสามัคคี ให้เด่นดีมีวินัย จรรยาเจิดแจ่มใส อนาคตในวิชาการ
พวกเราลูกเจ้าฟ้า กราบบาทาขอสุขสานต์ ให้เกริกเกียรติอนันต์กาล สืบสานงานพระจอมใจ

คำร้อง / ทำนองโดย ศิวกานท์ ปทุมสูติ

เรียบเรียงเสียงประสานโดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

จอมใจลอยลงกรณ

จอมใจลอยลงกรณ มาชิงามงอนพอนรำกับชาย สร้อยฟ้าสูมาลัย ราชพฤกษ์เลอล้ำค่า
 พี่ปรารถนาร่วมวงโค้งรำ บุญพาราชกัฏเจริณ มาชिमเซ็ญรักเราก้าวนำ ซ่อนไว้ในใจงาม ร่ำสว
 ปองเป็นน้องเป็นพี่ เป็นศักดิ์เป็นศรีวิไลยลงกรณ

พหลโยธิน คลองหนึ่งคลองหลวงมิเลยลวงจร มหาวิทยาลัย เราสู้อาศัยน้ำใจภารดร
 ปัญญาฝากครูสอน รักฝากสมรผู้เป็นจอมใจ จอมใจลอยลงกรณ มาชิงามงอนพอนรำกับชาย
 คู่แล้วอย่าแคล้วไกล ใครรักใครไม่เกี่ยวข้อง แต่พี่รักน้องจริงแท้แน่นอน

พหลโยธิน คลองหนึ่งคลองหลวงมิเลยลวงจร มหาวิทยาลัย เราสู้อาศัยน้ำใจภารดร
 ปัญญาฝากครูสอน รักฝากสมรผู้เป็นจอมใจ จอมใจลอยลงกรณ มาชิงามงอนพอนรำกับชาย
 คู่แล้วอย่าแคล้วไกล ใครรักใครไม่เกี่ยวข้อง แต่พี่รักน้องจริงแท้แน่นอน

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดรา เสดพรธน

ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

เรียบเรียงเสียงประสานโดย รศ.มนัส วัฒนไชยยศ

ลูกเจ้าฟ้าลอยลงกรณ

หนุ่มสาว วิทยาศาสตร์ สามารถยิ่ง เทคนิค เก่งจริงชาวอุตสาหกรรม ครุศาสตร์
 แสนฉลาดเป็นผู้นำ ชาวเกษตร เลิศล้ำขยันทำกิน

มนุษยศาสตร์ สามารถ ขวนขวาย ความรู้ มากมายถ้วนทั่วทุกถิ่น วิทยาการ
 จัดการเก่งกล้าอาจิณ รู้รอบ ไปสิ้นเศรษฐกิจแดนไทย

เราล้วน เป็นลูก เจ้าฟ้า มีวินัย จรรยาสง่าอำไพ เราเป็นคนขององค์ จอมไทย
 เกียรติศักดิ์เทิดไว้คู่วิไลยลงกรณ

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดตรา เสตพรรณ

เรียบเรียงเสียงประสาน / ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

อาลัยลอยลงกรณ

มองไปทางใดหัวใจอาดูร วลัยลงกรณ ศูนย์รวมรักเรา จะจำความหลังเหมือนดัง
เป็นเงา แม้จากไกล เรายังรักจับใจ

รักราชพฤกษ์รักบึงบัวบาน ยามดอกแย้มบานสีสดใส รักลิลาวดงามผ่องอำไพ
بيبหอมยวนใจ เฟื่องฟ้าลาวัลย์

รักร่มพฤกษาในแดนดงด้วง รักริ้วธงทิว เขียวงามเจิดจ้าน รักติกเคยเรียนพากเพียร
นานวัน รักเจ้าฟ้าฉัน สดพรรณนา

รักเพื่อนรักพี่ที่ต้องจากกัน รักน้องคงมั่น ผูกพันแน่นหนา รักครู อาจารย์เชิดชูบูชา
ทำนุสรควิชา ให้ปัญญาเชี่ยวชาญ

แต่หนึ่งในรักมีมีใดเปรียบ จะเชิดชูเกียรติให้แม่ไพศาล ให้สมดังหมายพระปณิธาน
รักล้นยืนนาน "วลัยลงกรณ"

ตั้งนั้นถึงวันที่ต้องอาลา จึงจำตริงตราไม่หน่ายถ่ายทอด หัวใจรักข้าโหยหาอาวรณ์
ชั่วนิรันดร์ ไม่มีวันลืม

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดตรา เสตพรรณ

เรียบเรียงเสียงประสาน / ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

ลูกเจ้าฟ้ารำวง

(สร้อย) รำวงชาวลูกเจ้าฟ้า ลูกเจ้าฟ้าวลัยลงกรณ รำวงให้สุขสมเอน (เชิญแม่
ขวัญอ่อนออกมารำวง) ซ้ำ

(หมู่หญิง) เชิญลูกเจ้าฟ้า ลูกเจ้าฟ้า ออกมารำวง ให้เอาจองอ้ออ่อนไหว (ทุกคนรวมใจ
อยู่ในวงรำ) ซ้ำ

(หมู่ชาย) เราลูกเจ้าฟ้า ลูกเจ้าฟ้าสง่างาม และมีความแจ่มใส (ช่างงามวิไลเมื่ออยู่
ในวงรำ) ซ้ำ (สร้อย)

(พร้อม) รำวงในวันนี้ ในวันนี้ยินดีทั่วกัน แสนเปรมปรีดิ์ สุขสันต์ สำราญใจครัน
ดั่งสวรรค์ในวงรำ สำราญใจครันดั่งสวรรค์ในวงรำ

คำร้อง ทำนองโดย ผศ.จารึก สงวนพงษ์ เรียบเรียงเสียงประสาน โดย รศ.มนัส วัฒนไชยยศ

รำวงราชพฤกษ์

รำวงชาวราชพฤกษ์ หวนรำลึกถึงวันเก่าก่อน ด้วยใจสุดแสนอาวรณ์ แสนสะท้อน
เมื่อยามจากไป แสนสะท้อนเมื่อยามห่างไกล

เคยเรียนเคยเล่นเคยเป็นน้องพี่ ร่วมรักสามัคคียิ่งใหญ่ ราชภัฏมหาวิทาลัย
ต่างดีใจเมื่อกลับมาเยือน

พบอาจารย์ที่เคยอาทร ศิษย์ยกกรมที่เคยลิ้มเลือน วไลยอลงกรณ์ให้ย้าเดือน
พบผองเพื่อนพาสุขอนันต์ พบผองเพื่อนพาสุขอนันต์

รำวงชาวราชพฤกษ์ รำลึกเดือนกุมภาพันธ์ วันที่ ๑๕ เรามาพบกัน เกษมสุขสันต์
วันดีเออย

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดรา เสตพรรณ เรียบเรียงเสียงประสาน / ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

ภูมิใจเธอ

ยินดี วันนี้ ยินดีแก่ปวงบัณฑิต เพราะเธอคือศิษย์ที่เราภูมิใจ ภูมิใจ วันนี้ ภูมิใจ
ในความสำเร็จ เพราะเธอคือเพชรที่พราวแจ่มใส

สมปรารถนา วันนี้ สมปรารถนา สมใจ ปริญญายิ่งใหญ่อยู่ในมือเธอ เชิดชู
เกียรตินี้ เชิดชูให้งามสูงส่ง ให้สมจำนงเจ้าฟ้าปราณี

สร้างสรรค์ ร่วมกัน สร้างสรรค์แต่คุณความดี ให้สมกับที่พระภูมิวางใจ ดาวเด่น
เธอคือดาวเด่นแห่งมหาวิทาลัย เธอคือความภูมิใจแห่งวไลยอลงกรณ์

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดตรา เสดตพรรณ

เรียบเรียงเสียงประสาน / ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

สู่ดาว

จากดินสู่ถิ่นดาว ประกายทอวนบนฟากฟ้า ต้องพากเพียรเรียนวิชา ต้องมุ่งหน้าพยายาม
 ชีวิตไม่นิ่งเฉย ไม่ละเลยสิ่งพบเห็น จดจำสิ่งจำเป็น และเลือกเฟ้นสิ่งดีงาม
 วินัยดีมีน้ำใจ วัฒนธรรมไทยไม่เสื่อมทราชม ชีวีตจึงงดงาม จิตอร่ามงามทวี
 พี่น้องร่วมใจกัน สมานฉันท์สามัคคี ลูกเจ้าฟ้าเจริญศรี ชีวิตนี้ไปสู่ดาว
 นอบน้อมและถ่อมตน จึงเป็นคนที่น่ารัก ความดีแม่ประจักษ์ พรหมพิทักษ์ให้โชคดี
 เราเป็นศิษย์มีครู จึงรอบรู้ปัญญาดี กตัญญูซุ่ดดีศรี กิจกรรมพลีให้ลือนาม

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดตรา เสดตพรรณ

เรียบเรียงเสียงประสาน / ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

หัวใจของลูกเจ้าฟ้า

- (สร้อย) ธงเขียวพลิ้วไสว คือธงชัยวไลยอลงกรณ์ (ข้า)
 รุกเรารุก บุกเรานุก “เรารุกเรานุกเพื่อนำชัยมา” ๗
 สู้เรารู้ ทนเราทน “เรารู้เราทนไม่มีรอร่า” ๗
 แข็งเราแข็ง แกร่งเราแกร่ง “เราแข็งเราแกร่งให้ชื่อลือชา”
- (สร้อย) ธงเขียวพลิ้วไสว คือธงชัยวไลยอลงกรณ์ (ข้า)
 เขียวเราเขียว เขียวเราเขียว “เราเขียวเราเขียวให้กำลังใจ” ๗
 เด่นเราเด่น การกีฬา “เราเก่งเรากล้าไม่เป็นรองใคร” ๗
 ลูกเจ้าฟ้าหัวใจสู้ “ลูกเจ้าฟ้าสู้ให้เลื่องลือชัย” ๗
- (สร้อย) ธงเขียวพลิ้วไสว คือธงชัยวไลยอลงกรณ์ (ข้า)
 เร็วเร็วเร็ว ไวไวไว “เร็วเร็วไวไวเพื่อชิงชัยมา” ๗
 ไวไวไว ไวไวไว “เรารู้เร็วไวให้ได้ชัยมา” ๗
 ลูกเจ้าฟ้าหัวใจสู้ “ลูกเจ้าฟ้าสู้ให้เลื่องลือชา” ๗
- (สร้อย) ธงเขียวพลิ้วไสว คือธงชัยวไลยอลงกรณ์ (ข้า)

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดรา เสดพรธน

เรียบเรียงเสียงประสาน / ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

มาร์ชวไลยอลงกรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนามเด่นหฺร เราเชิดชูวไลยอลงกรณ์
 พระราชปิตุจฉายระทานนามพระองค์อร ให้เป็นมิ่งอนุสรณ์สถาบัน
 เราคือชนแห่งองค์พระราชา พระภูมิพลมหาราชัน
 นามราชภัฏเด่นดังดวงตะวัน ๕ ให้สร้งสรรค์ถิ่นไทยเรื่อรอง
 (หญิง) ขอบุณขอเทิดไว้เหนือเกล้า พวกเราลูกเจ้าฟ้าน้อมสนอง
 สิ่งใด ๕ ประสงค์จ่านงปอง จะกลั่นกรองทุกสิ่งสรรค์ก้านัลไทย
 (จบเที่ยวแรก-ชาย) จะรักษาวิญัยให้ใหญ่ยิ่ง สามัคคีมันคงจริงดังสิงขร
 จรรยาเลิศเทิดไว้คู่ฟ้าอมร นามราชภัฏวไลยอลงกรณ์จงยืนยง
 (ดนตรีรับขึ้นต้นใหม่)
 (จบเที่ยวสอง) ขอพรพระศักดิ์สิทธิ์ทั่วหล้า พระพรจากเจ้าฟ้าผู้ยิ่งใหญ่
 พระพรจากองค์พระภูวณัย น้อมนำให้ปวงข้าสภาพร

นอกจากนี้ ยังมีอีกหนึ่งบทเพลงที่คณะอาจารย์ได้ประพันธ์ไว้เป็นผลงานที่บ่งบอกถึงความสำคัญ
 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ที่น่าจะต้องรับรู้ไว้ เพื่อระลึกถึงในโอกาสต่อ ๆ ไปอีกหนึ่ง
 บทเพลง ที่มีชื่อว่า ชมพูปันรุทิพย์ ซึ่งมีเนื้อร้องดังนี้

คำร้องโดย รศ.ยุพดี สาดรา เสดพรธน

ทำนอง โดย ผศ.เบญจรงค์ กุลสุ

เรียบเรียงเสียงประสานโดย วงดนตรีสุนทราภรณ์

ชมพูปันรุทิพย์

ชมพู ชูช่อ บานไสว
 คือชมพู พันธุ์ทิพย์ ตระการตา
 ไม้งาม นามนี้ มีชื่อ
 ของเพชรบุรีวิทยาลัย เกรียงไกร
 เขียวของใบ งามพิสุทธิ์ ผุดผ่อง
 พลิ้วสะบัด โบกอยู่คู่เคียงใจ

แซมเขียว ของใบ งามสง่า
 ปานดอกไม้ แห่งฟ้า อำไพ
 ว่าคือ สัญลักษณ์ ยิ่งใหญ่
 หนึ่งใน สถาบันอันยืนยง
 คือธง ต่องแสงระวี ที่เฉิดฉาย
 เป็นธงชัย แห่งวิทยา นานานันท์

ช่อชมพู คุประหนึ่ง เป็นสิ่งรวม
ต้นปี บานสะพรั่ง พร้อมกัน
ยามดอก ไม้ร่วง ช่วงการสอบ
ด้วยทุกคน มุ่งมั่น ปฏิญญา
แม้จากไป ไกลแล้ว ใจยังคง
ที่ส่งเสริม ให้ได้ดี มีวิชา

ความรัก สามัคคี เจิดจ้าน
จุดดอกไม้ แห่งสวรรค์ เทวา
เรานอบ จิตใฝ่ การศึกษา
ก่อนลา จากกันวันสิ้นเทอม
มันตรง ต่อสถาบัน การศึกษา
จึงตรงตรา ใจอยู่ มิรู้ลืม

การรำในการแสดง

ลิเก

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนงค์ลักษณ์ ศรีเพ็ญ

ลิเกในระยะเริ่มแรกไม่มีการรำ ใช้แต่การร้องและการเจรจาเป็นหลัก ครั้นต่อมาในปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ลิเกเริ่มนำแบบแผนของละครรำมาปรับปรุงในการแสดง ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินเรื่อง เครื่องดนตรีปี่พาทย์ และนำการรำของละครรำมาใช้ ซึ่งการรำของลิเกไม่ได้ยึดแบบแผนมากนัก ครั้นเมื่อมีการปฏิวัติวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๔๗๕ ศิลปินทุกคนต้องสอบผ่านความรู้ด้วยการ “รำแม่บท” การรำใช้บทอย่างละคร การรำเพลงหน้าพาทย์ เช่น เพลงเสมอ เพลงเซ็ด เป็นต้น จึงจะมีสิทธิ์ในการประกอบอาชีพนาฏดนตรีได้ ซึ่งส่งผลทำให้ลิเกได้รับแบบแผนการรำมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการแสดงลิเก และเป็นส่วนหนึ่งในความเป็นนาฏศิลป์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้อธิบายถึงกำเนิด และวิวัฒนาการของนาฏศิลป์ที่ผูกพันกับมนุษย์ เกี่ยวกับการฟ้อนรำ (อ้างใน วรกมล เหมศรีชาติ, ๒๕๔๐: ๕)

“การฟ้อนรำย่อมเป็นประเพณีในเหล่ามนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ไม่เลือกกว่าจะอยู่ ณ ประเทศถิ่นสถานที่ใดในพิภพนี้ คงมีวิธีฟ้อนรำตามวิสัยชาติของตนด้วยกันทั้งนั้น อย่าว่าแต่มนุษย์เลย ถึงแม้สัตว์เดรัจฉานก็มีวิธีฟ้อนรำ ขอนี้พึงสังเกตเห็นได้โดยง่าย ดังเช่น สุนัขและไก่กา เป็นต้น เวลาใดสงบอารมณ์ของมันเข้า มันก็เต้นโลดกรีดกรายทาทิรยาท่าทางได้ต่าง ๆ ก็คือการฟ้อนรำตามวิสัยสัตว์นั่นเอง ปราชญ์ผู้คิดค้นคิดหามูลเหตุแห่งการฟ้อนรำจึง

แลเห็นเป็นยุติว่า การพ้อนรำนี้มูลฐานเกิดแต่วิสัยสัตว์ เมื่อเวทนาเสวยอารมณ์จะเป็นสุขเวทนาหรือทุกข์เวทนามก็ตาม ถ้าเสวยอารมณ์แรงกล้าไม่กลั่นไว้แสดงออกมาเป็นกิริยาให้เห็นปรากฏ ยกเป็นนิทศนะอุทาหรณ์ดังเช่น ธรรมดาหารก เวลาอารมณ์เสวยสุขเวทนามก็เด่นอย่างสนุกสนาน ถ้าอารมณ์เสวยทุกข์เวทนามก็ตื่นโดยโหยให้ กิริยาที่ปรากฏออกมาทำให้รู้ว่าอารมณ์เป็นอย่างไร ยิ่งเติบโตรู้เดียงสาขึ้นเพียงไร กิริยาที่แสดงอารมณ์ออกมาก็ยิ่งมากมายหลายอย่างออกไป จนถึงกิริยาที่แสดงความกำหนดยินดีในกามารมณ์ และกิริยาแสดงความอาฆาตโกรธแค้น เป็นต้น กิริยาอันเกิดแต่เวทนาเสวยอารมณ์นี้นับเป็นขั้นต้นของการพ้อนรำ

ต่อมาอีกขั้นหนึ่งเกิดแต่คนทั้งหลายรู้ความหมายของกิริยาต่าง ๆ ก็ใช้กิริยาเหล่านั้น เป็นภาษาอันหนึ่ง เมื่อประสงค์จะแสดงให้ปรากฏแก่ผู้อื่นโดยใจจริงก็ดี หรือโดยมายา เช่น ในการหยอกล้อกัน ซึ่งมีอารมณ์อย่างไร ก็แสดงกิริยาอันเป็นเครื่องหมายอารมณ์อย่างนั้นเป็นว่าถ้าจะแสดงความเสน่ห้หา ก็ทำกิริยายิ้มแย้มกริดกราย จะแสดงความรื่นเริงบันเทิงใจ ก็ขบร้อพ้อนรำ ถ้าจะให้ผู้อื่นกลัวก็ทำหน้าตาถมึงทิงแลแลโลดเต้นคุกคาม จึงเกิดแบบแผนท่าทางที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ อันเป็นขั้นต้นของกระบวนการพ้อนรำขึ้นด้วยประการนี้จึงเป็นขั้นที่สอง

ต่อมาอีกขั้นหนึ่งเกิดแต่มีผู้ฉลาดเลือกเอากิริยาท่าทางซึ่งแสดงอารมณ์ต่าง ๆ นั้นมาเรียบเรียงสอดคล้องติดต่อกันเป็นกระบวนการพ้อนรำให้เห็นงามต้องตาติดใจคน จึงเกิดมีกระบวนการพ้อนรำขึ้น นับเป็นขั้นที่สามของมนุษย์ทั้งปวงทั่วทุกชาติทุกภาษาจึงเกิดมีประเพณีการพ้อนรำตามกระบวนการซึ่งพวกของตนเองเห็นว่างามด้วยกัน”

ประเพณีการพ้อนรำจะใช้สำหรับฝึกหัดพวกที่ประกอบกรหาเลี้ยงชีพด้วยรำเต้น เช่น โขนละครเท่านั้นหามิได้ แต่เดิมมาย่อมเป็นประเพณีสำหรับบุคคลทุกชั้นบรรดาศักดิ์ และมีที่ใช้จนถึงในการพิธีต่าง ๆ หลายอย่าง จะยกตัวอย่างแต่ประเพณีการพ้อนรำที่มีมาในสยามประเทศ ของเรานี้ ดังเช่นในตำราคชศาสตร์ ซึ่งนับถือว่าเป็นวิชาดีสูงสำหรับการรณรงค์สงคราม แต่โบราณ ใครหัดขี่ช้างชนก็ต้องหัดพ้อนรำให้เป็นสง่าราศีด้วย แม้พระเจ้าแผ่นดินก็ต้องฝึกหัด มีตัวอย่างมาจนถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาวิชาคชศาสตร์ ต่อมาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ได้ทรงหัดพ้อนรำ ได้ยินว่าเคยทรงรำพระแสงขอ บนคอช้างพระที่นั่งเป็นพุทธรูชา เมื่อครั้งสมเด็จพระพุทธบาทตามโบราณ ราชประเพณี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ การพ้อนรำในกระบวนการอย่างอื่น เช่น กระบี่กระบองก็เป็นวิชาที่เจ้านายต้องทรงฝึกหัดมาแต่ก่อน ส่วนกระบวนการพ้อนรำในการพิธียังมีตัวอย่างทางหัวเมืองมณฑลภาคพายัพ ถ้าเวลามีงานบุญให้ทานเป็นการใหญ่ ก็เป็นประเพณีที่เจ้านายตั้งแต่เจ้าผู้ครองนครลงมาที่จะพ้อนรำ เป็นการแสดงโสมนัสศรัทธาในบุญทาน

เจ้านายฝ่ายผู้หญิงก็ยอมหัดฟ้อนรำและมีเวลาที่จะหัดฟ้อนรำในการพิธีบางอย่างจนทุกวันนี้ ประเพณีต่าง ๆ ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแต่โบราณถือว่าการฟ้อนรำเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษา ซึ่งสมควรฝึกหัดเป็นสามัญทั่วทุกชั้นบรรดาศักดิ์สืบมา

การที่ฝึกหัดคนบางจำพวกให้ฟ้อนรำ ดังเช่นระบำหรือละครนั้น คงเกิดแต่ประสงค์ จะใคร่ดูกระบวนการฟ้อนรำว่าจะงามได้ถูกที่สุดเพียงไร จึงเลือกสรรคนแต่บางเหล่าฝึกฝนให้ชำนาญเฉพาะการฟ้อนรำ สำหรับแก่คนทั้งหลาย ให้เห็นว่าการฟ้อนรำอาจจะงามได้ถึงเพียงนั้น เมื่อสามารถฝึกหัดได้สมประสงค์ก็เป็นที่ต้องตาติดใจคนทั้งหลาย จึงเกิดมีนักรำขึ้นเป็นพวกหนึ่งต่างหาก แต่ที่จริงวิชาฟ้อนรำมีแบบแผนอันเดียวกับที่เป็นสามัญแก่คนทั้งหลายทุกชั้นบรรดาศักดิ์นั่นเอง

จะเห็นได้ว่าลิเกก็เป็นนาฏศิลป์แขนงหนึ่งเนื่องจากใช้บทบาทที่ออกมาจากอารมณ์ผสมผสานกับท่ารำซึ่งได้รับมาจากละครว่า ซึ่งการรำของลิเกนั้นแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. รำเพลง การรำเพลง คือ การรำในเพลงที่มีกำหนดท่ารำไว้อย่างชัดเจน ซึ่งส่วนมาก จะเป็นเพลงหน้าพาทย์ ใช้สำหรับในการฝึกหัดเบื้องต้นของนักนาฏศิลป์ ได้แก่ เพลงช้า - เพลงเร็ว ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ชนิดหนึ่งที่ใช้ในการเชิญครูพระครูนาง เชิญครูเหล่าเทพบุตรนางฟ้า ของการเรียนการสอนวิชาโขนละคร และยังเป็นเพลงพื้นฐานที่ใช้ในการฝึกหัดนักนาฏศิลป์ โดยใช้ท่าทางที่ครูบาอาจารย์ได้สืบทอดต่อกันมา เรียกว่า “แม่ท่า” โดยเริ่มจากท่าทางในการนั่ง การไหว้ การตั้งเข่า การยืน และท่าทีในการรำท่าต่าง ๆ โดยผู้เรียนต้องเริ่มจากการฝึกเพลงช้า “จะ โจง จะ ทิง โจง ทิง” แล้วต่อ

ด้วยเพลงเร็ว “ต๊ิบ ทิง ทิง” ซึ่งท่ารำตัวพระและตัวนางนั้นจะไม่เหมือนกัน ดังนั้นเพลงช้า - เพลงเร็วจึงถือว่าเป็นแม่ท่า และเป็นต้นแบบในการรำตีบทและรำเพลงอื่น ๆ ต่อไป

จากการสัมภาษณ์ นายวิโรจน์ วีระวัฒนานนท์ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ในการรำเพลงช้า - เพลงเร็วของลิเกนั้นได้รับการสืบทอดมาจากนาฏศิลป์ในสมัยที่ลิเกได้นำแบบอย่างการรำของละครมาใช้ จึงทำให้การรำเพลงช้า - เพลงเร็ว เกิดขึ้นในลิเก และนำมาใช้ในการฝึกหัดท่าทางในการรำรำตลอดจนใช้รำหน้าเวทีก่อนการแสดง เรียกว่า การรำถวายเป็น หรือรำเบิกโรงก่อนการแสดง ทั้งนี้เพื่อเป็นการเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครูบาอาจารย์ นอกจากนี้ตามงานแก้บนต่าง ๆ เจ้าภาพมักจะนิยมให้ลิเกมารำหน้าศาลเจ้า หรือหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองบนบานศาลกล่าวไว้ ชาวบ้านจึงเรียกการรำนี้ว่า “รำแก้บน”

ภาพที่ ๑ การรำแก้บนของลิเก

ที่มา (คณะหยกเพชร เลิศพร, ๒๕๕๑)

การรำถวายเป็นของลิเกนั้นแต่ละคณะ จะได้รับการสืบทอดมาจากครูบาอาจารย์ หรือบรรพบุรุษของตนที่ได้สืบทอดลิเกไว้ จึงทำให้ปัจจุบันท่าทางการรำถวายเป็นของแต่ละคณะ

จะแตกต่างกัน ซึ่งสมัยก่อนการรำถวายมือนั้น จะรำทั้งผู้แสดงฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย แต่ในปัจจุบัน นิยมใช้ฝ่ายหญิงเป็นผู้รำ จำนวนผู้รำแล้วแต่ความเหมาะสม เช่นขึ้นอยู่กับขนาดของเวที หรือจำนวนผู้แสดง เป็นต้น ปัจจุบันการรำถวายมือของลิเก มีการพัฒนาท่าทางในการรำมากขึ้น เนื่องจาก ผู้แสดงลิเกส่วนใหญ่ได้เรียนและศึกษาวิชานาฏศิลป์ จึงได้นำท่าทางในการรำเพลงช้า-เพลงเร็วมาบรรจ ผสมผสานในการรำถวายมือมากขึ้น ทำให้ท่ารำ มีความอ่อนช้อยสวยงาม พร้อมเพรียงกัน ซึ่งในการรำถวายมือนี้นี้แต่ละคณะอาจจะแตกต่างกัน ไปบ้าง แต่ส่วนใหญ่ก็ยังมี ความคล้ายคลึงอยู่ ฉะนั้นการรำถวายมือของลิเกแต่ละคณะนั้นมักจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

ภาพที่ ๒ การรำถวายมือของลิเกผู้แสดงฝ่ายชาย
ที่มา (คณะหยกเพชร เลิศพร, ๒๕๕๑)

ภาพที่ ๓ การรำถวายมือของลิเกผู้แสดงฝ่ายหญิง
ที่มา (คณะหยกเพชร เลิศพร, ๒๕๕๑)

๒. รำตีบทหรือภาษาท่า

๒.๑ ความหมายของภาษาท่า
อมรา กล้าเจริญ (๒๕๓๑:๑๐๖) ให้ความหมายไว้ว่า การรำตีบท คือ การรำตามบทร้อง บทเจรจา และ บทพากษ์

รัตนา มณีสิน (๒๕๔๐:๗) ให้ความหมายไว้ว่า การรำตีบท คือ การรำอธิบายความหมายของถ้อยคำตามบท เช่น ตัวเราใช้จีบมือซ้ายเข้าหาอก อายใช้แบมือป้องข้างแก้ม เป็นต้น ซึ่งการรำตีบทนี้ใช้มากในการแสดงทุกชนิด

ธนิศ อยู่โพธิ์ (๒๕๓๑: ๑๔๘-๑๕๐) ให้ความหมายไว้ว่า การรำตีบท คือ ภาษาที่แสดงออกมาทางกิริยาเท่านั้น ย่อมมีความหมายอยู่ในตัวแม้ไม่ต้องพูด เมื่อเราเห็นกิริยาท่าทางก็ย่อมรู้ได้ ซึ่งมีมากเท่า ๆ กับภาษาที่เปล่งเสียงมาเป็นคำพูดและ บางอย่างก็วิจิตรพิสดารเสียยิ่งกว่า จนแม้ภาษาพูดก็ไม่สามารถพรรณนาได้เท่าเทียม

จากรายละเอียดความหมายข้างต้นพอสรุปความหมายของ “ภาษาท่า” ได้ว่า หมายถึง การที่มนุษย์ใช้ท่าทางและกิริยาอาการต่าง ๆ เป็นเครื่องสื่อความหมายแทนคำพูด และสามารถบ่งบอกถึงบุคลิกลักษณะ ความรู้สึกของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งถือได้ว่าภาษาท่านั้นนับเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ใช้ในการสื่อสารได้

๒.๒ ที่มาของภาษาท่า

ภาษาท่าที่ใช้ในการแสดงนั้นมีแหล่งกำเนิด ๓ ประการ คือ ปรับปรุงมาจากทำธรรมชาติ เกิดจากพิธีกรรมทางศาสนา และเกิดจากการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ดังนี้

๒.๒.๑ ท่าที่ปรับปรุงมาจากธรรมชาติ ภาษาท่าเป็นศิลปะปะการำที่เกิดจาก

การเคลื่อนไหวของร่างกายเพื่อนำไปสู่ความหมาย ด้วยเหตุนี้ธรรมชาติจึงเป็นพื้นฐานเบื้องต้น โดยแท้จริง เมื่อพิจารณาจากการทำทางที่แสดงออกถึงอารมณ์ภายในของมนุษย์และสัตว์ เช่น รัก โกรธ เศร้า เสียใจ ตกใจ รวมทั้งการทำทางเคลื่อนไหวของมนุษย์และสัตว์ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น

๒.๒.๒ เกิดจากพิธีกรรมทางศาสนา เนื่องจากชีวิตของคนไทยอยู่คู่กับศาสนา และพิธีกรรมที่สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันนาน ทั้งที่เป็นแบบแผนและไม่เป็นแบบแผน ซึ่งการพ้องรามีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมมาโดยตลอด พิธีกรรมต่าง ๆ จะมีการแสดงกิริยาอาการ ไม่ว่าจะเป็นการเดิน การรำหรือการพ้องนั้นทำทางที่แสดงออกก็จะมี ความหมายทำให้คนดูเข้าใจ ต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นทำรำต่าง ๆ ที่มีความหมาย ซึ่งถือว่าเป็นภาษาท่า

๒.๒.๓ เกิดจากการประดิษฐ์ขึ้นใหม่เนื่องจากภาษาท่าบางท่าไม่ได้เห็นจากธรรมชาติของมนุษย์และพิธีกรรมมากนัก จึงมีการประดิษฐ์ทำรำขึ้นใหม่ที่มีความหมายสอดคล้องกับบทร้อง บทพากย์ บทเจรจา ที่ใช้ประกอบในการแสดง

๒.๓ ประเภทของภาษาท่า
ลักษณะท่ารำในการแสดงซึ่งมีความหมายให้ผู้ดูการแสดงเข้าใจได้ เรียกว่า ภาษาท่า โดยจำแนกออกได้เป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ภาษาท่าแสดงอิริยาบถหรือกิริยาอาการ ภาษาท่าที่ใช้แทนคำพูด และภาษาท่าที่แสดงอารมณ์ภายใน ภาษาท้านี้เป็นสิ่งที่จำเป็นในการตีบทของลิเก ซึ่งใช้ประกอบทั้งการร้อง การดำเนินเรื่อง ทำให้ผู้ดูเข้าใจในการแสดงมากขึ้น ดังนี้

๒.๓.๑ ภาษาท่าที่ใช้แสดง
ความหมายแทนแสดงอิริยาบถหรือกิริยาอาการ เป็นท่ารำที่ให้ความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ และการเคลื่อนไหว เช่น ท่าป้องหน้า ยืน เดิน นั่ง นอน คลาน หมอบเฝ้า ไถ่ เรียก หนี เป็นต้น

ภาพที่ ๓.๔ ภาษาท่า "นั่ง" ใช้แสดง ความหมายถึง ลักษณะการนั่ง

ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

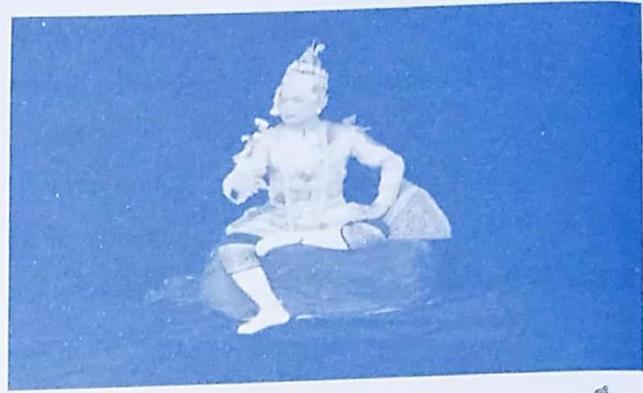
ภาพที่ ๓.๕ ภาษาท่า "เดิน" ใช้แสดง ความหมายถึง ลักษณะการเดิน

ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

๒.๓.๒ ภาษาท่าที่ใช้แสดง
ความหมายแทนคำพูด ซึ่งจะเป็นท่ารำที่แสดงถึงความหมายเฉพาะคำ เช่น ข้าพเจ้า ท่าน เขา อยู่ ที่นี้ ที่โน้น ไกล ไกล ตาย ปฏิเสธ สวย อับลัษณ์ มีศักดิ์ศรี อิทธิฤทธิ์ ต่ำต้อย เป็นใหญ่ เจริญรุ่งเรือง เป็นต้น

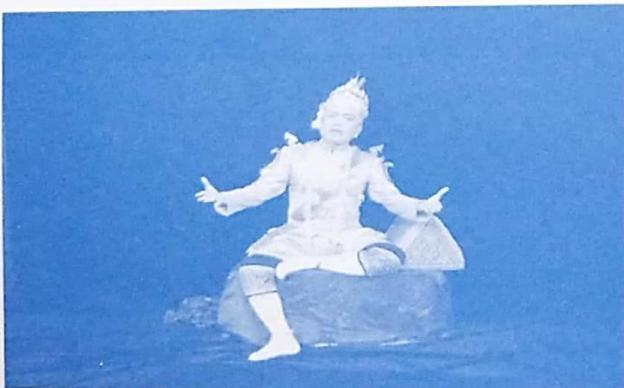
ภาพที่ ๓.๖ ภาษาท่า "ทีโน้น" ใช้แสดง ความหมายถึง
สถานที่ไกล
ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

ภาพที่ ๓.๗ ภาษาท่า "เรียก" ใช้แสดง ความหมายถึง
การเรียกผู้อื่นให้มาหาตน
ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

ภาพที่ ๓.๘ ภาษาท่า "ท่าน" ใช้แสดง ความหมายถึง
ผู้ที่สูงศักดิ์ หรือการยกย่อง
ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

ภาพที่ ๓.๘ ภาษาท่า "ตาย" ใช้แสดง ความหมายถึง
การตาย สูญเสีย
ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

๒.๓.๓ ภาษาท่าที่ใช้แสดง
อารมณ์ภายใน เช่น ดีใจ เสียใจ รัก พอใจ ยิ้มแย้ม
อาย ขวยเขิน ร้องไห้ เสียใจ เศร้า ทุกข์ สลด โกรธ
แค้นเคือง กลัว ช่วยเหลือ คิดถึง เป็นต้น

ภาพที่ ๓.๑๐ ภาษาท่า "รัก" ใช้แสดง ความหมายถึง
กิริยาแทนความรัก ความพอใจ
ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

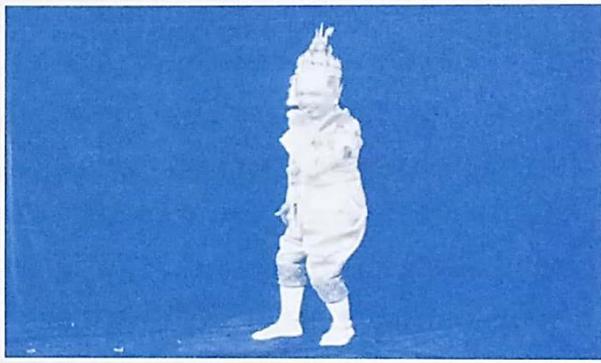
ภาพที่ ๓.๑๑ ภาษาท่า "ยิ้ม" ใช้แสดงความหมายถึง
ความพอใจ ยิ้มแย้ม
ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

ภาพที่ ๓.๑๔ ภาษาท่า "เคื่อง โกรธ" ใช้แสดงความหมายถึง
ความโกรธ เคঁดันเคื่อง
ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

ภาพที่ ๓.๑๒ ภาษาท่า "ร้องไห้" ใช้ความหมายถึง
ความเสียใจ ร้องไห้
ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

ภาพที่ ๓.๑๕ ภาษาท่า "อาย" ใช้แสดงความหมายถึง
การอาย ขวยเขิน
ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

ภาพที่ ๓.๑๓ ภาษาท่า "เสียใจ" ใช้แสดงความหมายถึง
ความทุกข์ใจ สลดใจ
ที่มา (ลิเกคณะวิโรจน์ หลานหอมหวล, ๒๕๕๑)

จากการสัมภาษณ์ นายวิโรจน์ วีระวัฒน-
นานนท์ (เจ้าของคณะลิเก) ท่านกล่าวว่า “บางท่า
บางลีลา ลิเกก็นำมาประยุกต์เอง ด้วยการคัดเลือก
เอาแต่ท่ารำ และลีลาที่เด่นชัดของ กิริยานั้น โดยตัด
ท่าเชื่อมที่ไม่จำเป็นออก เช่น ท่าร้องไห้ก็จะตัด
ท่ารำและลีลา ก่อนถึงกิริยา เช็ดน้ำตาออก เหลือแต่
ท่ารำเช็ดน้ำตาเท่านั้น” (วิโรจน์ วีระวัฒนานนท์,
๒๕๕๑ กรกฎาคม ๑๐)

นอกจากนี้ภาษาท่าที่ใช้ในการแสดงลิเก
ระหว่างพระเอกลิเกกับนางเอกลิเก เกี่ยวกับบท

ในการเกี่ยวพาราสีกันนั้น ส่วนมากจะมีการรำใช้บท
ซึ่งมักจะมีอยู่ ๖ ท่า ดังนี้

๑. ท่าพระเดินเข้าเคียงคูนาง
๒. ท่าพระโน้มลาตัวเข้าหานาง
๓. ท่าพระเชยคางนาง
๔. ท่าตั้งจีบเคลียดสะโพก
๕. ท่าลูบขา
๖. ท่าโอบเอว

๓. รำชุดหรือรำเบ็ดเตล็ด

รำชุดหรือรำเบ็ดเตล็ด คือ การรำที่ผู้แสดง
ลีเกิ้ลักจำมาจากท่ารำในชุดต่าง ๆ ของ วิทยาลัย
นาฏศิลป์ กรมศิลปากร และปัจจุบันพระเอก
นางเอกลีเกิ้ลส่วนใหญ่สนใจจะศึกษามากขึ้นทำให้มี
ความรู้ความสามารถในการรำเพลงเบ็ดเตล็ด
โดยนำมาประกอบการแสดงลีเกิ้ล เพื่อโชว์ความ
สามารถและประกอบการดำเนินเรื่อง นอกจากนี้
ยังนิยมนำมารำเบิกโรงก่อนการแสดงลีเกิ้ล อีกด้วย

การแสดงลีเกิ้ลนั้น ต้องอาศัยผู้ที่มีใจรัก
ในด้านศิลปะการแสดง และรักในวิชาชีพลีเกิ้ล
โดยส่วนใหญ่ศิลปินลีเกิ้ล มักจะถูกกล่าวหาจาก
คนทั่วไปว่าเป็นอาชีพที่เดินกินรำกิน ไม่ได้รับความ
นิยมเท่าไรนัก แต่ต่อมามีลีเกิ้ลกลับกลายมาเป็นอาชีพ
ที่สร้างรายได้ให้แก่ผู้แสดงลีเกิ้ล และยังนับว่าเป็น
ศิลปะที่ช่วยจรรโลงความเป็นวัฒนธรรมของชาติไทย
ทำให้ในปัจจุบันได้มีคณะลีเกิ้ลเกิดขึ้นมากมายทั้ง
ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด จึงทำให้เกิดการฝึกหัด
ลีเกิ้ลมากขึ้น

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. การแสดงและการละเล่นพื้นเมืองของไทยในภาคกลาง.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๕.

_____. วรรณกรรมประกอบการเล่นลิเก. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรม, ๒๕๒๒.

กรมศิลปากร. ตำรารำ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ, ๒๕๔๐.

_____. ประวัติและการขับร้องเพลงไทยบางบท. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๑๖.

_____. ลิเกเกียรติยศแห่งสยาม. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๔๖.

_____. วิพิธทัศนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เซเว่น พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๔๒.

แก้วตา (นามแฝง). คู่มือความงาม. ม.ป.ท., ๒๕๓๒.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. คดีชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘.

_____. นาฏศิลป์. กรุงเทพฯ : ธนาครกรุงเทพ, ๒๕๒๖.

คณะราชครู. ประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมวิทย์บรรณาคาร, ๒๕๔๐.

จาดุรงค์ มนตรีศาสตร์. นาฏศิลป์ศึกษา. กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๗.

จัญญศรี วีระวานิช. ไหว้ครูโซนละคอน. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ๒๕๓๒.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. นามานุกรมศิลปป็นเพลงไทยในรอบ ๒๐๐ ปี.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

เจนพบ จบกระบวนวรรณ. ยี่เก. ม.ป.ท., ๒๕๒๔.

ชูโรมาน เวศยาภรณ์. งานจากละคร ๑. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๑.

เด่นดวง พุ่มศิริ, ม.ป.ป.. ผลงานของรองศาสตราจารย์เด่นดวง พุ่มศิริ.

กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ตำราฟ้อนรำ.

กรุงเทพฯ : ศึกษาสัมพันธ์, ๒๕๑๙.

_____, สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ละครฟ้อนรำ. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๖.

เต็มศิริ บุญยสิงห์ และเจือ สตะเวทิน. วิชานาฏศิลป์การละครเพื่อการศึกษา.

กรุงเทพฯ : องค์การค้ำคุรุสภา, ๒๕๒๖.

ธนพันธุ์ เมธาพิทักษ์. ลิเก ละคร โขน หนึ่ง. กรุงเทพฯ : หอสมุดกลาง ๐๙, ๒๕๓๗.

ธนะบุญย์ วุทธเสถียร. FEATURE PHOTOGRAPHIC. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์,

๑๙๙๘.

ฉนิต อยู่โพธิ์. ศิลปะละครคอนรำหรือคู่มือนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,
๒๕๓๑.

นงคินุช ไพโรพิบูลยกิจ. ลิเก. กรุงเทพฯ : เอส.ที.พี เวิลด์ มีเดีย, ๒๕๔๑.

นันท์ทยา ลำดวน. วรรณคดีการละคร. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๑.

นริศรานูวัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าพระกรมพระยา. **สาส์นสมเด็จพระ เล่ม ๑๐.** กรุงเทพฯ :
คุรุสภา, ม.ป.ป..

นิรุช อำนวยศิลป์. **คู่มือการเขียนโปรแกรม Microsoft.** กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ซัดเซสมิเดีย, ๒๕๔๒.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. **สารคดีลีเกศิลปะติดดิน ศิลปินชาวบ้าน.** กรุงเทพฯ :
วิริยะลีลชีง, ๒๕๓๔.

บุญเกื้อ คอรรหาเวช. **การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง.** กรุงเทพฯ :
ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอสอาร์ พรีนติ้ง, ๒๕๓๙.

บุญช่วย โสวัตร. **การปรับวงดนตรีไทยขึ้นสูง.** กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙.

เปลื้อง ณ นคร. **ประวัติการละคร.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

ประทีน พวงสำลี. **หลักนาฏศิลป์.** กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ๒๕๑๒.

พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ. **ลิเกไทย.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

พวงผกา คุโรวาท. **ประวัติเครื่องแต่งกาย พิมพ์ครั้งที่ ๔.** กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, ๒๕๓๕.

เพทาย อรรถศิลป์. **ศิลปวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๘.

มนตรี ตราโมท. **การละเล่นไทย.** กรุงเทพฯ : ท่าพระจันทร์, ๒๕๙๘.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **ไทยศึกษา.** กรุงเทพฯ : เซเว่น พรีนติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๗.

มานิต มานิตเจริญ. **พจนานุกรมไทยฉบับสมบูรณ์-ปรับปรุงใหม่ พิมพ์ครั้งที่ ๒๒.**
กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, ๒๕๔๗.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย**
ภาคกลาง. กรุงเทพฯ : สยามเพรสแมเนจเม้นท์, ๒๕๔๒.

เยาวนุช ชัยสวัสดิ์. **ศิลปวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕.** กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

รัตนา มณีสิน. **ประวัติการละครและประวัติบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ไทย.**
กรุงเทพฯ : สารเศรษฐี, ๒๕๒๔.

- _____ . **สุนทรียภาพทางนาฏศิลป์ไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๐.
 ธานี ชัยสงคราม. **นาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : องค์การคำครุสภา, ๒๕๔๔.
 เรณู โกศินานนท์. **รำไทย**. กรุงเทพฯ : องค์การคำครุสภา, ๒๕๒๔.
 โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. **ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๒๐**. กรุงเทพฯ :
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.
 วรกมล เหมศรีชาติ. **การศึกษาแม่บทนาฏราชหรือแม่บทในพระภรตเบิกโรง**.
 กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
 วิชา เซาว์ศิลป์. **ทำนองเพลงลำตัดและเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ ที่ปรากฏในลำตัด**.
 กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๑.
 วิชา อุดมฉันท. **การผลิตสื่อโทรทัศน์และสื่อคอมพิวเตอร์**. กรุงเทพฯ : บัณฑิต พอยท์,
 ๒๕๔๔.
 วิมลศรี อุปรมัย. **นาฏกรรมและการละคร**. กรุงเทพฯ : เจริญผล, ๒๕๒๔.
 ศูนย์สังคีตศิลป์. **นาฏศิลป์และดนตรีไทย**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๕.
 สถาบันไทยคดีศึกษา. **นาฏศิลป์และดนตรีไทย**. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.
 สนิท บุญฤทธิ์. **ราชาศัพท์**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๖.
 สมถวิล วิเศษสมบัติ. **วรรณคดีการละคร**. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, ๒๕๒๕.
 สมบัติ จำปาเงิน. **ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๓๖**. กรุงเทพฯ : กราฟิกเซ็นเตอร์,
 ๒๕๔๕.
 สมบูรณ์ วงศ์คำลือ และจันทร์ คอนชนะนะ. **แนะนำดนตรีไทย**. กรุงเทพฯ :
 องค์การคำครุสภา, ๒๕๔๖.
 สุกัญญา สมไพบูลย์. **สัณนิยมในสื่อสารการแสดงลิเกยุคโลกาภิวัตน์**.
 กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
 สุจิตต์ วงษ์เทศ. **ร้องรำทำเพลง**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ศ พรินต์ติ้งเซ็นเตอร์, ๒๕๔๒.
 _____ . **ศิลปวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๘.
 สุจริต บัวพิมพ์. **มรดกไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร, ๒๕๓๘.
 สุรพล วิรุฬห์รักษ์. **ลิเก**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๒.
 _____ . **ลิเก**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๘.

_____ . **วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๗๗.**

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ **ศิลปะการแสดงของไทย.**

กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๒.

_____ . **ศิลป์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๒๘-๒๕๓๑.**

กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๖.

อมรา กล้าเจริญ. **พื้นฐานรำเบื้องต้น.** พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครู

พระนครศรีอยุธยา, ม.ป.ป .

_____ . **สุนทรียภาพนาฏศิลป์ไทย.** กรุงเทพฯ : โอเอสพรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๑.

อาภรณ์ สุนทรวาท. **ภาษาทำนาฏศิลป์ไทย.** ราชบุรี : สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง,

๒๕๓๘

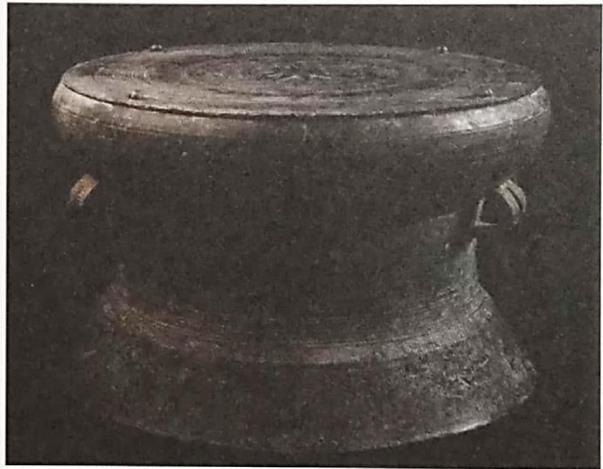
อเนก นาวิกมูล. **เพลงนอกศตวรรษ.** กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๑.

พัฒนาการทำร่ำของนาฏศิลป์ไทยในวัฒนธรรมทวารวดี จากหลักฐานทางโบราณคดี

โดย ดุสิตธรรางามยิ่ง^๑

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับทำร่ำของนาฏศิลป์ไทยนั้น มีหลักฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ ภาพเขียนสี ตามผนังถ้ำ และโบราณวัตถุในลักษณะต่าง ๆ (ภาพที่ ๑)

ภาพที่ ๑ : ภาพเขียนสีผนังถ้ำที่ถ้ำตาด้วง อุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี และ
กลองมโหระทึกพบที่ ตำบลท่าเสา อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์
ที่มา: <http://park.dnp.go.th> และ <http://www.sujitwongthes.com>

ซึ่งมีการขุดค้นพบอยู่ทุกหัวภูมิภาคของประเทศไทย สันนิษฐานว่าทำร่ำเหล่านี้ น่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อหรือเพื่อความบันเทิงเรีงรมย์ของคนในสังคมซึ่งไม่สามารถที่จะอธิบายรายละเอียดได้ จนกระทั่ง

ได้ค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีที่มีความสำคัญเกี่ยวกับทำร่ำของนาฏศิลป์ไทย โดยทำร่ำที่ค้นพบนี้เป็นทำร่ำที่มีความเป็นมาและมีพัฒนาการจนถึงปัจจุบัน

^๑ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ทำร่ำที่ค้นพบจากหลักฐานทางโบราณคดีที่มีความเก่าที่สุดที่สามารถอธิบายถึงความเป็นนาฏลักษณะของทำร่ำนั้นปรากฏตั้งแต่

- วัฒนธรรมทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖
- วัฒนธรรมลพบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๘
- วัฒนธรรมสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐
- วัฒนธรรมอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๓
- วัฒนธรรมรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕

ในบทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอทำร่ำในวัฒนธรรมทวารวดี คำว่า "ทวารวดี" เป็นชื่อเมืองหรือ วัฒนธรรมที่น่าจะตรงกับคำว่า โถโลโปตี้ (TO - lo - po - ti) ในเอกสารจีนสมัยราชวงศ์ถัง ซึ่งเขียนโดยพระภิกษุจีน เหี้ยนจั้ง (Tiu-an - tsang) หรือพระถังซัมจั๋ง ที่เดินทางไปศึกษาพระธรรม ชมพูทวีป และในจดหมายจีนของหลวงจีนอี้จิ่งเรียกอาณาจักรนี้ว่า Cho - ho - po - ti ในประวัติศาสตร์ราชวงศ์ถังใหม่ เรียกว่า Tohoan - lo - po - ti หรือ to - la - pa - ti ^๒

แต่ข้อสันนิษฐานนี้ก็ยังเป็นสิ่งที่เลื่อนลอยอยู่จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๖ นายโบเลส (J. Boeles) ผู้อำนวยการค้นคว้าแห่งสยามสมาคม ได้ส่งรูปถ่ายเหรียญเงิน ๒ เหรียญ ไปให้ท่านศาสตราจารย์ เซเดส์ รูปหนึ่งเป็นรูปแม่โคกำลังให้ลูกกินนม และอีกเหรียญหนึ่งเป็นรูปแจกัน มีพันธุ์พฤกษาห้อยย้อยลงมาทางด้านหลังเหรียญทั้งสองมีจารึกข้อความแบบเดียวกัน ใช้ตัวอักษรในพุทธศตวรรษที่ ๑๓

จารึกมีข้อความว่า "ศรีทวารวดี ศวรปุณณะ" คือ "บุญคุณของพระราชาแห่งศรีทวารวดี" จึงเป็นอันว่าได้มีหลักฐานยืนยันถึงคำว่า "ทวารวดี" ซึ่งจารึกในสมัยเดียวกับจดหมายเหตุจีน ดังนั้นคำว่า "ทวารวดี" จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามีอยู่จริง ไม่เป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ขาดหลักฐานมายืนยันอีกต่อไป ^๓

วัฒนธรรมทวารวดีปรากฏอยู่ทั่วทุกภาคตามบริเวณลุ่มน้ำสำคัญ ได้แก่ ภาคกลาง เช่น แหล่งโบราณคดี เมืองนครปฐมโบราณ จังหวัดนครปฐม เมืองจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ ฯลฯ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น แหล่งโบราณคดี เมืองโบราณเสมา จังหวัดนครราชสีมา เมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ ภาคใต้ เช่น แหล่งโบราณคดี เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมืองโบราณยะรัง จังหวัดปัตตานี ฯลฯ และภาคเหนือ เช่น แหล่งโบราณคดีเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน บริเวณลุ่มน้ำปิง ฯลฯ

สังคมและวัฒนธรรมทวารวดี เป็นสังคมแห่งการติดต่อสื่อสาร เนื่องมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐานเอื้ออำนวย ทำให้ชุมชนทวารวดีส่วนใหญ่สามารถติดต่อกันทั้งภายในและภายนอก เช่น จีน และ อินเดีย โดยเฉพาะหลักฐานทางโบราณคดีจากแหล่งโบราณคดีพงตึก จังหวัดกาญจนบุรี แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างชัดเจน (ภาพที่ ๒)

^๒ มยุรี วีระประเสริฐ. ศิลปะทวารวดี. เอกสารโครงการอบรมเรื่องการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ศิลปะไทย ระดับมัธยมศึกษา. ๒๕๓๐. (อัดสำเนา), หน้า ๑๖

^๓ จัตรีชัย อักษรศิลป์ และคณะ, การสำรวจและศึกษาร่องรอยชุมชนโบราณสมัยทวารวดี ในจังหวัดเพชรบุรี. (สารนิพนธ์ศิลปศาสตร์บัณฑิต (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๓ หน้า ๓๓-๓๔.

คติศาสนาและความเชื่อ อักษรและภาษา รูปแบบเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น

สำหรับทางด้านทำรำของนาฏศิลป์ในวัฒนธรรมทวารวดีก็ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีในรูปแบบของโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

งานประติมากรรมดินเผาขนาดเล็กรูปบุคคลร้ายรำพบในเขตเมืองโบราณจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ รูปบุคคล ๓ คน รูปบุคคลยืนตรงกลาง กำลังฟ้อนรำ ส่วนบุคคลด้านซ้ายและขวานั้น สันนิษฐานว่ากำลังเล่นดนตรี (ภาพที่ ๓)

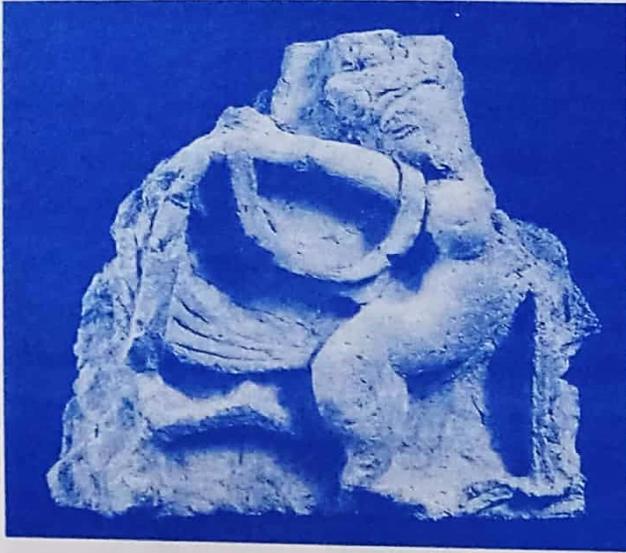
ภาพที่ ๒ : แหล่งโบราณคดีพงตึก จังหวัดกาญจนบุรี และโบราณวัตถุที่ค้นพบ
ที่มา: <http://www.oknation.net>

ภาพที่ ๓ : ประติมากรรมดินเผาขนาดเล็ก รูปบุคคลฟ้อนรำ จากเมืองโบราณจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์
ที่มา: ลักษมณีย์ บุญเรือง "การศึกษาทำรำและนาฏลักษณะที่ปรากฏในงานประติมากรรมดินเผา ปราสาทพิมาย"
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), ๑๕๔

การติดต่อกับวัฒนธรรมอินเดียเป็นตัวแปรที่ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมอินเดียช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมทวารวดีในหลาย ๆ ด้าน เช่น รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ระบบเหรียญกษาปณ์ ระบบการสื่อสาร เทคนิคการใช้อิฐและหินในการก่อสร้าง ระบบการปกครอง

งานประติมากรรมดินเผารูปกนิรีฟ้อนรำพบที่เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นรูปกนิรีกำลังฟ้อนรำ มือข้างขวามีผ้าห้อยลงมาจนถึงระดับเอว ส่วนมือซ้ายชำรุด หายไป ปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง (ภาพที่ ๔)

ภาพที่ ๔ : กิณรี ดินเผา

ที่มา: ศิลปะทวารวดี: ต้นกำเนิดพุทธศิลป์ในประเทศไทย,
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๕๒ หน้า ๑๐๐

งานประติมากรรมปูนปั้นประดับอาคาร
รูปสตรีพื่อนรำ ใช้ประดับ ศาลนสถาน โบราณวัตถุ
ประเภท ดินเผา ขุดได้จากเจดีย์หมายเลข ๓๙ ที่
เมืองโบราณคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สภาพชำรุด จมูกบิ่น คอเอวมีรอยหักต่อไว้ สูง ๔๖
ซ.ม. ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
พระนคร ห้องทวารวดี ตู้ที่ ๑๓ เลขโบราณวัตถุ
๔๔๐/๒๕๔๐ รูปสตรีกำลังพื่อนรำ ผมเกล้าทรงสูง
สวมเครื่องประดับศีรษะคล้ายรูปกรวย ใส่ตุ้มหู
มือทั้งสองยกขึ้นในท่ารำ ขาอยู่ในท่านั่ง ลักษณะ
ของใบหน้าเป็นแบบพื้นเมือง (ภาพที่ ๕)

ภาพที่ ๕ : ประติมากรรมปูนปั้นแสดงภาพสตรีพื่อนรำ
จากเมืองโบราณคูบัว อำเภอเมืองฯ จังหวัดราชบุรี
ที่มา : ลักษณะบุญเรื่อง "การศึกษาท่ารำและนาฏลักษณะ
ที่ปรากฏในงานประติมากรรม ณ ปราสาทพิมาย"
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), ๑๕๗

งานประติมากรรมปูนปั้นประดับอาคาร
รูปกิณรีพื่อนรำ ใช้ประดับอาคารสถาน โบราณวัตถุ
ประเภทปูนปั้น ประดับฐานเจดีย์ ศิลปะทวารวดี
พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ ได้จากแหล่งโบราณคดี
หมายเลข ๓ บ้านโคกไม้เดน อำเภอพยุหะคีรี
จังหวัดนครสวรรค์ สภาพชำรุดหักต่อไว้ สูง ๔๗ ซ.ม.
ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
พระนคร ห้องทวารวดี ตู้ที่ ๒๔ เลขโบราณวัตถุ
๙๐๑/๒๕๐๘ นางกิณรี ผมเกล้าทรงสูง สวมเครื่อง
ประดับศีรษะเป็นทรงสูง มี ๓ แฉก ใส่ตุ้มหูห่วงกลม
ขนาดใหญ่ ใบหน้าเป็นแบบพื้นเมือง (ภาพที่ ๖)

ภาพที่ ๖ : ประติมากรรมดินเผารูปกษัตริย์พื่อนรำ

จากบ้านโคกไม้แคน อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ห้องทวารวดี

งานประติมากรรมดินเผาประดับอาคาร
รูปบุคคลกำลังพื่อนรำ ขนาด กว้าง ๑๖ ซม. สูง ๕๑ ซม. พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔ ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุ้มทองจังหวัดสุพรรณบุรี เลขทะเบียน ๒๙/๒๕๔๓ ไม่ทราบที่มาแน่นอนจนถึงสถานที่พบครั้งแรก แผ่นดินเผาแบบนูนต่ำ ทำเป็นรูปบุคคลยืนเอียงสะโพกในท่าพื่อนรำประดับตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับ ศีรษะสวมศิราภรณ์ ทรงสามเหลี่ยมคล้ายใบไม้ตั้งขึ้น สวมตุ้มหู และสร้อยคอ นุ่งผ้าโจงกระเบนสั้นเป็นริ้ว มีชายผ้า ๒ ชั้นห้อยตกลงมาด้านหน้า (ภาพที่ ๗)

ภาพที่ ๗ : นักแสดงกำลังพื่อนรำ ประติมากรรมดินเผาจากเมืองโบราณอุ้มทอง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ห้องอิศราวิจิตร

งานประติมากรรมดินเผาประดับอาคาร
รูปบุคคลกำลังพื่อนรำ ขนาด กว้าง ๑๖ ซม. สูง ๕๑ ซม. ศิลปะ ทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔ ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ไม่ทราบที่มาแน่นอนจนถึงสถานที่พบครั้งแรก แผ่นดินเผาแบบนูนต่ำ ทำเป็นรูปบุคคลยืนเอียงสะโพกในท่าพื่อนรำประดับตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับ ศีรษะสวมศิราภรณ์ ทรงสามเหลี่ยมคล้ายใบไม้ตั้งขึ้น สวมตุ้มหู และสร้อยคอ นุ่งผ้าโจงกระเบนสั้นเป็นริ้ว มีชายผ้า ๒ ชั้นห้อยตกลงมาด้านหน้า (ภาพที่ ๘)

ภาพที่ ๘ : นักแสดงกำลังพื่อนรำ ประติมากรรมดินเผาจากเมืองโบราณอุ้มทอง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ห้องอิศราวิจิตร

งานประติมากรรมหินนักแสดงกำลังพ้อนรำ
ฐานรองรับสลูปลูกที่โบราณสถานสระมรกต
จังหวัดปราจีนบุรี สูง ๗๕ ซม. กว้าง ๒๘ ซม. ปัจจุบัน
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี
ฐานรองรับสลูปลูกหินแกะสลัก เสากลม รูปบุคคล
กำลังพ้อนรำ ทั้งสี่ด้านมีเสากัน สันนิษฐานว่าเป็น
ผู้ชาย รูปร่างอวบอ้วนลงพุง ฒมายาวถึงกัน (ภาพที่ ๙)

ภาพที่ ๙ : นักแสดงกำลังพ้อนรำ ฐานรองรับสลูปลูก
ที่มา : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี

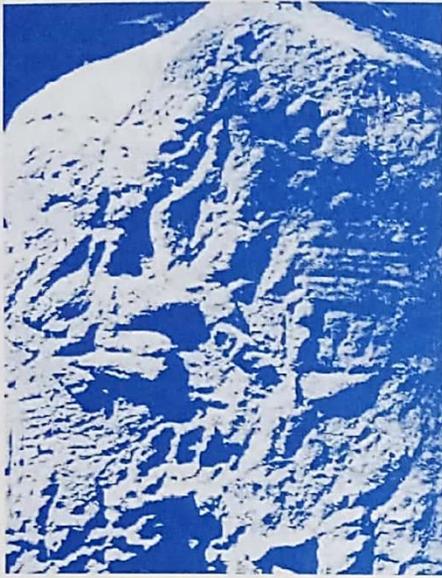
งานประติมากรรมใบเสมา พบในเขต
จังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖
ภาพบุคคลแต่งกายนุ่งผ้าหยักครึ่ง ตามแบบพื้นเมือง
มีเครื่องประดับศีรษะในลักษณะพื้นเมืองเช่นกัน
ยืนอยู่เหนือบัลลังก์ ในท่ารำยรำ (ภาพที่ ๑๐)

ภาพที่ ๑๐ : ใบเสมาสลักภาพบุคคลรำยรำ
พบที่จังหวัดกาฬสินธุ์

ที่มา : ลักษมน์ บุญเรือง "การศึกษาท่ารำและนาฏลักษณะ
ที่ปรากฏในงานประติมากรรม ณ ปราสาทพิมาย"
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดี)
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), ๑๖๒

งานประติมากรรมใบเสมาขาดกจากเมือง
ฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ในพิพิธภัณฑ-
สถานแห่งชาติ ขอนแก่น เสมาชิ้นนี้ เป็นภาพ
เล่าเรื่องในชาดกตอนใดตอนหนึ่ง เป็นภาพเทวดา
กำลังเหาะ (ภาพที่ ๑๑)

ภาพที่ ๑๑ : ใบเสมาภาพเทวดาหะ จากเมืองโบราณ
ฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา : ลักษณะณ์ บุญเรือง "การศึกษาทำรำและนาฏลักษณะ
ที่ปรากฏในงานประติมากรรม ณ ปราสาทพิมาย"
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดี)
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), ๑๖๖

จากลักษณะของทำรำดังกล่าว ผู้เขียน
สันนิษฐานว่าทำรำในวัฒนธรรมทวารวดีน่าจะ
ได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากวัฒนธรรม
อินเดีย เพราะเมื่อวิเคราะห์ทำรำต่าง ๆ แล้ว มีความ
สอดคล้อง และคล้ายคลึงกับทำรำที่เรียกว่า กรณะ
ในคัมภีร์ตนาฏยศาสตร์มี ๑๐๘ ทำรำ ซึ่งมีผู้จำหลัก
รูปแสดงทำรำเป็นแบบฉบับไว้ในประเทศอินเดีย
เป็นรูปศิลาจากหลัก รูปไม้แกะสลัก โดยเฉพาะที่เสา
ไม้ในโคปุระ ประตูด้านตะวันออกทางเข้านาวิหาร
ศิระนาฏราช ที่เทวสถานจิตรัมพรัม เมืองมัทราช
ในอินเดียใต้ ภาพจำหลักทำรำเหล่านี้มีความ
คล้ายคลึงกับหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดค้นพบ
ในวัฒนธรรมทวารวดี ซึ่งได้ยกตัวอย่าง ดังนี้

ประติมากรรมดินเผารูปบุคคลพื่อนรำ
มีความคล้ายคลึง กับ ทำ อัญจิตะ (ภาพที่ ๑๒)

ภาพที่ ๑๒ : เปรียบเทียบทำรำวัฒนธรรมทวารวดี กับ
ทำรำวัฒนธรรมอินเดีย ทำอัญจิตะ

ประติมากรรมดินเผารูปกนิรี มีความ
คล้ายคลึงกับทำ มหะสชะลิตะกะ (ภาพที่ ๑๓)

ภาพที่ ๑๓ : เปรียบเทียบทำรำวัฒนธรรมทวารวดี กับ
ทำรำวัฒนธรรมอินเดีย ทำมหะสชะลิตะกะ

ประติมากรรมปูนปั้นประดับอาคารรูปสตรีพอนรำ มีความคล้ายคลึง กับ ท่าจตุระ (ภาพที่ ๑๔)

ภาพที่ ๑๔ : เปรียบเทียบท่ารำวัฒนธรรมทวารวดี กับ ท่ารำวัฒนธรรมอินเดีย ท่าจตุระ

งานประติมากรรมปูนปั้นประดับอาคารรูปกษัตริย์พอนรำ มีความคล้ายคลึงกับ ท่าลลิตะ (ภาพที่ ๑๕)

ภาพที่ ๑๕ : เปรียบเทียบท่ารำวัฒนธรรมทวารวดี กับ ท่ารำวัฒนธรรมอินเดีย ท่าลลิตะ

จากการที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าท่ารำในวัฒนธรรมทวารวดีได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากอินเดียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาท่ารำในสังคมขึ้น แต่อย่างไรก็ตามลักษณะท่ารำที่ได้รับการถ่ายทอดมานั้น เมื่อวิเคราะห์รูปแบบของท่ารำดี ๆ แล้ว จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น การเอียงสะโพก (ภาพที่ ๗ และ ๘)

ที่เรียกว่า “ตริภังค์” ซึ่งแปลว่า การโค้งงอทั้ง ๓ ส่วน ได้แก่ สะโพก เอว ไหล่ ทางวัฒนธรรมทวารวดี จะไม่มีการโค้งงอมากเหมือนวัฒนธรรมอินเดีย หรือ การจีบมือ (ภาพที่ ๗ และ ๘) ที่เรียกว่า “มูทรา” ทางวัฒนธรรมทวารวดีก็มีแต่การจีบมือ เป็นรูปทรงกลมซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมอินเดียที่มีความหลายหลากกว่า ทั้งนี้ทั้งนั้นทางครูบาอาจารย์ หรือศิลปินที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงหรือครูพักลักจำก็ตาม ก็ย่อมมีแนวคิด คติ เป็นของตนเอง บางครั้งก็มีการสอดใส่กระบวนการรำที่มีความแตกต่างจากของเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมา เพื่อทำให้เกิดความหลากหลาย ไม่จำเจและเกิดอัตราสในการชมมากขึ้น แนวคิด คติ เหล่านี้อาจจะเกิดขึ้นจากสังคม สภาพแวดล้อม ค่านิยม จารีต ประเพณีและความต้องการของคนในสังคม จึงทำให้เกิดการพัฒนาต่อยอดขึ้น จนในที่สุดก็ได้กลายมาเป็นท่ารำที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองในเวลาต่อมา

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. ศิลปะทวารวดี: ต้นกำเนิดพุทธศิลป์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ๒๕๕๒ .
- ฉัตรชัย อักษรศิลป์ และคณะ. การสำรวจและศึกษาร่องรอยชุมชนโบราณสมัยทวารวดี ในจังหวัด เพชรบุรี. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๓๓.
- คุณสิทธกร งามยิ่ง. “ศึกษาเปรียบเทียบทำรำนางภูศิลป์ไทยกับนางภูศิลป์กัมพูชา จากหลักฐานทาง โบราณคดี.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๒๒
- กรมศิลปากร. “อัญมณีที่ ๑.” นาฏยศาสตร์. แปลโดย แสง มนวิฑูร. พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๕๑๑.
- มยุรี วีระประเสริฐ. ศิลปะทวารวดี. เอกสารโครงการอบรมเรื่องการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ศิลปะไทย ระดับมัธยมศึกษา. ๒๕๓๐.
- ลักษณะณ บุญเรือง. “การศึกษาทำรำนางภูและนางภูลักษณะที่ปรากฏในงานประติมากรรม ณ ปราสาทพิมาย.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๗.
- <http://www.oknation.net>
- <http://www.park.dnp.go.th>
- <http://www.sujitwongthes.com>

การพัฒนาเอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑
โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับ นักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาดนตรี
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

The Development of Handout on Ensemble 1

by Applying Local Wisdom of the Period Ram Wong Song

for Undergraduate Student of Music Major in Valaya Alongkorn Rajabhat University

จิเชียร ธนลาภประเสริฐ

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อพัฒนาเอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ๘๐/๘๐ และ ๒) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยใช้เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี สาขาดนตรีสากล มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน ๓๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุค และแบบประเมินผลการเรียนรู้อก่อนเรียน (Pre – test) หลังเรียน (Post – test)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ ๘๔.๕๘/ ๘๔.๖๗ ซึ่งผ่านเกณฑ์ประสิทธิภาพในการทดลองใช้นวัตกรรม ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ที่ระดับ ๘๐/๘๐

๒. คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่เรียนโดยใช้เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุค หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๒๕.๔๐ สูงกว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑๕.๐๓ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ABSTRACT

The purposes of this research were to 1) develop of handout on ensemble 1 by applying local wisdom of the period ram wong song for undergraduate student of music major in Valaya Alongkorn Rajabhat University; the basic requirement

of the program is 80/80, and 2) compare the achievement of before and after learning by handout on ensemble 1 by applying local wisdom of the period ram wong song for undergraduate student of music major in Valaya Alongkorn Rajabhat University. The research sample were 30 undergraduate students who were studying in Valaya Alongkorn Rajabhat University. The research instruments consist of handout on ensemble 1 by applying local wisdom of the period ram wong song, and pre-test and post-test evaluation.

The findings revealed as follows :

1. The efficiency of handout on ensemble 1 by applying local wisdom of the period ram wong song for undergraduate student of music major in Valaya Alongkorn Rajabhat University was generally found at 87.34/ 83.13, which established criteria of 80/80 as already hypothesized.

2. The studying achievement of students on ensemble 1 by applying local wisdom of the period ram wong song, the average score was 25.40 which higher than before studying (15.03) at the .05 level of significant.

บทนำ

ดนตรีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคม มนุษย์ทุกเชื้อชาติทุกศาสนา ต่างรู้จักดนตรีและนำดนตรีเข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตประจำวัน ตลอดจนดนตรีนั้นยังสามารถช่วยให้ผ่อนคลายในด้านอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ฟังได้ นับว่าดนตรีมีส่วนช่วยในการพัฒนาจิตใจ และบุคลิกภาพของประชาชนในแต่ละประเทศ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชฯ ซึ่งมีใจความตอนหนึ่งว่า "...ดนตรีทุกชนิดเป็นศิลปะที่สำคัญอย่างหนึ่ง มนุษย์เกือบทั้งหมดชอบและรู้จักดนตรี ตั้งแต่เยาว์วัย คนเริ่มรู้จักดนตรีบ้างแล้ว ความรอบรู้ทางดนตรีอย่างกว้างขวาง ย่อมขึ้นอยู่กับเขาวรรณและความสามารถในการแสดงดนตรีของแต่ละคนอาศัยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ในระหว่างศิลปะนานาชาติ ดนตรีเป็นศิลปะที่แพร่หลายกว่าศิลปะอื่น ๆ และมีความสำคัญในด้านการศึกษาของประชาชนทุกประเทศด้วย..." (โรงเรียนจิตรลดา ๒๕๓๙ : ๓๖)

ดังนั้นในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้บรรจุวิชาดนตรีไว้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ในด้านหลักสูตรวิชาดนตรีของระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้จัดเนื้อหาสาระดนตรีเข้าร่วมกับนาฏศิลป์และทัศนศิลป์ รวมเรียกว่ากลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยมีจุดประสงค์ใหญ่ ๆ คือ ให้นักเรียนเข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ คุณค่าทางดนตรี ถ่ายทอดความรู้ ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ในชีวิตประจำวัน (กรมวิชาการ

๒๕๔๔ : ๕๗) พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ มีจุดประสงค์มุ่งเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กรมวิชาการ ๒๕๔๔ : ๖) การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจึงได้มีการนำเทคโนโลยีการศึกษาต่าง ๆ เข้ามาเป็นส่วนเสริมหรือสนับสนุนการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง ได้แก่ สิ่งพิมพ์ ตำราเรียน และแบบฝึกหัด แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) บทเรียนสำเร็จรูป (Programmed Text) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) โปรแกรมการศึกษา (Educational Game) และ ชุดการสอน (Instruction Package) โดยเฉพาะการใช้ชุดการสอน ซึ่งเป็นสื่อที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน วิชาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชุดการสอน เป็นสื่อการเรียนที่จัดสร้างอย่างมีระบบ โดยมีการใช้สื่อการเรียนรู้แบบผสม มีการวัดผล ประเมินผลในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งสื่อแต่ละอย่างจะสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียน เกิดความรู้ความเข้าใจได้เป็นอย่างดี

ความหมายของภูมิปัญญา

ภูมิ หมายถึง พื้น ชั้น พื้นเพ ความรู้
ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้
ความสามารถ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕ : ๘๒๖)

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง พื้นความรู้
ความสามารถของคนไทย ชาตินไทย และ
ประเทศไทย (ปราณี ตันตยานุบุตร, ๒๕๕๐ : ๒)

เสรี พงศ์พิศ (๒๕๕๑ : ๑๗๓) ให้ความหมายภูมิปัญญาไทย หมายถึง รากฐานปรัชญาชีวิตของคนไทย อันเป็นที่มาของความรู้ความสามารถต่าง ๆ ที่แสดงออกในวิถีชีวิตของคนไทย ในจารีตประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ อาหาร บ้านเรือน เสื้อผ้า ยารักษาโรค เครื่องมือการทำมาหากิน ศิลปะการแสดง เครื่องประดับตกแต่ง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (อังกในปราณี ตันตยานุบุตร, ๒๕๕๐ : ๕) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หมายถึง พื้นเพรากฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือ ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดต่อกันมา ที่จะพบได้ทั้งทางตรง คือประสบการณ์ด้วยตนเอง และทางอ้อมซึ่งได้ผ่านการเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่ได้สะสมกันมา กล่าวอีกนัยหนึ่ง ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองและนำมาใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งในแง่มุมมองกว้างและลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดทำได้เอง โดยอาศัยสิ่งแวดล้อมศักยภาพที่มีอยู่ช่วยแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นนั้นได้อย่างเหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและสำนักงานสภाराชภัฏ (อังกในปราณี ตันตยานุบุตร, ๒๕๕๐ : ๕) ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่า เป็นระบบและวิถีคิดที่เป็นเชิงแสวงหาคำตอบที่เป็นขั้นตอนและทำทหายการพิสูจน์ ซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นมีมากมายกระจายอยู่ทุกที่ของชุมชนอยู่ทั่ว

ประเทศ จำเป็นที่จะต้องนำมาสืบสานและ พัฒนาเพื่อให้เกิดศักยภาพและเกิดประโยชน์ ยิ่งขึ้นอีกทั้งต้องนำเอาเทคโนโลยีมาผสมผสาน กับภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปด้วยกัน

ภูมิปัญญาไทย หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงองค์ความรู้ ทักษะ วิธีการและเครื่องมือ ต่าง ๆ ที่เกิดจากสติปัญญาและความสามารถ ของคนในท้องถิ่น เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือ พัฒนาการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น รวมทั้ง ความสามารถในการประสานความรู้ใหม่ ๆ กับความรู้ดั้งเดิมในท้องถิ่น เพื่อการใช้ให้เกิด ประโยชน์สูงสุด โดยมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ ประจำท้องถิ่นนั้น (วีระพงษ์ แสงชูโต, ๒๕๕๒: ๕๐)

ปราณี ดันตยานุบุตร (๒๕๕๐: ๕-๖) กล่าวว่าคำจำกัดความหรือคำกล่าวดังที่กล่าวมา คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญา ชาวบ้าน แล้วแต่จะใช้ตามบริบทของคำนั้น ๆ เมื่อกล่าวขยายครอบคลุมทั้งชาติ เรียกว่า ภูมิปัญญาไทย

ระบบการเรียนการสอนในแต่ละท้องถิ่นนั้น ไม่สามารถนำเอารูปแบบการเรียน การสอนที่ตายตัวนำมาใช้ได้เหมือนกันทุกแห่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านที่สืบเนื่องมาจาก วัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจทางสังคม สภาพภูมิศาสตร์ สภาพสิ่งแวดล้อมมีสิ่ง ที่แตกต่างกันออกไปจากการลงพื้นที่ไปศึกษา ผู้วิจัยค้นพบความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นมีความ น่าสนใจเป็นอย่างสูง เพราะเป็นภูมิปัญญา ความรู้ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นความรู้ที่ต้อง อนุรักษ์คงไว้ไม่ให้สูญหายไปในพื้นที่ การ ถ้ายทอดความรู้เป็นขบวนการของความรู้ใน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อเรานำจัดขั้นตอนใน

การเรียนพบว่าเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนนักศึกษา เพียงแต่ขาดขบวนการนำความรู้นั้นมาประยุกต์ ใช้ในการเรียนการสอน ในปัจจุบันเราได้นำ ความรู้ทฤษฎีของดนตรีตะวันตกมาใช้สอนใน โรงเรียนเป็นส่วนใหญ่มีขั้นตอนการจัดการ การสอนที่ระบบสามารถทำให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ ได้อย่างถูกต้อง ทำให้การเรียนการสอน ของชาวตะวันตกได้รับความนิยมนอกทั้งได้ เป็นที่การยอมรับจากหลายประเทศ การนำ ความรู้ มาจากทางตะวันตกส่งผลทำให้ ภูมิปัญญาความรู้ท้องถิ่นลดหายไป แต่ถ้า เราสามารถมีวิธีการนำความรู้ภูมิปัญญาเข้ามา ประยุกต์ผสมผสานกับดนตรีแนวตะวันตก การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ ใน การเรียนการสอนจะทำให้เกิดการเรียนการสอน ในรูปแบบใหม่ซึ่งการเรียนการสอนนี้ไม่ได้ อยู่ ในระบบการศึกษาในปัจจุบัน ทำให้ผู้ทำงาน วิจัยในเรื่องนี้เชื่อว่าจะเกิดรูปแบบความรู้ใหม่ รูปแบบความรู้จะเป็นรูปแบบที่มีการนำเอา ขั้นตอนความรู้ของชาวตะวันตกผสมผสานกับ ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเชื่อว่า จะเกิดแบบความรู้ใหม่สามารถนำไปพัฒนา ให้อยู่ในระบบการศึกษาได้ เพื่อให้เกิดความรัก ความเข้มแข็ง พร้อมกับการอนุรักษ์ซึ่งวัฒนธรรม ของท้องถิ่นนั้น

ข้อมูลพื้นที่

จังหวัดอุทัยธานี ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือ ตอนล่าง มีพื้นที่ครอบคลุมประมาณ ๖,๗๓๐ ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและ ภูเขาสูง สภาพป่าไม้อุดมสมบูรณ์มีความ หลากหลายในธรรมชาติที่ดีมาก ทำให้ได้รับ

การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก อาณาเขตของ จังหวัดอุทัยธานี ทิศเหนือ ติดกับอำเภอพยุหะคีรี อำเภอโกรกพระ และอำเภอลาดยาวของ จังหวัดนครสวรรค์ ทิศใต้ติดอำเภอวัดสิงห์ และ อำเภอหันคาของจังหวัดชัยนาท อำเภอเดิมบางนางบวชของจังหวัดสุพรรณบุรี ทิศตะวันออก ติดกับ อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ และ อำเภอมนิรมย์ จังหวัดชัยนาท มีแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นเส้นแบ่งเขตแดน ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอ อุ่มผาง จังหวัดตาก อำเภอสังขละบุรี อำเภอ ศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดอุทัยธานี แบ่งการปกครองเป็น ๔ อำเภอ คือ อำเภอ อุทัยธานี อำเภอลานสัก อำเภอหนองขาหย่าง อำเภอหนองขาหย่าง อำเภอทัพทัน อำเภอบ้านไร่ อำเภอสว่างอารมณ์ และอำเภอห้วยคต

ในปัจจุบันที่ตำบลสว่างอารมณ์ อำเภอ สว่างอารมณ์จังหวัดอุทัยธานีเป็นแหล่งสำคัญ ที่มีการละเล่นรำวงอยู่ไม่มากนัก ซึ่งพ่อเพลง แม่เพลงที่เป็นต้นแบบในการร้องเพลงรำวงมีเพียงไม่กี่คน ซึ่งแต่ละคนมีอายุมาก จากการศึกษา ข้อมูลเบื้องต้นบทเพลงรำวงของชมรมผู้สูงอายุ เทศบาลสว่างอารมณ์ ตำบลสว่างอารมณ์ อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี มี บทเพลงรำวงพื้นบ้าน บทเพลงดังกล่าว ก็บรรยายถึงวิถีชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ที่สะท้อน ภาพลักษณ์ต่าง ๆ ทำให้มองเห็นถึงพัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลงได้ส่วนหนึ่ง วัฒนธรรม ท้องถิ่นในการศึกษาค้นคว้าได้รวบรวมเพลงรำวง ไว้ ๙ เพลง ได้แก่ ๑. วันนี้มีนัด ๒. วันใดฉันไม่ได้มา ๓. เชิญมารำวงไทย ๔. สายลมหวน ๕. นกยูงทอง ๖. โลกเราสร้างสรรค์ ๗. ดอกบัวไทย ๘. ชิงรางวัลแม่พันทอง ๙. มีกรรม ซึ่งแต่ละ เพลงได้ สะท้อนวิถีชีวิตของคนในชุมชน

อย่างต่อเนื่องในแต่ละยุคสมัย ได้อย่างชัดเจน ซึ่งการละเล่นพื้นบ้านในปัจจุบันพ่อเพลงแม่เพลง ในตำบลสว่างอารมณ์ อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี มิได้ถ่ายทอดบทเพลงต่าง ๆ ให้กับรุ่นหลัง ซึ่งอาจเป็นเพราะปัจจัยภายนอก หลาย ๆ ประการ เช่น สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ความเจริญทางเทคโนโลยี หรือสื่อต่าง ๆ ที่เข้ามาบดบังการละเล่นดังกล่าว ตลอดจนวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยมากขึ้น ส่งผลที่ต้องมีการบันทึกและ พัฒนาบทเพลงรำวงให้คงอยู่ไว้อีกทั้งเพื่อการ ศึกษาจึงได้มีรวบรวมข้อมูลของบทเพลงและ ได้นำบทเพลงจำนวน ๔ บทเพลง ได้แก่

๑. วันนี้มีนัด
๒. วันใดฉันไม่ได้มา
๓. เชิญมารำวงไทย
๔. โลกเราสร้างสรรค์

มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนวิชา ดนตรีการพัฒนาเอกสารประกอบการสอนราย วิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยการประยุกต์ใช้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม- ราชูปถัมภ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อพัฒนาเอกสารประกอบการสอน รายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิ- ปัญญาท้องถิ่น เพลงรำวงย้อนยุคสำหรับ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม- ราชูปถัมภ์ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ๘๐/๘๐

๒. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่เป็นผลมาจากการใช้เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุค ที่นำมาใช้ในการพัฒนาเป็นเอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุค สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการสร้างเอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง 1 โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ นี้แบ่งเนื้อหาเป็น ๖ หน่วย ดังต่อไปนี้

๑. ประวัติความเป็นมาบทเพลงพื้นบ้านรำวงย้อนยุคภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี และรูปแบบการรวมวง

ดนตรี บทบาทหน้าที่หลักความสำคัญของเครื่องดนตรีแต่ละประเภทของการปฏิบัติรวมวง ๑ (๔ ช.ม.)

๒. ชุดแบบฝึกหัด (exercises) ในรูปแบบจังหวะ และองค์ประกอบดนตรีของบทเพลงรำวงย้อนยุค (๔ ช.ม.)

๓. โน้ตเพลงสากลปฏิบัติรวมวง ๑ บรรเลงบทเพลงรำวงย้อนยุคเพลงวันนี้มีนัด (๒ ช.ม.)

๔. วิธีการบรรเลงบทเพลงรำวงย้อนยุคเพลงวันใดฉันไม่ได้มา (๒ ช.ม.)

๕. วิธีการบรรเลงบทเพลงรำวงย้อนยุคเพลงเชิญมารำวงไทย (๒ ช.ม.)

๖. วิธีการบรรเลงบทเพลงรำวงย้อนยุคเพลงโลกเราสร้างสรรค์ (๔ ช.ม.)

ระยะเวลา

ระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เริ่มทำการวิจัยตั้งแต่วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๕๕ ถึงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕ ใช้เวลาในการสอนจำนวนทั้งสิ้น 16 ครั้ง ดำเนินการสอนสัปดาห์ละ ๒ ครั้ง ครั้งละ ๒ ชั่วโมง โดยแบ่งเป็น ๖ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน วัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียนครั้งที่ ๑๒

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี สาขาดนตรีสากล ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตำบลคลองหลวง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ปีการศึกษา ๒๕๕๕ จำนวน ๓๐ คน

กลุ่มทดลองและวิธีการชี้เฉพาะเจาะจง คือ นักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี สาขาดนตรีสากล ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีการศึกษา ๒๕๕๕ โดยมีนักศึกษาจำนวน ๓๐ คน ซึ่งได้จากการชี้เฉพาะเจาะจง

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน ๖ หน่วยการเรียนรู้

ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ได้รับการสอนโดยใช้เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

ข้อตกลงเบื้องต้น

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะเชิงทดลอง ฉะนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ดังนี้ การวิจัยครั้งนี้ เพศ อายุ ความแตกต่างทางด้านพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม อารมณ์สติปัญญา และสภาพแวดล้อมของนักศึกษาไม่เป็นตัวแปรที่นำมาศึกษา นักเรียนต้องฝึกฝนตนเองนอกตารางเรียน อย่างน้อย ๔ ชั่วโมงต่อสัปดาห์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยพัฒนาเอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. ขั้นตอนในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๕ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑.๑ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๒ กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔ เก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๕ วิเคราะห์ข้อมูล

๒. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๑ **กลุ่มประชากร ที่ใช้ในการวิจัย** นักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี สาขาดนตรีสากล ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตำบลคลองหลวง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ปีการศึกษา ๒๕๕๕ จำนวน ๓๐ คน

๑.๒ **กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย** นักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี สาขาดนตรีสากล ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตำบลคลองหลวง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ปีการศึกษา ๒๕๕๕ จำนวน ๓๐ คน ซึ่งได้จากการชี้เฉพาะเจาะจง

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

๓.๑ เอกสารประกอบการสอน รายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพลงรำวงย้อนยุคสำหรับ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

๓.๒ แบบประเมินผลการ เรียนรู้ก่อนเรียน (Pre – test) หลังเรียน (Post – test) เป็นเครื่องมือประเมินผลการเรียนรู้ของ นักศึกษาที่เรียนด้วยเอกสารประกอบการสอน รายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพลงรำวงย้อนยุคสำหรับ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ คือแบบทดสอบวัดความรู้ทั่วไปในด้านการ ปฏิบัติรวมวง (Ensemble) และตอนที่ ๒ คือแบบประเมินเพื่อวัดความสามารถในการ ปฏิบัติรวมวง (Ensemble)

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ทดสอบก่อนเรียน (Pre – test) ด้วย แบบทดสอบวัดความรู้ทั่วไปในด้านการปฏิบัติ รวมวง (Ensemble) เพื่อตรวจสอบความรู้ก่อน การเรียน

๒. ผู้วิจัยได้ดำเนินการสอนเองทั้งหมด ตามเนื้อหาที่ได้มีกำหนดไว้ในชุดเอกสาร

ประกอบการสอน

๓. เมื่อสิ้นสุดการเรียนในเนื้อหาของ แต่ละหน่วย ผู้วิจัยจะทำการวัดประเมินผล ด้วยแบบทดสอบระหว่างเรียนในแต่ละบทต่าง ๆ เพื่อรวมผลการประเมินคิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ

๔. เมื่อสิ้นสุดการทดลอง ผู้วิจัยให้ นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post – test) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้ง ก่อนเรียนและหลังการเรียนเอกสารประกอบการ สอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. วิเคราะห์ประสิทธิภาพของเอกสาร ประกอบการเรียนการสอน ตามเกณฑ์ ประสิทธิภาพ ๘๐/๘๐

๒. วิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความ แตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนการทดสอบวัดผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนเรียนและ หลังเรียน ด้วยการทดสอบที (t-test Dependent)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ผลการทดลอง สรุป ได้ดังนี้

๑. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ปฏิบัติรวมวง ๑ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับ ปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัย

ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ ๘๔.๕๘/ ๘๔.๖๗ ซึ่งได้ผ่านตามเกณฑ์ประสิทธิภาพในการทดลองใช้นวัตกรรม ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ที่ระดับ ๘๐/๘๐ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ข้อที่ ๑ ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้

๒. คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักศึกษา ที่เรียนโดยใช้เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพลงรำวงย้อนยุค สำหรับ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๒๕.๔๐ (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ๑.๖๑) คิดเป็นร้อยละ ๘๔/๖๗ สูงกว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนซึ่งมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๑๕.๐๓ (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๒.๗๒) คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑๑ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยข้อที่ ๒ ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้

อภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

๑. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ปฏิบัติรวมวง ๑ โดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ ๘๔.๕๘/ ๘๔.๖๗ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน ๘๐/๘๐ หมายความว่า คะแนนเฉลี่ยจากการทำ

แบบทดสอบท้ายหน่วยแต่ละหน่วยของเอกสาร ประกอบการสอนฯ คะแนนของนักเรียนทั้งหมด ได้ค่าเฉลี่ย ๘๔.๕๘ และคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนทั้งหมดได้ค่าเฉลี่ย ๘๔.๖๗ สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ๘๐/๘๐ ที่ตั้งไว้ และสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดีที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า เนื้อหาในแต่ละบทเรียนได้ถูกนำมาวิเคราะห์แยกออกให้ละเอียดยิ่งขึ้น โดยเริ่มจากเนื้อหาที่มีความยากง่ายไม่ซับซ้อน ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจเนื้อหา จากง่ายไปสู่ยากตามลำดับ และเนื่องด้วยเอกสารประกอบการสอนฯ นี้ได้จัดทำในรูปของสื่อประสม ซึ่งเป็นการนำสื่อการเรียนรู้อะไรหลายอย่างมาสัมพันธ์กันตั้งแต่สื่อตัวผู้สอน สื่อเอกสาร สื่ออุปกรณ์ดนตรี ซึ่งแต่ละชนิดมีจุดเด่นที่สนับสนุนประสิทธิภาพการเรียนรู้ต่อกัน จึงทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและสนใจที่จะเรียนรู้จนจบเนื้อหา ซึ่งตรงกับทฤษฎีการเรียนรู้ของ สกินเนอร์ (Skinner) ว่าด้วยการเสริมแรงข้อหนึ่งว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นรวดเร็วถ้าเนื้อหาสาระที่เรียนรู้ได้มีการจัดให้เป็นไปตามลำดับขั้นจากง่ายไปหายาก และการเรียนรู้ผลแห่งการปฏิบัติเป็นระยะ ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะมุ่งทำสิ่งนั้นต่อไป

งานวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธีรพันธ์ ปิงแก้ว. (๒๕๕๐ : ออนไลน์) ที่ศึกษาเรื่อง เอกสารประกอบการสอนวิชา ศ ๓๐๒๐๑ การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลของประเภทเครื่องเป่าทองเหลือง (Brass Instruments) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ พบว่า เอกสารประกอบการสอนวิชา ศ ๓๐๒๐๑ การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลประเภทเครื่องเป่า

ทองเหลือง (Brass Instruments) สาระ
การเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
มีประสิทธิภาพ เท่ากับ ๘๗.๔๕/๙๓.๑๕ ซึ่งสูง
กว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ๘๐/๘๐ ที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับ
ผลการศึกษาของ กรกฎ ถนอมสิน. (๒๕๕๔:
ออนไลน์) ศึกษาเรื่องการพัฒนาเอกสาร
ประกอบการเรียนรายวิชา ดนตรีสากล ๒
รหัสวิชา ศ ๓๐๒๔๕ การฝึกปฏิบัติคีร์บอร์ด์ระดับ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ พบว่า ประสิทธิภาพของ
เอกสารประกอบการเรียนรายวิชา ดนตรีสากล ๒
รหัสวิชา ศ ๓๐๒๔๕ การฝึกปฏิบัติคีร์บอร์ด์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีประสิทธิภาพเท่ากับ
๘๔.๑๐/๘๘.๕๐ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือ
๘๐/๘๐ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ วีระยุทธ
ยณยุบล (๒๕๕๒: ออนไลน์) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนา
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้เอกสารประกอบ
การเรียน เรื่อง ทฤษฎีดนตรีสากล ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ พบว่า เอกสารประกอบ
การเรียน เรื่อง ทฤษฎีดนตรีสากล ระดับชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๑ มีประสิทธิภาพ เท่ากับ
๙๑.๓๑/๘๗.๑๔ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ที่ตั้งไว้
เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ วรพรณ เทวะหะ.
(๒๕๕๔: ออนไลน์) ที่ศึกษาเรื่องเอกสารประกอบ
การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระดนตรี)
เรื่อง ดนตรีสากล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ พบว่า
เอกสารประกอบการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้
ศิลปะ (สาระดนตรี) เรื่อง ดนตรีสากลระดับชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๖ มีประสิทธิภาพ เท่ากับ
๘๖.๘๐/๙๔.๑๓ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ที่ตั้งไว้

๒. จากผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทาง
การเรียนว่าด้วยเอกสารประกอบการสอนราย
วิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยการประยุกต์ใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงจำวงย้อนยุคสำหรับ

นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม
ราชูปถัมภ์ ผลปรากฏว่า คะแนนจากการทำ
แบบทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่าง
มีนัยสำคัญที่ .๐๕ เป็นไปตามของจุดมุ่งหมาย
แสดงให้เห็นว่าเอกสารประกอบการสอน
ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้ทดลองเป็นเครื่องมือ
ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้
ได้ผลดีมากขึ้นทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากการ
จัดกิจกรรมในเอกสารประกอบการสอนเน้นให้
ผู้เรียนได้ทดลองฝึกปฏิบัติจริงโดยมีการจัดเรียง
ลำดับของกิจกรรมเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนด
จากง่ายไปยากมีการทดสอบและปรับปรุง
เอกสารประกอบการสอน ในด้านเนื้อหาเวลา
กิจกรรม ตลอดจนการประเมินผล ให้มีความ
เหมาะสม มีการสาธิตให้ในด้านปฏิบัติเพื่อ
ให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นด้วยตนเอง

ในการเรียนการสอนดังกล่าวนี้ ได้นำ
เอาแนวคิด และทฤษฎีการสอนของนักการ
ศึกษาดนตรี และ คีตกวี ที่ได้ทำการทดลองสอน
มาทำการทดลองใช้จนเป็นที่ยอมรับ ดังเช่น
สอดคล้องกับแนวคิดของ ดิวอี้ (Dewey) ที่มี
ความเชื่อว่านักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี
ด้วยการลงมือสัมผัสด้วยตนเอง เชื่อว่าการสร้าง
ประกอบกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้เกิดการ
พัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้า เช่นเดียวกัน
และตรงตามแนวคิดของ ดร.ชินอิจิ ชูซูกิ
นักการศึกษาดนตรีชาวญี่ปุ่นที่สอนไวโอลิน
ด้วยวิธีการจำเลียนแบบ โดยครูสาธิตให้นักเรียนดู
แล้วให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนจนเกิด
ความชำนาญ มีความสอดคล้องกับหลักการ
ของเบอร์เกตัน และบอร์ดแมนนักการศึกษา
ชาวอเมริกาที่ว่า ควรสอนเนื้อหาเกี่ยวกับ

องค์ประกอบของดนตรีโดยใช้วิธีการผสมผสาน ประสบการณ์ทั้ง ๖ ด้าน ประกอบด้วย การฟัง, การร้องเพลง, การเล่นเครื่องดนตรี, การเคลื่อนไหวร่างกาย, การคิดสร้างสรรค์, การอ่านโน้ต และงานวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกรกฎ ถนอมสิน. (๒๕๕๔ : ออนไลน์) พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ที่เรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน รายวิชา ดนตรีสากล ๒ รหัสวิชา ศ ๓๐๒๔๕ การฝึกปฏิบัติคีร์บอร์ต ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ ธีรพันธ์ ปิงแก้ว (๒๕๕๐ : ออนไลน์) ที่ศึกษาเรื่อง เอกสารประกอบการสอนวิชา ศ ๓๐๒๐๑ การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลประเภทเครื่องเป่าทองเหลือง (Brass Instruments) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยใช้เอกสารประกอบการสอนวิชา ศ ๓๐๒๐๑ การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลประเภทเครื่องเป่าทองเหลือง (Brass Instruments) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยมีค่าดัชนีประสิทธิผลในการเรียนรู้เท่ากับ ๐.๖๔๕๖ ซึ่งหมายความว่า เอกสารประกอบการสอนวิชา ศ ๓๐๒๑ การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลประเภทเครื่องเป่าทองเหลือง (Brass Instruments) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ทำให้นักเรียนมีความมีความรู้เพิ่มเพิ่มขึ้นร้อยละ ๖๔.๕๖ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วีระยุทธ ынยุบล (๒๕๕๒) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง ทฤษฎีดนตรีสากล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ พบว่า เอกสารประกอบ

การเรียนเรื่องทฤษฎีดนตรีสากล ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ มีค่าดัชนีประสิทธิผลในการเรียนรู้เท่ากับ ๐.๘๑๗๖ ซึ่งหมายความว่า เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง ทฤษฎีดนตรีสากล ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ทำให้นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียน ร้อยละ ๘๑.๗๖

จากการวิจัยเกี่ยวกับเอกสารประกอบการสอนและผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการเรียนด้วยเอกสารประกอบการสอนที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดเนื้อหา เวลา กิจกรรม ตลอดจนการประเมินผลที่เหมาะสมนั้น ช่วยทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนาเอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพลงร่ำวงย่อนยุค สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ พบว่าในการพัฒนาเอกสารประกอบการสอนฯ ให้เกิดประสิทธิภาพผู้วิจัยควรพิจารณาดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑.๑ อาจารย์และครูผู้สอนควรมีกิจกรรมเตรียมไว้ให้นักเรียนบางคน ที่ศึกษาบทเรียนเสร็จก่อนเพื่อนคนอื่นๆ เช่น หนังสืออ่านเพิ่มเติม สื่อวีดิทัศน์เกี่ยวกับด้านดนตรีต่าง ๆ ทำให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

๑.๒ ในการสร้างเอกสารประกอบการสอนฯ ประกอบคำบรรยายนั้นควรใช้ภาษา

ที่มีความเข้าใจง่ายมีข้อความสรุปสั้นๆ ควรมีภาพเนื้อหาประกอบเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

๑.๓ การสอนการปฏิบัติรวมวง ๑ อาจารย์และครูผู้สอน ควรมีการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาว่ามีนักศึกษาคนใดยังไม่สามารถปฏิบัติได้ตามขั้นตอนในกิจกรรมดังกล่าวก็สามารถให้นักศึกษานั้นฝึกฝนนอกเวลาได้ จะทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ผู้วิจัยที่จะทำการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างเอกสารประกอบการสอนฯ ควรทดลองทำการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างเอกสารประกอบการสอนฯ ในรูปแบบต่าง ๆ ในระดับชั้นต่าง ๆ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อเพิ่มความหลากหลายในการนำชุดการสอนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาชุดการสอนต่อไป

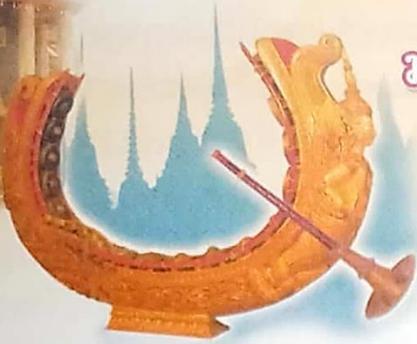
๒.๒ ควรขยายผลการทดลองใช้เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ไปยังสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนการปฏิบัติรวมวง และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๓ ผู้วิจัยควรทำการศึกษาวิจัยเจตคติของนักเรียนที่มีต่อการใช้เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติรวมวง ๑ โดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพลงรำวงย้อนยุคสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้วย

ปี่พาทย์มอญ

มรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี

โดย ปัญจพร อะโนดาษ

ชาวมอญในจังหวัดปทุมธานีมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยทั่วไป คนไทยมักเรียกคนมอญที่อพยพเข้ามาในสมัยธนบุรีว่า “มอญเก่า” และเรียกคนมอญที่อพยพเข้ามากับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่า “มอญใหม่” ในระยะแรกชาวมอญส่วนมาก จะตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณสองฟากฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยาในบริเวณจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี แล้วจึงขยายถิ่นฐานบ้านเรือนออกไป ซึ่งนำไปสู่การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทั้งด้านวิถีชีวิต อาคารสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งวัฒนธรรมทางด้านดนตรีด้วย

วงปี่พาทย์มอญเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวมอญที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ประวัติที่เกี่ยวข้องกับปี่พาทย์มอญกล่าวไว้ว่ามีครอบครัวชาวมอญ ๓ คนพี่น้อง ซึ่งมีความรู้ทางปี่พาทย์มอญได้นำฆ้องมอญ ซึ่งตัดออกเป็นสามท่อนเข้ามาเมืองไทยด้วย ส่วนลูกฆ้องใส่กระบุงให้ครอบครัวช่วยกันหอบ เดินทางเข้ามาทางเมืองตากและสุดท้ายก็ได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองปทุมธานี รวบรวมครอบครัวมอญที่มีเครื่องดนตรีมอญและมีพื้นฐานความรู้ทางปี่พาทย์มอญ

ขึ้นมา ในสมัยนั้นเครื่องปี่พาทย์ มี เพียง ๕ ชิ้น คือ ปี่มอญ ฆ้องมอญ ตะโพนมอญ เปิงมางคอก และระนาดมอญ สำหรับระนาดมอญนั้นแตกต่างจากระนาดของไทย (ซึ่งหาหลักฐานตัวอย่างไม่พบแล้ว เพราะเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่มาก) ในด้านการถ่ายทอดเพลงมอญในสมัยนั้น เป็นการต่อเพลงมอญเท่าที่ต่างคนต่างจำได้ให้ซึ่งกันและกัน ได้ฝึกหัดถ่ายทอดสอนให้กับลูกหลานสืบต่อกันมา จนถึงทุกวันนี้ บรรดานักดนตรีชาวมอญในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี มีหลายตระกูล เช่น ดนตรีเสนาะ จึงเพราะ ระนาดเสนาะ ทุ้มเสนาะ ฆ้องเสนาะ พิณพาทย์ ฯลฯ

ลักษณะของการประสมวงปี่พาทย์มอญ จำแนกออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ วงปี่พาทย์มอญเครื่องห้า วงปี่พาทย์มอญเครื่องคู่และวงปี่พาทย์มอญเครื่องใหญ่

วงปี่พาทย์มอญเครื่องห้า ประกอบด้วย ฆ้องมอญวงใหญ่ ๑ วง ระนาดเอก ๑ รวง ตะโพนมอญ ๑ ลูก ปี่มอญ ๑ เล้า เปิงมางคอก ๑ คอก และจิ่ง ๑ คู่ วงปี่พาทย์มอญเครื่องคู่ ประกอบด้วย ฆ้องมอญวงใหญ่ ๑ วง ฆ้องมอญวงเล็ก ๑ วง ระนาดเอก ๑ รวง ระนาดทุ้ม ๑ รวง ปี่มอญ ๑ เล้า

ตะโพนมอญ ๑ ลูก เปิงมางคอก ๑ คอก ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ กรับ และโหม่ง ๓ ใบ วงปี่พาทย์มอญ เครื่องใหญ่ ประกอบด้วย ซ้องมอญวงใหญ่ ๑ วง ซ้อง มอญวงเล็ก ๑ วง ระนาดเอก ๑ รวง ระนาดทุ้ม ๑ รวง ระนาดเอกเหล็ก ๑ รวง ระนาดทุ้มเหล็ก ๑ รวง ปี่มอญ ๑ เล้า ตะโพนมอญ ๑ ลูก เปิงมางคอก ๑ คอก ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ กรับ และโหม่ง ๓ ใบ

นอกจากวงปี่พาทย์มอญเครื่องห้า เครื่องคู่ และเครื่องใหญ่ เมื่อถึงยุคสมัยที่ปี่พาทย์มอญเคยได้รับความนิยมบรรเลงกัน อย่างแพร่หลาย ทั้งนักดนตรีและกลุ่มผู้ฟังในสังคมไทย ซึ่งเป็นที่นิยมบรรเลงกันในงานอวมงคล ทำให้มีผู้ปรับปรุงการประสมวงปี่พาทย์มอญเป็นรูปแบบพิเศษขึ้น คือ มีการเพิ่มจำนวนซ้องมอญให้มีจำนวนมากขึ้น จนมีศัพท์เรียกววงปี่พาทย์มอญตามจำนวนซ้อง เช่น เพิ่มซ้องมอญเข้าไป ๙ วง ก็เรียกววงปี่พาทย์มอญ ๙ วงหรือวงปี่พาทย์มอญ ๙ เค็งตามภาษานิยมของนักดนตรี เพลงมอญที่ถือว่าเป็นเพลงมอญแต่ดั้งเดิมหรือเพลงมอญแท้แต่โบราณนั้น เป็นเพลงในอัตรา ๒ ชั้น และเพลงเร็วในอัตราชั้นเดียว เพลงที่ใช้สำหรับการประโคมตามขั้นตอนของพิธีการเกี่ยวกับงานศพ เช่น เพลงประจำวัด เพลงประจำบ้าน เพลงยกศพ และเพลงใช้บรรเลงต่อจากเพลงประจำวัดและ

เพลงประจำบ้าน เป็นต้น ยังมีเพลงประโคมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา เช่น เพลงเร็วมอญ เพลงพระฉนมอญ เป็นต้น เพลงในกลุ่มนี้จัดว่าเป็นเพลงมอญเก่า หรือมอญโบราณ ส่วนเพลงที่ใช้บรรเลงทั่วไปเพื่อความบันเทิงด้านการฟังนั้น ใช้บรรเลงในช่วงเวลาต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนของ พิธีกรรม ได้แก่ เพลงมอญ ๒ ชั้น และ เพลงมอญเร็ว เพลงในกลุ่มนี้มีทั้งที่จัดว่าเป็นเพลงมอญโบราณและเพลงมอญที่ได้รับการปรับปรุงหรือเรียบเรียงขึ้นใหม่

ตัวอย่างโน้ตเพลงมอญ

มอญดูดาว (๒ ชั้น)

(-๑-๒)	-๑๑๑	-ฟิ-ริ	- ริ ริ ริ	ดริพิต	-ริ-ด	ทดชล	ทริตท)
-- ท	-ดัดดี	-ท-ริ	- ดัดดี	-ชพิริ	-ด-ท	-ริ-ด	ทด-ริ
---	-ฟิ-ริ	---	-ด-ท	-- ด	-ริ-ท	--ช	-ท-ด
---ริ	-ดัดดี	ริดริท	-ด-ริ	----	----	-๑-๑	--ล
---	-๑-ล	-ด-๑	-๑๑๑				

ครูปี่พาทย์มอญที่ได้รับการยกย่องในอดีตคือ ครูเงิน ดนตรีเสนาะ และครูสุ่ม ดนตรีเจริญ ทั้งสองท่านเป็นพี่น้องกัน เป็นเสมือนตัวแทนและสัญลักษณ์ของวงปี่พาทย์มอญเมืองปทุมธานีในสมัยนั้น โดยมี เรื่องราวที่เล่าต่อกันมาว่า ครูเงินนั้นได้แบกซ้องมอญเข้ามา โดยแบ่งออกเป็น ๓ ท่อน ส่วนลูกซ้องนั้นได้นำใส่กระบุงช่วยกันแบกเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ส่วนครูสุ่ม ดนตรีเจริญ ท่านได้แบกซ้องมอญเฉพาะส่วนคือ “ส่วนหน้าพระ” และ “หางแมงป่อง” อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ตรงปากคลองบางโพธิ์เหนือตำบลบางปรอก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ครูสุ่ม นับเป็นครูคนตรีมอญที่สำคัญเป็นผู้บุกเบิกทางให้เพลงมอญของจังหวัดปทุมธานี แพร่หลายไปทั่วประเทศ โดยครูสุ่มได้เผยแพร่และทำการถ่ายทอดเพลงมอญให้กับบุตรหลานและลูกศิษย์ที่เข้าไปศึกษาปีพาทย์มอญกับตนจนเป็นครูที่มีชื่อเสียงมากในสมัยนั้น ครูสุ่มได้ย้ายจากจังหวัดปทุมธานีเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๒ โดยมาสร้างบ้านเรือนอยู่บริเวณริมคลองวัดสระเกศ (บริเวณถนนหลานหลวง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกรมโยธาธิการ) อยู่ไม่ไกลกับสำนักดนตรีของบ้านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่บ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ย่านวังบูรพา ต่อมาครูทั้งสองได้ทำความรู้จักกัน ครูหลวงประดิษฐไพเราะได้ให้ความอุปการะหางานบรรเลงดนตรีและรับงานให้กับครูสุ่มในสมัยนั้น เวลาว่างก็ไปช่วยกันจนลูกศิษย์ในบ้านมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ลูกหลานครูสุ่มก็เท่ากับเป็นลูกศิษย์ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จึงมีความสนิทสนมกันมากขึ้น ได้แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน โดยครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ศึกษาเพลงมอญจากครูสุ่ม ส่วนครูสุ่มก็ศึกษาเพลงไทยจากครูหลวงประดิษฐไพเราะ

ทั้งสองคนแวะไปมาหาสู่เรียนรู้ทางเพลงกันอย่างสม่ำเสมอ ครูหลวงประดิษฐไพเราะนับถือครูสุ่มว่าเป็น “ครูใหญ่” ในเชิงปีพาทย์มอญและได้นำความรู้เรื่องเพลงมอญที่ได้ศึกษาจากครูสุ่มไปเผยแพร่ถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์รุ่นต่อ ๆ มา รวมทั้งประพันธ์เพลงไทยสำเนียงมอญขึ้นมาใหม่จนเป็นที่นิยมบรรเลงและขับร้องกันอย่างแพร่หลายสืบต่อมาถึงปัจจุบัน

วัฒนธรรมทางดนตรีของชุมชนชาวมอญเป็นการแสดงออกถึงชาติพันธุ์ทางดนตรีที่เด่นชัดและสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็งสอดคล้องอยู่กับวิถีชีวิตชาวไทยมอญได้อย่างน่าอัศจรรย์ คนไทยเชื้อสายมอญยังคงอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรม โดยมีการเรียนการสอนดนตรีมอญในโรงเรียนประถมและมัธยมหลายแห่งในจังหวัดปทุมธานี มีวงปีพาทย์มอญอยู่มากกว่า ๔๐ วง จังหวัดปทุมธานีจึงมีมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญทรงคุณค่าและยังคงมีเยาวชนช่วยกันสืบสานให้เสียงเพลงมอญก้องกังวานไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลานอย่างภาคภูมิใจ

หนังสืออ้างอิง

- สุภรณ์ โอเจริญ. ๒๕๔๑. มอญในเมืองไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
 ๒๕๒๕. สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.
 ทองคำ นันท์ทิ. ๒๕๒๑. ความรู้เกี่ยวกับเมืองปทุม. กรุงเทพฯ: สื่อการค้า

การออกแบบโปสเตอร์ (POSTER)

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิณีจ จำปา

โปสเตอร์ (Poster) เป็นสิ่งพิมพ์ประเภทสื่อเฉพาะกิจที่ใช้กันมากในการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะเพื่อการโฆษณาสินค้าและบริการ และเพื่อการรณรงค์ในเรื่องต่าง ๆ

ในแง่ของการออกแบบกราฟิก โปสเตอร์เป็นผลงานการออกแบบกราฟิกอีกรูปแบบหนึ่งที่ประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบหลัก คือตัวอักษรและภาพเช่นเดียวกันกับการออกแบบงานกราฟิกอื่น ๆ ต่างกันเพียงจุดมุ่งหมายด้านประโยชน์ใช้สอย และเทคนิคในการออกแบบ กล่าวคือโปสเตอร์เป็นสื่อต้องการเรียกร้องหรือดึงดูดความสนใจของผู้ชมในทันทีที่พบเห็น การออกแบบโปสเตอร์จึงต้องเน้นความสะดุดตาเป็นหลัก และต้องให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาของสารในเวลาอันรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ โปสเตอร์จึงนำเสนอสารที่สั้นกระชับ ไม่ต้องการรายละเอียดมาก บอกแต่เพียงว่า อะไร ที่ไหน เมื่อใด ก็เพียงพอแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่า การออกแบบโปสเตอร์จะมุ่งแต่ประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ถูกเมินเฉยต่อคุณค่าด้านศิลปะเสมอไป โปสเตอร์ที่ออกแบบได้สวยงามมีความหมายก็มีอยู่ไม่น้อย ซึ่งมักจะตราตรึงอยู่ในใจของ

ผู้พบเห็น หรือกลายเป็นของเก็บสะสมที่ผู้เป็นเจ้าของหวงแหนเป็นอย่างยิ่ง

ความหมายของโปสเตอร์

ความหมายของโปสเตอร์เป็นการประกาศแจ้งความให้คนรู้ว่ามีเรื่องอะไร ที่ไหน ทำไม เมื่อไร โดยประกาศในที่สาธารณะ เรื่องราวที่ประกาศอาจมีเนื้อหาด้านสังคม วัฒนธรรมหรือประกาศจับของทางราชการ โดยเริ่มแรกมีเพียงเขียนตัวหนังสือหรือข้อความเพียงอย่างเดียว ต่อมาเมื่อวิวัฒนาการพัฒนาทางด้านศิลปะ จึงได้มีการวาดรูปประกอบรูปกับรูปภาพโฆษณาเพื่อดึงดูดความสนใจ มีการบอกเวลา สถานที่ให้ทราบหรือจะเรียกได้ว่าโปสเตอร์เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์อีกรูปแบบหนึ่งก็ได้

โปสเตอร์ เป็นสิ่งโฆษณาที่มีรูปแบบเด่นชัดต่างกับโฆษณาชนิดอื่น ๆ อยู่มาก การกำหนดสิ่งที่เป็นโปสเตอร์นั้นต้องประกอบด้วยลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. ต้องเป็นแผ่นโดด ๆ ที่สามารถปะลงบนผิวใด ๆ ก็ได้
๒. ต้องมีข้อความประกอบมิใช่มีเพียงแต่รูปเท่านั้น
๓. ต้องปิดแสดงไว้ที่สาธารณะ
๔. ต้องผลิตขึ้นเป็นจำนวนมาก

ประเภทโปสเตอร์มีหลายประเภท ได้แก่

๑. ด้านความบันเทิง ได้แก่ โปสเตอร์ภาพยนตร์ ศิลปะ ดนตรี วัฒนธรรม
๒. ด้านโฆษณา ได้แก่ โปสเตอร์โฆษณาสินค้าต่าง ๆ โฆษณาแหล่งท่องเที่ยว โฆษณาสถาบันต่าง ๆ
๓. ด้านรณรงค์ ได้แก่ โปสเตอร์รณรงค์ต่อต้านคนรักชาติ รณรงค์เพื่อสันติภาพ รณรงค์เรื่องการรักษาความสะอาด
๔. ด้านการเมือง ได้แก่ โปสเตอร์ปลุกระดมต่อต้านเรียกร้องประชาธิปไตย หาเสียง เป็นต้น

ภาพประเภทโปสเตอร์ต่าง ๆ

ลักษณะของโปสเตอร์ที่ดี

๑. ให้ลักษณะสำคัญของสินค้า จุดเด่น สินค้ามีใช้รายละเอียด ป้ายโปสเตอร์เป็นสื่อที่ใหญ่เห็นได้ชัดก็จริง แต่โปสเตอร์มีใช้เอกสารที่อ่านทุกตัวอักษร เพราะฉะนั้นควรใช้ถ้อยคำที่ตรงจุดเป็นเอกลักษณ์

๒. เข้าใจได้ง่ายโดยตัดถ้อยคำ หรือข้อความที่ฟุ่มเฟือย ใช้ถ้อยคำที่ง่ายในแต่ละภาพ และคำต้องมีน้ำหนักมาก โปสเตอร์ที่ได้ผลนั้นคือใช้รูปเพียงรูปเดียวและใช้คำพูดไม่เกิน ๗ คำ เพราะคนเราสามารถอ่านได้เพียงแว็บเดียวได้ไม่เกิน ๗ คำเท่านั้น

๓. ใช้ตัวหนังสืออ่านง่ายได้ชัดเจน ในระยะไกลพยายามอย่าใช้ตัวหนังสือแปลกพิสดารเพราะจะทำให้อ่านยากควรมีขนาดที่พอเหมาะอ่านชัดในที่ไกล แต่มีใช้ใหญ่เกินควรลองของสายตาในที่คับแคบ ตัวหนังสือควรจัดวางห่างกันพอเหมาะให้อ่านง่ายไม่เบียดชิดหรือห่างเกินไป

๔. ใช้สีที่ช่วยให้การมองเห็นได้ชัดเจน และอ่านง่ายเป็นโทนสีที่ตัดกันที่เด่นชัดที่สุด เช่น สีดำ บนพื้น เหลือง สีดำบนพื้นขาว และสีที่เรืองแสง แต่อย่าใช้แม่สีที่ตัดกันเพราะจะทำให้ทั้งสองสีแข่งรัศมีทางสายตาแก่ผู้พบเห็น เช่น สีเขียวบนพื้นแสด หรือ สีเขียวบนพื้นแดง

๕. เลือกติดป้ายโปสเตอร์ให้คนเห็นได้ถนัดในที่ชุมชน

๖. ป้ายโปสเตอร์ที่ติดวันแรกสามารถกระทบสายตาประชาชนผู้คนได้ถึงร้อยละ ๔๕ เพราะเป็นสิ่งแปลกตาแก่ผู้พบเห็น เพราะฉะนั้นสินค้าใหม่ควรใช้โปสเตอร์ช่วยและควรบอกให้ชัดเจนว่าเป็นสินค้าประเภทใด หรือบริการอะไร

๗. ใช้โปสเตอร์เป็นเครื่องตอกย้ำความทรงจำของผู้คนให้มากยิ่งขึ้น เช่น การติดตั้งโปสเตอร์หลังโฆษณาทางโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์สักระยะเวลาหนึ่งหรือใช้โปสเตอร์ย้ำเตือนข้อความต่าง ๆ ในเรื่องเดียวกัน

วิธีที่จะทำให้โปสเตอร์ดูเข้าใจได้ง่ายมีดังนี้

๑. องค์ประกอบส่วนที่เป็นภาพ ควรเป็นภาพจำลองของจริง ซึ่งเมื่อมองเห็นแล้วก็สามารถเข้าใจได้ทันที ไม่ควรเป็นภาพที่แสดงระดับงานศิลป์ที่สูงส่ง ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ทางด้านศิลปะ เป็นพื้นฐานลึกซึ้งเพียงพอที่จะเข้าใจได้ และไม่ควรเป็นภาพประเภทแอบสแทรค (abstract) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ดูแปลความหมายของภาพไปได้นานาประการ

๒. เป็นภาพจำลองของจริงซึ่งมองเห็นได้ชัดเจนในลักษณะขยายใหญ่ (Closeup) เฉพาะในส่วนที่เป็นหัวใจของเรื่องที่ต้องการเสนอ ผู้ดูจะรู้สึกเหมือนได้เห็นภาพห่างไม่กี่ฟุตทั้งที่โดยความจริงแล้วอาจจะยืนดูภาพอยู่เป็นระยะทางไกลหลายช่วงตึกก็ได้

๓. ในส่วนที่เป็นตัวอักษร ควรคำนึงถึงเรื่องหลักของการอ่านได้ง่ายเป็นสำคัญ เช่น การใช้สีตัดกันของตัวอักษรกับพื้นภาพ ตามหลักควรให้ตัวอักษรเป็นสีเข้ม ส่วนพื้นที่เป็นสีอ่อนดีกว่าจะใช้ตัวอักษรสีอ่อนบนพื้นสีเข้ม สีที่ดีที่สุดของตัวอักษรสำหรับโปสเตอร์ที่จะทำให้เห็นได้ชัดและอ่านได้ง่าย โดยเฉพาะโปสเตอร์ขนาดใหญ่ที่ต้องมองดูในระยะไกล คือ ตัวอักษรสีดำบนพื้นสีเหลือง

๔. ในการเลือกแบบตัวอักษร ไม่ควรเลือกแบบตัวอักษรที่มีลักษณะมอมสูง และไม่ควรให้ช่องไฟเบียดติดกัน สำหรับขนาดก็ควรใช้ขนาดตัวอักษรใหญ่ ๆ ได้สัดส่วนกับพื้นที่และองค์ประกอบอื่น หากจำเป็นจะต้องวางตัวอักษรทับไปบนส่วนที่เป็นภาพ ไม่ควรให้พื้นภาพบริเวณที่ตัวอักษรจะทับลงไปนั้นเป็นลวดลาย เพราะจะทำให้เห็นตัวอักษรไม่ชัดเจน ไม่สะดวกกับการอ่าน

ภาพโปสเตอร์หนังไทยและป้ายโฆษณา

ลักษณะสำคัญของโปสเตอร์ ซึ่งควรคำนึงถึงก่อนการออกแบบ

โปสเตอร์เป็นช่องการสื่อสารประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างไปจากสิ่งพิมพ์ชนิดอื่นคือ โปสเตอร์ติดอยู่กับที่ที่จัดรอยให้ผู้ดูเป็นผู้เดินทางไปถึงจุดที่ตั้งแสดงอยู่ในขณะที่สื่ออื่น ๆ เช่น สื่อนิยายสาร หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ จะเสนอข่าวสารไปยังผู้ชมผู้อ่านในที่อยู่อศัยโดยตรง หัวใจของวิธีการจะจับความสนใจ นั่นก็คือ ความง่ายและตรงไปตรงมาในการสื่อสาร ความง่ายในที่นี้หมายถึง ความง่ายที่จะเข้าใจในองค์ประกอบของโปสเตอร์ โดยเฉพาะองค์ประกอบสำคัญก็คือ ส่วนที่เป็นภาพและส่วนที่เป็นตัวหนังสือ ถ้อยคำที่ประกอบกันแล้วจะต้องสอดคล้องกันเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจและประทับใจ

หลักการออกแบบโปสเตอร์

เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการใช้โปสเตอร์ทำการสื่อสารโดยตรงกับผู้ดู และสามารถหยุดหรือจับความสนใจของผู้ดูได้ในทันทีที่พบเห็น นักออกแบบจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

๑. ความชัดเจนของประเด็นเนื้อหาที่จะทำการสื่อสาร ก่อนจะทำการออกแบบ ผู้ทำการออกแบบ จะต้องกำหนดข้อมูลข่าวสารและเนื้อหาสาระให้ชัดเจนเสียก่อนว่า จะสื่อสารอะไรไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยพิจารณาเนื้อหาสาระที่จะนำเสนอในทุก ๆ ด้าน แล้วเลือกประเด็นสำคัญไว้เป็นจุดขาย หรือจุดที่นำเสนอไปในโปสเตอร์

๒. ลักษณะภาพที่เหมาะสม การเข้าภาพประกอบต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เพราะถ้าใช้

ภาพประกอบไม่เหมาะสม หรือไม่ชัดเจนพอ นอกจากจะไม่ช่วยเสริมความงามและความหมายของโปสเตอร์แล้ว ยังอาจทำให้ผู้ดูแปลความหมายของเนื้อหาของโปสเตอร์ผิดพลาดได้ ดังนั้นไม่ว่าจะใช้ภาพประกอบเพื่อความซับซ้อน เพื่อสร้างความรู้สึกเชิงนาฏลักษณะ หรือการใช้ภาพแบบนามธรรมก็ตาม ภาพเหล่านี้จะต้องสามารถนำไปสู่แนวความคิดหลักโปสเตอร์ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง

๓. การจัดตัวอักษรและข้อความที่ดี ในส่วนของเนื้อหาที่เป็นตัวอักษรหรือข้อความจะต้องได้รับการนำเสนอที่เด่นชัด และสวยงาม พร้อมทั้งมีการจัดลำดับข้อความตามหลักเหตุผล และต้องจัดให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับขนาดของโปสเตอร์ ทั้งในแง่ของขนาดตัวอักษร น้ำหนักสี และตำแหน่งในการจัดวาง โดยพยายามชักนำสายตาของผู้ดูไปตามลำดับความสำคัญของข่าวสาร และป้องกันมิให้เกิดความสับสนหรือมีความยุ่งยากในการแยกประเด็นข่าวสาร

๔. ต้องทำให้ผู้ดูอยากมองซ้ำ โดยทั่วไปแล้ว การออกแบบโปสเตอร์มักจะมีปัญหาบางประการที่ทำให้ไม่สามารถออกแบบได้ดีตามต้องการทั้งหมด ความจริงที่เรามักพบบ่อย ๆ ก็คือ เรายังคงได้โปสเตอร์ที่ดูแล้วน่าเบื่อหรือไม่มีประสิทธิภาพในการดึงดูดใจเท่าที่ควร นักออกแบบจะต้องพยายามหาแนวทางสร้างสรรค์ผลงานให้แปลกใหม่และน่าสนใจ แต่การทำเช่นนี้ได้จะต้องอาศัยจินตนาการที่สูงพอสมควร และต้องกล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่แปลกแหวกแนวไปจากรูปแบบเดิม ๆ นอกจากนี้ผู้ออกแบบยังสามารถใช้เทคนิคกลวิธีใดหรือรูปแบบใด ๆ ในการออกแบบก็ได้ เพราะสิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดในการออกแบบโปสเตอร์ ก็คือ ความ

พยายามที่จะทำให้โปสเตอร์กลายเป็นสิ่งเร้าที่สะดุดตา สะดุดใจ และผู้ดูอยากมองซ้ำอีกเป็นครั้งที่สอง (โกวิท จิตบรรจง, ๒๕๔๒)

เทคนิคการออกแบบโปสเตอร์

๑. ภาพหรือข้อความต้องมีขนาดใหญ่ เพื่อให้สามารถมองเห็นได้ง่าย เป็นที่สะดุดตา และสามารถอ่านได้จากระยะต่าง ๆ ได้

๒. ลักษณะหรือแบบตัวอักษร จะต้องเข้ากับเนื้อหาและภาพลักษณะของโปสเตอร์

๓. แยกภาพกับตัวอักษรหรือข้อความออกจากกันอย่างเด่นชัด ถ้าพิมพ์ซ้อนกันก็ควรใช้สีที่ต่างกัน หรือมีน้ำหนักอ่อนแก่ต่างกัน

๔. ใช้สีที่มีความเข้ม มีความชัดของสีสูง หรือใช้สีตัดกันเพื่อเน้นจุดสนใจ

๕. ใช้ภาพหรือตัวหนังสือเท่าที่จำเป็นอย่าใช้มากเกินไป เพราะภาพหรือตัวหนังสือจะมีขนาดเล็กลง ทำให้ไม่น่าสนใจ

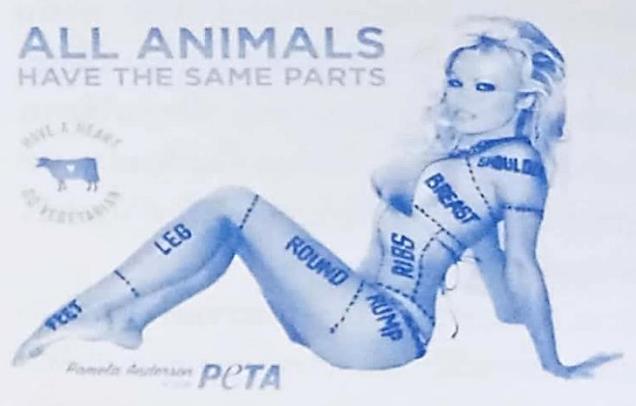
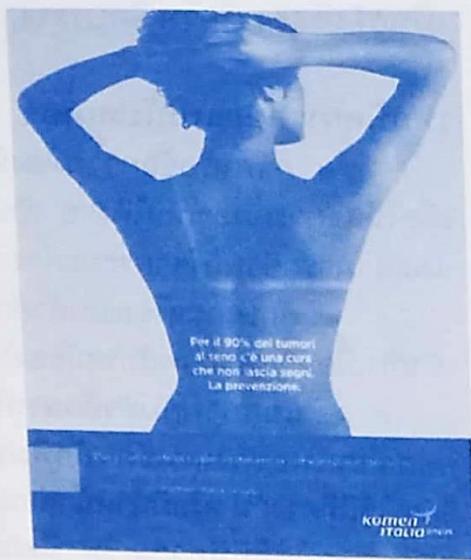
๖. จัดวางรูปแบบให้มีความเป็นเด่นความเป็นรอง ตามลำดับความสำคัญของเนื้อหาที่จะนำเสนอ

๗. ควรออกแบบโดยเน้นความเรียบง่าย ไม่ใช้เส้นสายหรือลวดลายมากเกินไปจนดูสับสนยุ่งเหยิง

๘. ขนาดของโปสเตอร์ควรปรับให้เหมาะสมกับสถานที่ สำหรับเปิดเผยแพร่

๙. ควรเลือกใช้วัสดุให้เหมาะกับระบบการพิมพ์ ลักษณะการใช้งานและงบประมาณที่มีอยู่ (โกวิท จิตบรรจง, ๒๕๔๒)

ระยะห่างระหว่างผู้อ่านกับตัวอักษร	
เมตร	ฟุต
๑๐	๓๓
๒๐	๖๖
๓๐	๙๙
๔๐	๑๓๑
๕๐	๑๙๗
๖๐	๒๖๒

ขนาดตัวอักษรที่เล็กที่สุดที่อ่านออกหรือมองเห็น	
เซนติเมตร	นิ้ว
๒.๕	๑
๕	๒
๗.๕	๓
๑๐	๔
๑๕	๕
๒๐	๖

ตารางที่ ๑๓.๑ ระยะและขนาดการมองเห็นตัวอักษร

ที่มา : (โกวิท จิตบรรจง, ๒๕๔๒, หน้า ๒๖๖)

โปสเตอร์ที่ดีนั้นจะต้องมีความเคลื่อนไหวเต็มอิมด้วยคุณภาพการรับรู้และเข้าใจได้ทันทีโดยไม่เปิดโอกาส และช่องว่างให้ผู้พบเห็นมีโอกาสแม้แต่จะ งง และโปสเตอร์จะต้องไม่ปล่อยโอกาสให้ผู้พบเห็นจะต้องมามัวเสียเวลากับการจ้องดูอยู่มากนัก ยกเว้นผู้ดูจะพึงพอใจค้นหาหรือสนใจที่จะศึกษารายละเอียดให้ครบถ้วนสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความสะดุดตาจะต้องมีคุณค่าพอที่จะดึงดูดความสนใจต่อผู้คนที่ทั้งหลายที่ประกอบกันเป็นโปสเตอร์จะต้องระลึกไว้เสมอว่า เมื่อผู้คนได้พบเห็นแล้วยังจะมีประโยชน์ต่อเขามากกว่าที่เขาจะต้องมาเสียประโยชน์

การกำหนดขนาดโปสเตอร์

ผู้ออกแบบแผ่นโปสเตอร์จะมีแนวทางการกำหนดเรื่องของขนาดได้หลายวิธี หลายขนาด เช่น ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่

ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการโฆษณา โดยทั่วไปการกำหนดขนาดว่าเป็นเท่าใด มักจะกำหนดจากขนาดของกระดาษที่มีจำหน่ายในท้องตลาด ในบ้านเรามีอยู่ ๒ ขนาด ได้แก่ ๓๑" x ๔๓" , ๒๔" x ๓๕" ซึ่งถ้าแบ่งเป็นขนาดเล็กลงสำหรับทำแผ่นโปสเตอร์ ก็จะได้ขนาดเป็น ๑๕๑/๒" x ๒๑๑ x ๒" หรือ ๒๔" x ๑๗๑/๒" หรือ ๑๒" x ๑๗๑/๒" และถ้าต้องการให้แปลกออกไปอาจแบ่งเป็นอย่างอื่นได้อีกเช่น ๑๐" x ๒๑" หรือ ๒๔" x ๑๑๑/๒" หรือ ๘" x ๑๗๑/๒" การกำหนดขนาดจากการแบ่งกระดาษแผ่นใหญ่จะทำให้กระดาษไม่เหลือเศษ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการใช้เนื้อที่ของกระดาษอย่างเต็มที่ นอกจากวิธีการกำหนดจากขนาดของกระดาษแล้ว ก็ต้องพิจารณาถึงความสะดวกในการนำไปใช้ด้วย เช่น ขนาดพื้นที่ทั่ว ๆ ไปสำหรับการติดเผยแพร่ความสวยงามในการออกแบบที่เหมาะสม

ขั้นตอนการออกแบบโปสเตอร์

๑. กำหนดข้อมูลข่าวสาร และประเด็น เนื้อหาที่จะทำการสื่อสารให้ชัดเจน โดยจัดลำดับ ความสำคัญจากมากไปน้อย

๒. กำหนดขนาด และรูปแบบของ โปสเตอร์ให้เหมาะสม โดยทั่วไปนิยมพิมพ์บน กระดาษขนาด A3 (๒๐x๓๐ นิ้ว)^๒

๓. กำหนดระบบการพิมพ์ และวัสดุที่ใช้

๔. ทำการร่างภาพย่อขนาดแบบหยาบ ๆ หลาย ๆ แบบ เพื่อหาความคิดในการออกแบบ จนกระทั่งได้แบบที่เหมาะสมและน่าพึงพอใจที่สุด แล้วจึงขยายแบบให้มีขนาดเท่าของจริง

๕. ร่างแบบละเอียดโดยจัดวางให้องค์ ประกอบภาพทุกส่วนมีขนาดเท่าของจริง และ อยู่ในตำแหน่งจริงทั้งหมด

๖. นำเสนอแบบร่างหรือเลย์เอาท์ เพื่อ ขออนุมัติ หากได้รับความเห็นชอบ ก็นำแบบร่าง ไปทำ อาร์ต เวิร์ก เพื่อเป็นต้นฉบับสำหรับ จัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

อนึ่ง ในการออกแบบโปสเตอร์ จะต้อง คำนึงถึงระยะห่างระหว่างตัวอักษรกับตัวผู้ชม โปสเตอร์เป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านสามารถ อ่านข้อความได้ชัดเจน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

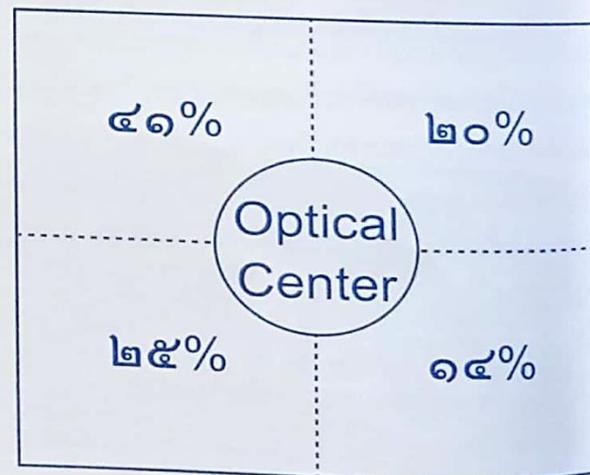
การกำหนดรูปภาพประกอบสำหรับใช้ ออกแบบโปสเตอร์

การออกแบบโปสเตอร์หรืองานกราฟิก ชนิดต่าง ๆ ต้องมีภาพเข้ามาประกอบการทำงาน เสมอ หลังจากเราได้ทำการออกแบบโปสเตอร์ (Poster) ในขั้นตอนแรกของการออกแบบ โปสเตอร์เพื่อดึงดูดความสนใจไปแล้ว เราจะลอง กลับมาดูการเลือกรูปประกอบของเราว่าเพราะ

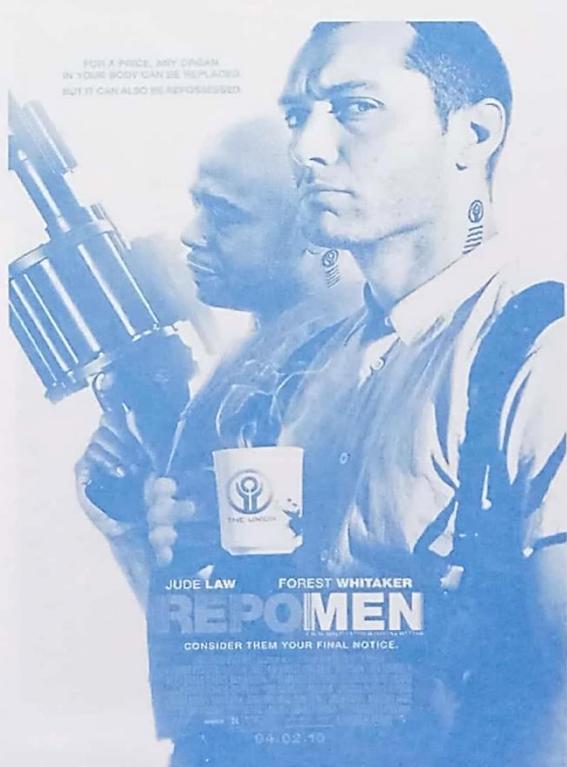
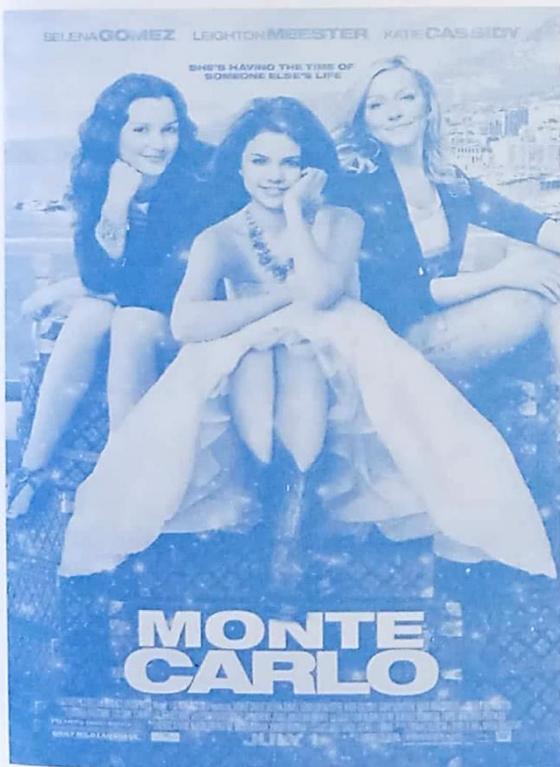
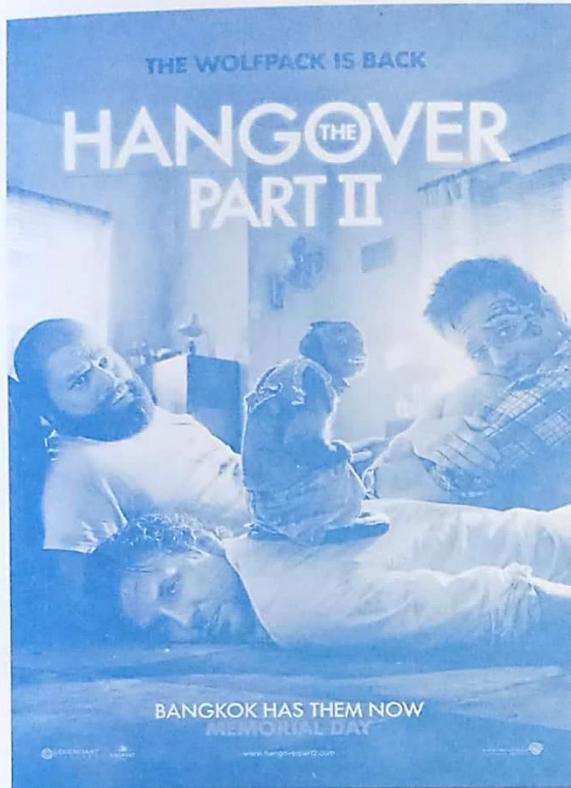
อะไรเราถึงเลือกใช้รูปนั้นในการออกแบบ ให้สวยงามเหมาะสม

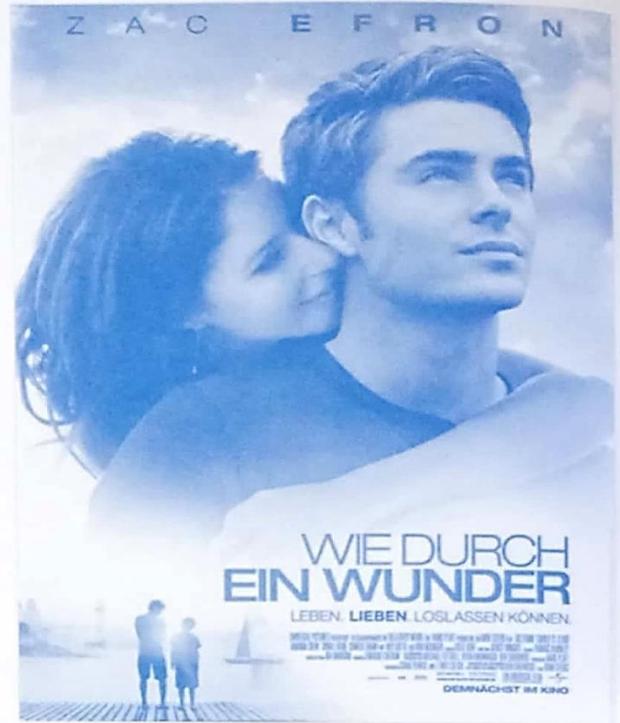
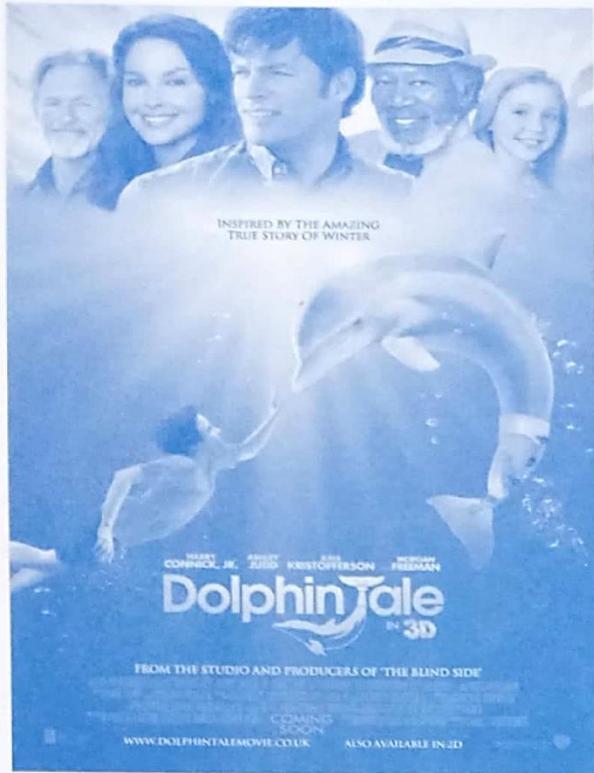
การกำหนดรูปภาพประกอบ ภาพประกอบ ที่ใช้สื่อในงานออกแบบ ได้แก่ รูปภาพจาก ภาพถ่าย จากการวาด เขียน ระบายสี จากลวดลายต่าง ๆ ที่เราใช้ประกอบการออกแบบ ในงานกราฟิก ซึ่งแบ่งได้ ๓ ลักษณะที่เรา ได้เรียนรู้มาก่อนหน้านี้ ส่วนแนวความคิด ในการออกแบบภาพก็คือ การกำหนดขนาด ของภาพ กำหนดเรื่องราวของภาพ กำหนด รูปแบบของภาพ เทคนิคในการสร้างสรรค์ภาพ ไม่ว่าจะจะเป็นภาพถ่าย ภาพเขียน จากกระดาษ หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟิก

การกำหนดตำแหน่งของภาพที่เหมาะสม เด่นชัด เนื้อหาของภาพต้องสอดคล้องกับข้อความ การวางตำแหน่งภาพที่ดีจะทำให้ชวนมอง สร้างจุดสนใจได้ดี นักออกแบบสามารถกำหนด จุดสนใจภาพได้หลายวิธี แต่วิธีที่ง่ายที่สุดคือ ใ้ตรงกลางภาพ หรือเรียกว่าจุดศูนย์กลางความ สนใจการมอง Optical Center

รูป ๔

ภาพโปสเตอร์ภาพยนตร์ต่างประเทศ

ถึงโอกาสแล้วที่ท่านจะ
ได้เป็นเจ้าของธุรกิจ (แบบง่าย)
ซึ่งกำไรโดยวิธีซื้อ.....
ผ่อนส่ง!

คุณท้าว!
เราขอเชิญท่านมาซื้อ
ค่าเช่าซื้อที่ดินระยะสั้น
อย่างได้ จักเรียกบ้านเช่า
ก่อนค่า เพราะซื้อเงินผ่อนได้
คุณภาพก็เยี่ยมกว่าเจ้ากรรมาคะ
* เครื่องหมายของธนาคารแห่งประเทศไทย

ไปรษณีย์โทรเลข - เลขที่ ๖๖๑ ถนนสีพระยา อำเภอราชบุรี
หรือ สายของเบร็กส์ ทั่วประเทศไทย

ดื่มรวม
ดื่มสดชื่น
ดื่มในดวงดีหทัย

ดื่มให้สดชื่น
ใน โอวัลติน

เครื่องดื่มบำรุงกำลัง แจกซอง
โอวัลติน

มีใช้เป็นประจำ -
เครื่องดื่มโอวัลติน
ดีที่สุดในทุกครอบครัว
ทั้งใน และ นอกบ้าน -
เครื่องดื่มที่มีรสเข้มข้น
ที่ดื่มแล้วชื่นใจ
และทำให้ร่างกาย
แข็งแรงขึ้น
เพราะ โอวัลตินมี
วิตามินและแร่ธาตุ
ที่จำเป็น

ห้าง บี.กริม แอนโก

ฮัลโหล!
ฮัลโหล!
ทุกท่าน
ควรทราบว่
เครื่องยนต์
ทุกชนิด
จะหาซื้อได้จาก
ออเรียนเตล
แมชีเนอรีส์โตร์

ถนนจักรี จังหวัดพระนคร

ไซงันร่งโรนิต ๘๗
สตรีนมา
เพิ่มโลหิต. บำรุงผิวให้งาม

BLOOD PURIFIER

อวาทิแฉะฉะฉะ

ราคาซองละ ๑๐ ส.ค.
มีจำหน่ายทั่วไป
บริษัทไทยเบอร์มา
จำกัด
เป็นเอเยนต์

อาแล้ว! โอโหม

สีฟ้า

ขี้ตีใหม่

เปลี่ยนมาใช้โอโหมขี้ตีใหม่เสียเดี๋ยวนี้นะ
แล้วสุขภาพจะดีขึ้นแน่นอน

ป.ค. โอโหม
โปรดใช้สีฟ้า
สีฟ้าโอโหม
แล้วจะดีจริง
จริงๆ

โปสเตอร์สิ่งพิมพ์โฆษณาของไทยสมัยก่อน

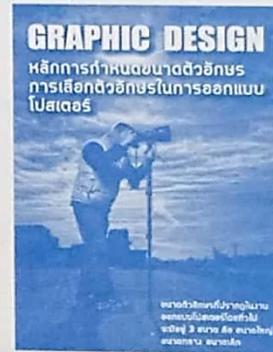
การกำหนดตัวอักษร

ตัวอักษรข้อความหรือตัวอักษรหัวเรื่องที่จะต้องกำหนดลงในงานออกแบบกราฟิกจะทำหน้าที่บรรยายข้อมูลสาระให้รับรู้การกำหนดตัวอักษรจึงต้องเน้นหนักที่ขนาดตัวอักษร รูปแบบ และการกำหนดโครงสร้างสีบนตัวอักษรทั้งหมด

๑. ขนาดตัวอักษร ตัวอักษรที่ปรากฏในงานออกแบบโปสเตอร์โดยทั่วไปจะมี ๓ ขนาด คือ ขนาดใหญ่สำหรับข้อความพาดหัว (Heading) ขนาดกลางสำหรับข้อความรองพาดหัว (Sub Heading) และขนาดเล็กสำหรับข้อความรายละเอียดที่เสนอสาระข้อมูล (Copy) การกำหนดขนาดในส่วนใดให้มีขนาดเท่าใดย่อมไม่สามารถกำหนดแน่นอนได้ เพราะขึ้นอยู่กับรูปแบบของงานแต่ละชิ้นที่นักออกแบบได้สเก็ตขึ้น หลักการอย่างง่าย ๆ ก็คือ ไม่ว่าจะขนาดเท่าใดก็ต้องสามารถอ่านได้ชัดเจน ซึ่งผู้ออกแบบจะต้องพิจารณาขนาดสัดส่วนของตัวอักษร ที่สัมพันธ์กันกับระยะห่างระหว่างสายตากับสิ่งที่มองเห็น โดยปกติขนาดของตัวอักษรมาตรฐานของตัวอักษรที่ระยะห่างจากสายตา ๒๐ นิ้ว ควรมีขนาดความสูงประมาณ ๑/๘ นิ้ว และถ้าเพิ่มระยะห่างระหว่างสายตากับสิ่งที่มองเห็นทุกระยะ ๕ นิ้ว ควรเพิ่มขนาดตัวอักษร ๑/๘ นิ้ว ทุกช่วงระยะห่างที่เพิ่มขึ้น นอกจากขนาดที่สัมพันธ์กับระยะห่างแล้วควรได้พิจารณาถึงเรื่องการกำหนดระยะห่างระหว่างตัวอักษรและระยะห่างระหว่างบรรทัดตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างขนาดตัวอักษรและอายุของผู้ดู

๒. รูปแบบตัวอักษร การสร้างสรรค์รูปแบบตัวอักษรให้สวยงามแปลกตา และ

สอดคล้องกับลักษณะข้อความ มีความชัดเจนทำให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เทคนิคการออกแบบและตกแต่งตัวอักษรให้สวยงามจะเป็นแรงบันดาลใจให้อยากรู้ อยากดู อยากเห็นมากกว่ารูปแบบอักษรธรรมดา การสร้างรูปแบบตัวอักษรทำได้สองทาง คือ การจินตนาการรูปแบบขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะสำหรับงานนั้น ๆ กับการใช้แบบตัวอักษรสำเร็จที่ออกแบบไว้เป็นมาตรฐานทั่วไป การใช้อย่างไรจึงต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับแนวการออกแบบสื่อโฆษณาชิ้นนั้น ๆ ด้วย

ตัวอย่างโปสเตอร์โฆษณา แสดงขนาดตัวอักษร

๓. สีของตัวอักษร การกำหนดเกี่ยวกับเรื่องสีนั้น เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะเน้นข้อความให้เด่นชัดยิ่งขึ้น สวยงามมากยิ่งขึ้น ในการกำหนดสี ควรยึดหลัก ๓ ประการดังนี้

๓.๑ ค่าน้ำหนักของสี (Tone of Colour) สีของตัวอักษรควรมี ค่าน้ำหนักที่ตัดกันกับสีพื้น และควรเป็นสีที่แย้งกันกับสีพื้นให้มากที่สุด การตัดกันมากทำให้มีความเด่นชัดของตัวอักษรมาก สีใกล้เคียงกันทำให้ชัดเจนลดลงและอ่านยากขึ้น

๓.๒ สีของตัวอักษรต้องไม่ใช้หลายสี จนเกินไปภายใน ๑ หน้ากระดาษ ข้อความเดียวกัน

ควรใช้สีเดียวกัน และไม่ควรถัดสีกันระหว่างสีพื้นกับสีของตัวอักษรเพราะจะทำให้ลายตา

๓.๓ ควรใช้สีให้เหมาะกับคำหรือข้อความนั้น ๆ เช่น ข้อความที่เน้นความเร่งร้อน ตื่นเต้น อาจใช้สีแดง สีส้ม ข้อความที่กล่าวถึงความสงบ ینگ ความเย็น อาจใช้สีเหลือง สีเขียว สีฟ้า หรือสีน้ำเงิน เป็นต้น

อิทธิพลของการใช้สีกับงานโปสเตอร์

๑. เพื่อดึงดูดความสนใจ ปกติโปสเตอร์ที่เป็นสีย่อมน่าสนใจกว่าโปสเตอร์ที่เป็นขาว-ดำ และสีก็มีอิทธิพลต่อการดึงดูดสายตาให้หันมามองโปสเตอร์ได้เป็นอย่างดี

๒. เพื่อให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม เนื่องจากอิทธิพลของสีที่มีต่ออารมณ์และความรู้สึก เช่น โปสเตอร์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมักจะใช้สีเขียว ซึ่งเป็นสีธรรมชาติทำให้ดูมีรื่นรมย์สบายตา

๓. สีบางสีทำให้รู้สึกทางด้านจินตภาพ ภาพพจน์ให้กับงานโปสเตอร์ที่ไม่อาจสามารถอธิบายด้วยคำพูดได้ เช่น สีดำให้ความรู้สึกลึกลับน่าสะพรึงกลัว สีแดงให้ความรู้สึกร้อนแรงสว่างจ้า

๔. สร้างความประทับใจในครั้งแรกของการพบเห็น เนื่องจากความรู้สึกตื่นตื้นน่าน่าประทับใจ

๕. ช่วยให้เกิดความรู้สึกที่จะจดจำ น่าติดตรึงและลึกซึ้งกว่าคำพูดใด ๆ

หลักการสร้างความน่าสนใจในงานออกแบบสิ่งพิมพ์โฆษณา

การออกแบบโฆษณาสิ่งพิมพ์ในหน้ากระดาษเราต้องวางแผนงานล่วงหน้า ต้องมีการออกแบบ แบบร่างหลาย ๆ รูปแบบเพื่อจะได้แนวทางการจัดหน้ากระดาษที่ดีที่สุด เพื่อให้งานที่จะทำขึ้นมามีความน่าสนใจ เกิดความ

พึงพอใจให้แก่ผู้ดู วิธีการสร้างความน่าสนใจทำได้หลายวิธี ได้แก่

๑. สร้างความสนใจด้วยขนาด การทำขนาดในชิ้นงานที่ออกแบบให้แปลกไปจากปกติ จะทำให้ผู้ดูเกิดความรู้สึกใหม่ เช่น ใหญ่เป็นพิเศษ เล็กเป็นพิเศษ ยาวกว่าปกติ หรือสั้นกว่าปกติ เป็นต้น

๒. สร้างความน่าสนใจด้วยวิธีออกแบบรูปแบบที่สวยงามแปลกตา ด้วยการใช้เทคนิคใหม่ ๆ ในการออกแบบหรือใช้วิธีที่ดูเด่น เช่น การใช้สีต่าง ๆ มาประกอบตัวงาน ตัวงานอาจจะมีพื้นผิวสัมผัส เพื่อให้งานดูน่าสนใจขึ้น หรือการใช้วิธีการจัดองค์ประกอบศิลปะให้น่าสนใจ

๓. การปล่อยเนื้อที่ว่าง เป็นอีกวิธีหนึ่งในหลักองค์ประกอบศิลป์ การเว้นพื้นที่ว่างจะต้องสอดคล้องกับการจัดวางเนื้อหาและภาพประกอบ

๔. การสร้างความสนใจโดยใช้ภาพประกอบ เช่น การใช้เทคนิคการสร้างภาพ ๓ มิติ แล้วนำมาประกอบในงานออกแบบ ก็ทำให้น่าสนใจด้วยเหมือนกัน

๕. สร้างความสนใจโดยการเน้นส่วนหนึ่งให้พิเศษกว่าส่วนอื่นให้ดูแตกต่างออกไปเพื่อเน้นความสนใจผู้ดู ให้ความสนใจส่วนนั้นเป็นพิเศษ

๖. สร้างความสนใจโดยใช้สี สีที่สดใสย่อมดึงดูดความสนใจได้ดีกว่าสีนุ่มนวล สีเข้มย่อมดูชัดกว่าสีอ่อน เช่น เราอาจจะใช้สีอ่อนทั้งงานประมาณ ๘๐ % แล้วใช้สีเข้ม ๒๐ % ก็สามารถทำให้งานดูมีจุดเด่นน่าสนใจ

๗. สร้างความน่าสนใจโดยการคิดเทคนิคใหม่ในการออกแบบงานเสนอ จะทำให้งานน่าสนใจไม่เหมือนใคร

สิ่งพิมพ์มีมากมายหลายประเภท โดยเฉพาะด้านสิ่งพิมพ์ เพราะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการตลาดได้อย่างดี โปสเตอร์โฆษณา ก็เป็นสิ่งพิมพ์ที่มีบทบาทต่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ เพราะสื่อประเภทนี้สามารถเผยแพร่ได้สะดวกและกว้างขวางสื่อสารได้ทุกเพศทุกวัย เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ ออกแบบได้อย่างอิสระ การออกแบบโฆษณาจึงเน้นเรื่องความแปลกตา อาจจะมีเพียงภาพ หรือข้อความเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งก็ได้ ทำให้นักออกแบบได้ใช้ความคิดใหม่ ๆ เสมอ

สื่อโฆษณาโปสเตอร์ (Poster) ที่ดีควรสื่อความคิดหลัก ๕ ประการ ได้แก่

๑. จะต้องตอบสนองแนวความคิดในการสื่อความหมายได้อย่างเต็มที่
  ๒. จะต้องชัดเจนในภาพประกอบและข้อความที่ใช้ในการสื่อความหมายเหมาะสมชัดเจน
  ๓. ภาพประกอบและข้อความที่นำเสนอควรมีความสอดคล้องสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน
  ๔. จะต้องสามารถดึงดูดความสนใจกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด
  ๕. ต้องมีความกะทัดรัดและแสดงแนวความคิดหลักเพียงอย่างเดียว
- ส่วนขั้นตอนการออกแบบเราจะมาทำกันอีกในบทความต่อไป ตอนนี้เรามาดูตัวอย่างการออกแบบโปสเตอร์ทั่ว ๆ ไปก่อน

ขั้นตอนการออกแบบสิ่งพิมพ์ใบปลิว

การโฆษณาสินค้า หรือ ผลิตภัณฑ์ มีสื่อมากมายในการทำประชาสัมพันธ์ ทั้งสื่อด้วยภาพ เสียง และเนื้อหาต่าง ๆ การออกแบบสิ่งพิมพ์ใบปลิว การออกแบบแผ่นพับ

การออกแบบ design ไปสเตอร์ที่เราเคยทำมาก่อนหน้านี้ ใบปลิวก็จะช่วยขยายความไปสเตอร์ที่เราออกแบบได้เป็นอย่างดี การออกแบบให้สอดคล้องกับสิ่งพิมพ์ ไปสเตอร์ จะยิ่งทำให้สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ของเราสื่อได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โปรแกรมออกแบบที่นิยมใช้ก็มีให้เลือกใช้มากมาย แต่หลัก ๆ ที่นิยมกันก็จะอยู่ในตระกูล adobe การออกแบบใบปลิว จะแตกต่างจากแผ่นพับ เพราะใบปลิวจะไม่พับกระดาษ อาจจะเป็นหนึ่งหน้าหรือสองหน้าก็ได้ ตามแต่จะ design ข้อมูลในใบปลิวมักจะใส่รายละเอียดได้มากกว่าไปสเตอร์ อาจจะเพราะว่าเรามีเวลาได้อ่านมากกว่าไปสเตอร์ที่เราเห็นติดอยู่ทั่วไปตามทางเดิน แต่เราไม่สะดวกที่จะหยิบไปอ่านมากนัก แต่การออกแบบใบปลิว หรือทำสิ่งพิมพ์ประเภทใบปลิว ถ้าเราได้รับเราอาจจะเก็บไว้อ่านที่บ้านได้ ถ้าเราทำการออกแบบก็ควรจะทำให้ใบปลิวมีความน่าสนใจ แต่ก็ควรจะลองรับกับสื่อโฆษณาประเภทอื่น ๆ

ส่วนประกอบในการออกแบบใบปลิวที่เราต้องใส่ไว้ในใบปลิว

๑. ภาพประกอบไม่ว่าจะเป็นภาพเหมือนจริง ภาพกราฟิก การ์ตูน หรือ ภาพนามธรรม

๒. ข้อความตัวอักษรควรเน้นขนาดตัวอักษรให้มี ๓ ขนาด ได้แก่ ข้อความใหญ่ไว้พาดหัว ใบปลิวให้น่าสนใจ ข้อความขนาดกลางเพื่อบอกรายละเอียดที่น่าสนใจให้ชัดเจนขึ้น และข้อความ

ขนาดเล็ก สำหรับรายละเอียดข้อมูลที่จะบอก ถ้าขนาดข้อความมีระดับความน่าสนใจที่แตกต่างกันก็จะทำให้งานออกแบบมีจุดเด่นมากขึ้น

๓. โลโก้ สินค้า หรือ ผลิตภัณฑ์ ควรอยู่ในตำแหน่งที่ชัดเจน ซึ่งเป็นรายละเอียดการออกแบบที่มักจะมองข้ามกัน

๔. รายละเอียดที่สำคัญของสินค้า หรือ ผลิตภัณฑ์ เช่น สถานที่ติดต่อ ที่อยู่พยายามลงให้ครบจะเกิดประโยชน์กับใบปลิวของเรา อาจทำให้ใบปลิวดูรก ๆ ไปบ้างแต่ก็น่าจะเกิดประโยชน์มากกว่าดูโล่ง ๆ

ทั้งหมดนี้อาจจะเป็นเพียงแนวคิดง่าย ๆ ที่จะทำให้งานออกแบบเราทำได้ง่ายขึ้น

การออกแบบโฆษณาในสื่อสิ่งพิมพ์

สำหรับการโฆษณาในสื่อสิ่งพิมพ์นั้น ในปัจจุบันนี้ก็ได้แพร่หลายขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีการพิมพ์ และรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์มีวิวัฒนาการก้าวหน้าไปกว่าเดิมอย่างรวดเร็ว อาจครอบคลุมไปถึงสื่อตัวกลางทุกประเภทที่จะสามารถใช้เป็นพื้นที่ที่พิมพ์ข้อความโฆษณาลงไปได้ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ใบปลิว เอกสารแผ่นพับ ป้ายประกาศโฆษณา (ไปสเตอร์) หนีบ ห่อ กล่องบรรจุสินค้า ฯลฯ

ในการออกแบบโฆษณาสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์ไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทใด หลักพื้นฐานที่นักออกแบบโฆษณาควรจะต้องทราบก็คือ เรื่องเกี่ยวกับองค์ประกอบโฆษณาสื่อสิ่งพิมพ์ ขั้นตอนของการทำงานออกแบบ และหลักเกณฑ์ในการออกแบบ อย่างไรก็ตามแบบของตัวอักษรในพาดหัวโฆษณาหนึ่ง ๆ ก็ไม่ควรจะมีมาก

เกินไปนัก เพราะถ้าหากมากเกินไป อาจจะทำให้
ให้แคบอยู่เพียง ค้อยรสนิยม และอาจทำให้หา
จุดเด่น คือ พาดหัวสำคัญไม่พบก็ได้ อาจกล่าว
ได้ว่าพาดหัวโฆษณาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
ที่สุดของชิ้นงานโฆษณา เพราะเป็นส่วนที่นำ
เสนอแก่น หรือหัวใจของงานโฆษณานั้น
ถ้าผู้อ่านเพียงแต่อ่านพาดหัวก็อาจจะพลาดได้

องค์ประกอบของโฆษณาในสิ่งพิมพ์

โดยทั่วไปองค์ประกอบของโฆษณา
ในสิ่งพิมพ์จะประกอบด้วยองค์ประกอบใหญ่
๔ ประการ ดังนี้

๑. พาดหัวโฆษณา (Headline) คือ
ส่วนที่เป็นตัวอักษรมักมีลักษณะเป็นประโยค
ที่ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่ อาจมีประโยคเดียว
บรรทัดเดียว หรือหลายบรรทัด หรือหลาย
ประโยค หลายบรรทัดก็ได้ ในกรณีที่พาดหัว
โฆษณายาว อาจจัดแบ่งเป็นพาดหัวใหญ่และ
พาดหัวรอง พาดหัวรองก็จะเป็นส่วนขยาย
พาดหัวใหญ่ใช้ตัวอักษรขนาดเล็กกว่า หรือ
อาจจะให้แบบตัวอักษรต่างจากพาดหัวใหญ่
ก็ได้ดังนั้นในพาดหัวโฆษณาจึงอาจมีแบบ
ของตัวอักษรได้มากกว่าหนึ่งแบบ อย่างไรก็ตาม
แบบของตัวอักษรในพาดหัวโฆษณาหนึ่ง ๆ
ก็ไม่ควรจะมีมากเกินไปนัก เพราะถ้าหาก
มากเกินไปอาจจะทำให้ดูยุ่งเหยิง ค้อยรสนิยม
และอาจทำให้หาจุดเด่นคือ พาดหัวสำคัญ
ไม่พบก็ได้

อาจกล่าวได้ว่าพาดหัวโฆษณาเป็น
องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของชิ้นงานโฆษณา
เพราะเป็นส่วนที่นำเสนอแก่น หรือหัวใจ
ของงานโฆษณานั้น ถ้าผู้อ่านเพียงแต่อ่านพาดหัว
ก็อาจจะสามารถรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผู้โฆษณาต้องการ

จะบอกกล่าวก็ได้ ดังนั้นในบางครั้งโฆษณาทั้งชิ้น
อาจมีเพียงแต่พาดหัวโฆษณา แล้วมีชื่อผู้โฆษณา
ต่อท้ายเท่านั้น ก็เรียกว่าเป็นชิ้นงานโฆษณา
ที่สมบูรณ์ชิ้นหนึ่งแล้ว พาดหัวโฆษณาอาจจะ
ปรากฏที่ตำแหน่งใดในพิมพ์ชิ้นงาน โฆษณานั้น
ก็ได้ไม่ว่าจะเป็นส่วนบน ส่วนกลาง หรือ
ส่วนกลาง หรืออาจจะตะแคงพาดมุมซ้าย
มุมขวา ก็ได้ทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม
เมื่อประกอบกับองค์ประกอบนั้น ๆ และวัตถุประสงค์
ของผู้ออกแบบว่าต้องการจะใช้พาดหัว
โฆษณานั้นให้เกิดผลประการใดต่อผู้อ่าน

นอกจากเรื่องการออกแบบและการ
กำหนดขนาดตัวอักษรให้เหมาะสมกับเนื้อหา
และอารมณ์ของโฆษณาแล้ว สิ่งที่ผู้ออกแบบ
พึงระวังเกี่ยวกับเรื่องพาดหัวโฆษณาก็คือ
การแบ่งประโยคของพาดหัว หากเป็นกรณี
ที่พาดหัวมีขนาดยาว หรือพื้นที่โฆษณาจำกัด
จำต้องแบ่งพาดหัวเป็นหลายบรรทัด ถ้าแบ่ง
ประโยคผิด ก็อาจทำให้ความหมายของพาดหัว
นั้นคลาดเคลื่อนและทำให้ผู้อ่านเกิดความ
เข้าใจผิดก็ได้ อีกประการหนึ่ง คือ เรื่องเครื่องหมาย
วรรคตอน ควรจะต้องใช้ให้ถูกต้องตามหลัก
ภาษาด้วย

๒. เนื้อหาความโฆษณา (copy
block) คือ ส่วนที่เป็นเนื้อหารายละเอียดของ
โฆษณาทั้งหมด เป็นส่วนขยายของพาดหัว
โฆษณา มักจะเรียงเป็นคอลัมน์หรือบล็อก
ขนาดตัวอักษรของเนื้อหาความจะมีขนาดเล็ก
บทบาทหน้าที่ของเนื้อหาความ คือช่วยย้ำความ
มั่นใจของผู้อ่าน ส่วนมากวิธีการเขียนเนื้อหาความ
มักจะเขียนให้สั้น กระชับ และรวบรัด แต่ก็มี
ข้อยกเว้นสำหรับการโฆษณาสินค้าบางชนิด
ที่จำเป็นจะต้องเขียนให้ยาว และอธิบายละเอียด

เช่น การโฆษณาบริการที่ไม่อาจจะแสดงภาพให้ชัด และจำเป็นต้องอธิบายชักจูงใจให้มาก เพื่อสร้างความมั่นใจกับลูกค้า เช่น บริการประกันชีวิต เป็นต้น และนอกจากนี้ การโฆษณาบางประเภทก็อาจจะเน้นที่เนื้อความโดยตรง เช่น โฆษณาส่งถึงลูกค้าโดยตรงทางไปรษณีย์ และสิ่งซื้อสินค้าทางไปรษณีย์ จำเป็นจะต้องใช้เนื้อความยาว และอธิบายละเอียดในกรณีที่เนื้อความมีความยาวมาก ผู้ออกแบบควรจะแบ่งเนื้อหาออกเป็นบล็อกสั้น ๆ แต่ละบล็อกอาจมีหัวเรื่อง ซึ่งเป็นใจความสำคัญของบล็อกนั้นเป็นบรรทัดนำ แล้วล้อมรอบทั้งหัวเรื่อง และบล็อกนั้นไว้ด้วยพื้นที่ว่างสีขาว ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านได้พักสายตาเป็นช่วง ๆ

๓. ภาพ (art) ที่จริง คำว่า "art" ในที่นี้มีความหมายกว้างขวาง ครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่ได้เป็นตัวอักษร คือ ความหมายถึง ภาพถ่าย ภาพลายเส้น ภาพวาด ภาพระบายสี กรอบของภาพ เครื่องประดับตกแต่ง แห่งสีต่าง ๆ พื้นสีเทาโทนต่าง ๆ ที่เป็นพื้นหลังของชิ้นงานโฆษณานั้น พื้นที่ว่างสีขาวตลอดจนแบบของตัวอักษรเอง ก็สามารถจัดเข้าเป็นส่วนหนึ่งของงานศิลปะในงานโฆษณาได้

สำหรับภาพถ่ายและภาพวาดนั้น ต่างก็มีประโยชน์ต่องานโฆษณาไปในแง่มุมที่แตกต่างกัน ภาพถ่ายสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่า และให้ความรู้สึกกับคนดูภาพว่า เป็นของจริงและพร้อมจะเชื่อถือ ส่วนภาพวาดนั้นสามารถที่จะแสดงจินตนาการทุกอย่างได้ในขณะที่ภาพถ่ายอาจจะทำไม่ได้ นอกจากนี้ภาพวาดก็ไม่ต้องขึ้นอยู่กับสภาพฤดูกาลดินฟ้าอากาศเหมือนอย่างการถ่ายภาพด้วยกรอบภาพเป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่นำคำนึงถึง เพราะนอกจาก

ใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งแล้ว ยังมีประโยชน์มากในแง่แยกโฆษณา ซึ่งงานของเราไม่ได้ไปปะปนกับงานโฆษณา ซึ่งมีขนาดเท่ากันหรืออยู่ข้างเคียงกัน

๔. ชื่อผู้โฆษณา (Signature) องค์ประกอบสุดท้าย เป็นส่วนที่จะบอกกล่าวกับผู้อ่านโฆษณาว่า ใครเป็นเจ้าของโฆษณาชิ้นนั้น โดยปกติชื่อและที่อยู่ของผู้โฆษณามักจะใช้แบบตัวอักษรที่แตกต่างไปจากตัวอย่างของเนื้อความโฆษณา เพราะเมื่อจบเนื้อความโฆษณาแล้ว ในบางชิ้นงานโฆษณาก็จะต่อท้ายด้วยชื่อและที่อยู่ของผู้โฆษณาเลย ดังนั้น ก็ควรจะเล่นลวดลายตัวอักษรให้ต่างกัน อย่างไรก็ตาม ชื่อและที่อยู่ของผู้โฆษณาไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ท้ายเนื้อความโฆษณาเสมอไป อาจจะไว้ในตำแหน่งใดก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมส่วนมากมักจะอยู่ตอนล่างสุดของเนื้อที่โฆษณาศัพท์คำว่า ชื่อ และที่อยู่ของผู้โฆษณานี้ อาจจะมีศัพท์คำอื่นที่ใช้แทนได้ และก็เป็นที่ยึดกันแพร่หลายกว้างขวางในวงการโฆษณาด้วย เช่น คำว่า "logotype" หรือ "logo"

นอกจากชื่อและที่อยู่ของผู้โฆษณาแล้ว ยังมีส่วนประกอบที่สำคัญอีกสองประการสำหรับองค์ประกอบสุดท้ายนี้ คือ เครื่องหมายการค้าและคำขวัญ ซึ่งมักจะอยู่รวมกับกลุ่มกันกับชื่อและที่อยู่ของผู้โฆษณา

ปัจจุบันนี้ได้มีการสร้างสรรค์สิ่งโฆษณาแปลก ๆ ใหม่ ๆ ขึ้นมาตลอดเวลา ดังนั้นไปสเตอร์ที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้ จึงมีลักษณะที่แปลกไปจากเดิม คือบางครั้งไปสเตอร์อาจจะมีแต่รูปหรืออาจจะมีแต่ข้อความเพียงอย่างเดียวก็ได้

องค์ประกอบของโฆษณาในสิ่งพิมพ์

ในการทำโปสเตอร์นั้นสามารถทำจากวัสดุต่างๆ ได้หลายชนิด ไม่จำเป็นจะต้องทำขึ้นจากกระดาษเสมอไป อาจจะทำจากไม้หรือโลหะ เช่น สังกะสี หรืออะลูมิเนียมก็ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วนิยมใช้กระดาษ เนื่องจากสามารถผลิตได้ง่ายและรวดเร็ว โดยทั่วไปแล้วโปสเตอร์จะมีอยู่หลายขนาด เช่น ๑๕ x ๒๐ นิ้ว ๑๐ x ๑๕ นิ้ว หรือ ๘ x ๑๐ นิ้ว แต่ขนาดเหล่านี้ก็อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้โฆษณาเป็นสำคัญ

ภาพโปสเตอร์ที่ติดไว้ตามที่สาธารณะ

โฆษณากลางแจ้ง

โฆษณากลางแจ้งนั้นพิจารณาจากชื่อแล้ว ก็จะมี ความหมายว่าเป็นสิ่งโฆษณาใด ๆ ก็ตามที่อยู่กลางแจ้งหรืออยู่นอกอาคารสถานที่ แต่ถ้าเราลองเดินออกไปตามที่ชุมชนแล้วมองไปรอบ ๆ ก็จะพบว่า มีสิ่งโฆษณาอยู่มากมาย มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีลักษณะและติดตั้งอยู่ในสถานที่ ๆ ต่างกันออกไป

เนื่องจากโปสเตอร์จะต้องติดเอาไว้ในที่สาธารณะ ดังนั้นเนื้อหาของโปสเตอร์จะต้องมีลักษณะที่โดดเด่น โปสเตอร์จึงต้องออกแบบโดยคำนึงองค์ประกอบต่อไปนี้

๑. ขนาดของตัวอักษรและภาพที่ใช้ จะต้องมีความใหญ่พอสมควร
๒. จะต้องอ่านได้ชัดเจน โปสเตอร์จะต้องมีการออกแบบที่มีอำนาจในการดึงดูดความสนใจของผู้ที่ผ่านไปมา
๓. จะต้องกะทัดรัด โดยแสดงออกถึงแนวความคิดเพียงอันเดียว
๔. องค์ประกอบและรูปที่ใช้ จะต้องมีความสอดคล้องกับเนื้อหา

รูปโฆษณากลางแจ้ง

ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการกำหนดรูปแบบ เราแบ่งโฆษณากลางแจ้งออกเป็น ๓ ชนิดคือ

๑. แผ่นโฆษณา (Posters)
๒. ป้ายโฆษณา (Billboards)
๓. ป้ายโฆษณาชนิดพิเศษ (Spectaculars)

๑. แผ่นโฆษณา หรือที่นิยมเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่าโปสเตอร์ เป็นโฆษณากลางแจ้งที่นิยมกันมากที่สุด เนื่องจากสามารถผลิตได้ง่าย มีประสิทธิภาพดี สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายไม่มากนัก และที่สำคัญที่สุดก็คือสามารถที่จะเอาไปติดไว้ได้แทบทุกแห่งที่ต้องการ โปสเตอร์เป็นสื่อที่นิยมใช้สำหรับการโฆษณาอย่างกว้างขวาง เพราะมีขนาดไม่ใหญ่มากสามารถผลิตเป็นจำนวนมาก ๆ ได้ง่าย วัสดุที่ใช้ได้แก่ กระดาษ โลหะ พลาสติก ด้วยการพิมพ์

ลักษณะที่สำคัญของโปสเตอร์ก็คือจะต้องเป็นสิ่งที่ติดแสดงไว้ในที่สาธารณะโดยที่สามารถปะลงบนพื้นผิวใดก็ได้ อาจจะเป็นบริเวณตู้กระจกหน้าร้าน ตามฝาผนัง กำแพง ต้นไม้ หรือเสาไฟฟ้า และในการติดโปสเตอร์นั้นมักจะติดเอาไว้ระดับสายตาเพื่อให้ผู้ที่ผ่านไปมาเห็นได้สะดวก

๒. ป้ายโฆษณา ป้ายโฆษณามีส่วนที่คล้ายกับโปสเตอร์ในส่วนที่จะต้องติดไว้ในที่สาธารณะในป้ายโฆษณาจะต้องมีทั้งข้อความและรูปภาพเช่นเดียวกับโปสเตอร์ แต่สิ่งที่แสดงถึงความแตกต่างระหว่างโปสเตอร์และป้ายโฆษณาให้เห็นได้อย่างเด่นชัด ก็คือขนาดป้ายโฆษณาจะมีขนาดใหญ่กว่าโปสเตอร์มาก

ป้ายโฆษณาบางป้ายมีขนาดถึง ๓๐ เมตร และลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ป้ายโฆษณาจะเป็นสิ่งที่ติดอยู่บนรากฐานของมันเองที่สร้างขึ้นมาโดยเฉพาะ ต่างกับโปสเตอร์ที่อาศัยติดลงบนพื้นที่มีอยู่แล้ว เช่น กำแพงหรือฝาผนังคือป้ายโฆษณานี้เราจะต้องทำโครงสร้างขึ้นมาก่อนแล้วจึงเอาป้ายโฆษณาไปติดไว้บนนั้นอีกทีหนึ่ง ด้วยเหตุนี้เองป้ายโฆษณาจึงไม่ผลิตขึ้นที่ละมาก ๆ เหมือนโปสเตอร์ และเนื่องจากไม่มีการผลิตขึ้นที่ละมาก ๆ วิธีการผลิตที่นิยมใช้กันมากที่สุดก็คือ ใช้วิธีเขียนลงไปบนป้ายโฆษณานั้น ๆ เลย

โปสเตอร์และป้ายโฆษณา

ป้ายโฆษณาที่มีขนาดที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสถานที่ที่ใช้ติดตั้ง คือถ้าบริเวณกว้างป้ายก็จะมีขนาดใหญ่ แต่ถ้าสถานที่ที่ใช้ติดตั้งมีบริเวณไม่มากป้ายก็จะมีขนาดเล็กตามลงไปด้วย ป้ายโฆษณาจะติดตั้งเอาไว้ในที่ที่เด่นชัดเห็นได้ง่าย เช่น ตามสี่แยก ด้านข้างของอาคารหรือตามหลังคาตึก เป็นต้น แต่เนื่องจากป้ายโฆษณาเป็นสิ่งที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการผลิตสูงจึงต้องใช้ให้คุ้มค่ามากที่สุด โดยจะมีการติดตั้งแสงไฟ เช่น สปอตไลท์ หรือหลอดไฟที่ให้ความสว่าง

ประเภทต่าง ๆ เข้าช่วย เพื่อที่จะทำให้ป้ายโฆษณาสามารถมองเห็นได้ในเวลากลางคืนอีกด้วย

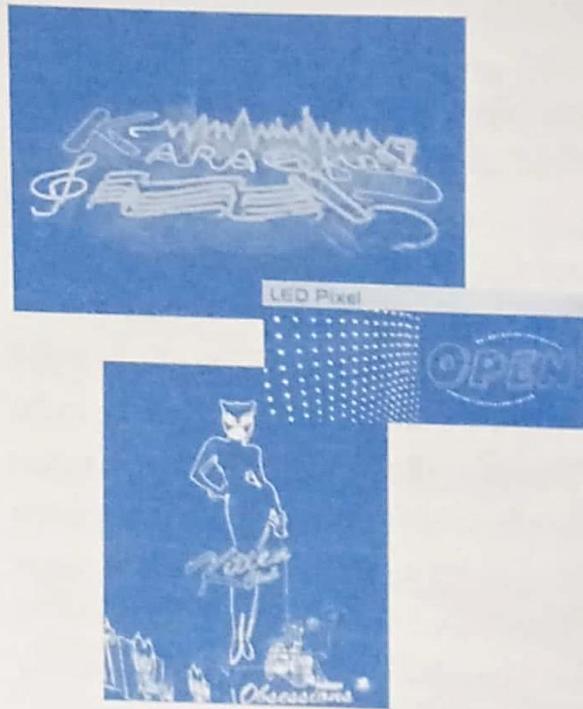

๓. ป้ายโฆษณาชนิดพิเศษ ป้ายโฆษณาชนิดนี้เป็นป้ายที่มีขนาดใหญ่และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการผลิตมากที่สุด ในบรรดาสิ่งโฆษณา กลางแจ้งทุกชนิด เนื่องจากป้ายโฆษณาชนิดนี้จะต้องดำเนินการออกแบบและก่อสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะ และในการออกแบบป้ายโฆษณาชนิดนี้จะแตกต่างไปจากป้ายโฆษณาทั่ว ๆ ไป คือ ป้ายโฆษณาชนิดพิเศษจะออกแบบโดยใช้วิธีการแทบทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้ที่ผ่านไปมา โดยอาจจะมีการใช้ไฟนีออน ไฟแฟลช หรือใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ภาพมีการเคลื่อนไหว

ในประเทศไทย ป้ายโฆษณาชนิดนี้ยังไม่มีการผลิตใช้อย่างแพร่หลายนัก เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายในการผลิตสูง และยังมีข้อจำกัดทางด้านกฎหมายอีกด้วย

นอกจากโฆษณากลางแจ้งทั้งสามชนิดที่กล่าวมา ยังมีโฆษณากลางแจ้งที่มีลักษณะพิเศษอีกชนิดหนึ่ง คือ illuminated sign box ป้ายชนิดนี้มีลักษณะเป็นกล่องสี่เหลี่ยม ตัวป้ายที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในเวลากลางคืน เพราะภายในกล่องนั้นจะติดไฟฟลูออเรสเซนต์เอาไว้ ป้ายชนิดนี้จะติดอยู่ทั่วไป เช่น ตามที่พัสดุโดยสารรถประจำทาง ตามหน้าร้าน หรือตามอาคารสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

ป้ายโฆษณาชนิดพิเศษ ใช้ไฟนีออน ไฟแฟลช เทคนิคต่าง ๆ ทำให้ภาพมีการเคลื่อนไหว

โฆษณาทางยานพาหนะ

โฆษณาทางยานพาหนะเป็นการใช้ยานพาหนะเป็นสื่อในการโฆษณายานพาหนะ ในที่นี้อาจจะรวมหมายความถึงรถโดยสารประจำทาง รถแท็กซี่ รถสามล้อเครื่อง รถไฟ หรือแม้กระทั่งเรือก็ถือว่าเป็นยานพาหนะที่เป็นสื่อโฆษณาได้ วิธีการโฆษณาก็ทำได้โดยอาศัยบริเวณภายนอกหรือภายในของยานพาหนะนั้น ๆ เป็นสถานที่ติดแผ่นโฆษณา เช่น บริเวณตัวถังของรถโดยสารประจำทาง หรือบริเวณผนังภายในของ

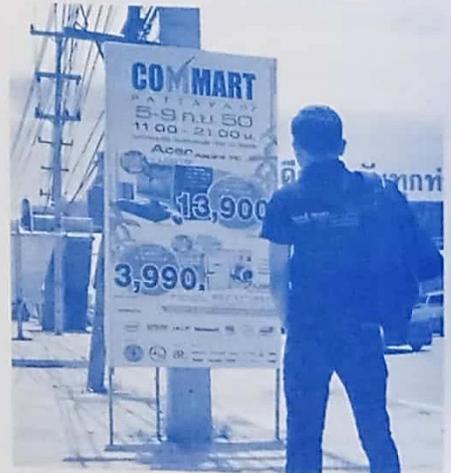
ตู้รถไฟเป็นต้น นอกจากนี้แล้วโฆษณาทางยานพาหนะยังรวมถึงการโฆษณาในบริเวณอาคารหรือสถานที่ ๆ เกี่ยวข้องกับยานพาหนะชนิดนั้น ๆ ด้วย เช่น ที่พักผู้โดยสารรถประจำทาง สถานีรถไฟ หรือ สนามบิน เป็นต้น

เราอาจแบ่งโฆษณาทางยานพาหนะออกได้ตามชนิด หรือประเภทของยานพาหนะที่ใช้เป็นสื่อโฆษณานั้น ๆ ซึ่งได้แก่

๑. **รถโดยสารประจำทาง** รถประจำทางเหล่านี้ เป็นสื่อโฆษณาที่สามารถครอบคลุมพื้นที่ในการโฆษณาได้เป็นบริเวณกว้าง ไม่เหมือนกับป้ายโฆษณาหรือโปสเตอร์ที่ติดอยู่กับที่ การใช้รถประจำทางเป็นสื่อในการโฆษณาจึงนับว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพดีวิธีหนึ่ง และการโฆษณานั้น ๆ ก็สามารถทำได้ตั้งแต่ตัวรถโดยสารประจำทางที่พนักผู้โดยสาร สถานีรถโดยสาร กระทั่งป้ายจอดรถ วิธีการก็คือจะใช้โปสเตอร์ที่ทำจากแผ่นสังกะสีติดไว้ตามบริเวณต่าง ๆ ของรถประจำทาง ซึ่งได้แก่ ด้านข้างของรถ (bus side) ด้านหลังของรถ (bus back) และภายในรถ สำหรับโปสเตอร์ที่ติดภายในตัวรถนั้นจะติดไว้ที่บริเวณเหนือขอบหน้าต่างทั้งสองข้าง

นอกจากบนรถประจำทางแล้ว ป้ายจอดรถประจำทาง และที่พนักผู้โดยสารก็ยังคงเป็นสถานที่ที่ใช้โฆษณาได้อีกด้วย ที่พนักผู้โดยสารนั้น มักจะใช้ป้ายโฆษณาที่ทำจาก duratran เพราะมีขนาดใหญ่และเห็นได้ชัดในเวลากลางคืน อีกทั้งยังดูเป็นระเบียบเรียบร้อย และสวยงามกว่าการใช้โปสเตอร์ติดอีกด้วย ส่วนป้ายจอดรถประจำทางนั้นก็ทำให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมใต้ป้ายจอดรถ เพื่อให้ติดโปสเตอร์โฆษณา

ป้ายโฆษณาที่จอดรถประจำทาง และที่พนักผู้โดยสาร

๒. รถแท็กซี่ และสามล้อเครื่อง เนื่อง
จากยานพาหนะทั้งสองชนิดนี้ มีขนาดเล็กกว่า
รถประจำทางมาก ดังนั้นจึงโฆษณาได้เพียง
ภายนอกของรถเท่านั้น และสำหรับในประเทศไทย
การโฆษณาบนรถแท็กซี่ ยังไม่เป็นที่นิยมแพร่
หลายนักไม่เหมือนต่างประเทศ การโฆษณาบน
รถแท็กซี่ในต่างประเทศนั้น จะทำเป็นป้ายโฆษณา
ติดเอาไว้บนหลังคารถ หรือข้างหลังรถสำหรับ
ประเทศไทยในขณะนี้ก็เริ่มมีการโฆษณาบนรถ
แท็กซี่กันบ้างแล้ว โดยทำเป็นสติ๊กเกอร์ติดที่
กระจกหลัง สำหรับรถสามล้อเครื่องนั้นมีการติด
ป้ายโฆษณาอยู่เพียงที่เดียวคือที่ด้านหลังของรถ

ป้ายโฆษณารถแท็กซี่ และสามล้อเครื่อง

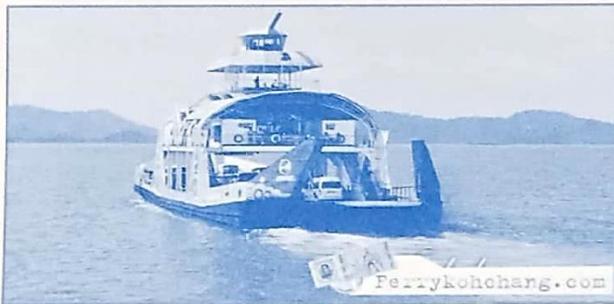
๓. รถไฟ การโฆษณาบนรถไฟต่างกับ
การโฆษณาบนรถโดยสารประจำทาง เนื่องจาก
เส้นทางที่รถไฟวิ่งไปนั้นส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณ
ที่ไม่ค่อยมีคนอยู่อาศัย ดังนั้นการโฆษณาที่ภายนอก
ของรถจึงไม่กระทำได้ จะมีก็เพียงแต่ในขบวน
รถไฟเท่านั้น และก็มีเพียงจำนวนน้อย วิธีการ
โฆษณาก็จะใช้โปสเตอร์ติดไว้ที่ผนังข้างประตู
ของตู้รถไฟ

โฆษณาทางรถไฟส่วนใหญ่จะเน้นไปที่
การโฆษณาในบริเวณสถานี เช่น ภายในอาคาร
ชานชลาของสถานีรถไฟหัวลำโพง จะมีทั้งโฆษณา
ที่เป็นโปสเตอร์ติดไว้ตรงด้านบนของชานชลา
และป้ายโฆษณาประเภทที่มีขาตั้งเพื่อความ
สะดวกในการเคลื่อนย้ายไปวางไว้ตามจุดต่าง ๆ
ภายในชานชลาสถานีอีกด้วย

ป้ายโฆษณาบนรถไฟ และในบริเวณสถานี

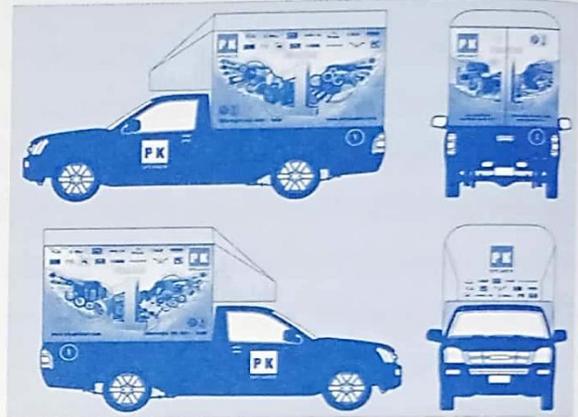
๔. เรือ กรุงเทพฯ เคยได้รับสมญาว่า “เวนิสแห่งตะวันตก” เนื่องจากมีคลองอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นที่น่าเสียดายว่าปัจจุบันนี้ แปรสภาพไปเป็นถนนเกือบจะหมดแล้ว แต่ในชนบทแม้แต่ลำคลองยังมีอยู่มาก และถือว่าเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญอีกด้วย พาหนะที่ใช้กันในแม่น้ำลำคลองก็คือเรือ ซึ่งมีอยู่มากมายหลายชนิด แต่เรือที่ใช้เป็นสื่อโฆษณาจะได้แก่ เรือประเภทที่เป็นเรือรับจ้าง เช่น เรือหางยาว เรือด่วน เรือเมล์ เหล่านี้เป็นต้น วิธีการโฆษณาก็จะใช้โปสเตอร์ติดเอาไว้ที่ด้านหน้า ด้านหลัง หรือบนหลังคาของเรือ

ภาพโฆษณาข้างเรือ

นอกจากรถทั้งสี่ชนิดนี้แล้วก็ยังมีการใช้รถของผู้ผลิตสินค้าเป็นสื่อโฆษณาอีกด้วย โดยการนำรถดังกล่าวซึ่งอาจจะเป็นรถบรรทุกทุกขนาดใหญ่หรือรถตู้มาเขียนภาพโฆษณาลงบนตัวถังของรถนั้นเลย

นอกจากนั้นในบางโอกาสยังอาจนำรถมาตกแต่งขึ้นเป็นพิเศษ แล้วนำวิ่งหรือจอดเอาไว้ในที่ชุมชน หรือในบริเวณที่มีการจัดงานหรือเทศกาลต่าง ๆ

บรรณานุกรม

- โกวิท จิตบรรจง. (๒๕๔๒) **ศิลปะกับงานกราฟิก**. สงขลา : คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสงขลา.
- วรพงศ์ วรชาติอุดมพงศ์. (๒๕๓๕) **ออกแบบกราฟิก**. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณการ.
- วัลลภ สวัสดิวัลลภ. (๒๕๒๗). **หนังสือและการพิมพ์**. ลพบุรี : วิทยาลัยครูเทพสตรี.
- ศิริพงศ์ พยอมน้อย. (๒๕๓๗). **เทคนิคงานกราฟิก**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- <http://dpc9.ddc.moph.go.th/multimedia/ShowtypebookList.php?Typeid=PR6>
ที่มา : <http://viriya.sru.ac.th>
- <http://www.zone-it.com/stocks/data/10/105103.html>
- <https://www.google.co.th/search?q=ภาพโปสเตอร์จากต่างประเทศ>
- <http://www.google.co.th/search?q=ภาพโปสเตอร์หนังสือ&hl=th&prmd=imvns&tbm=is>
- <http://www.webmasterbangkok.com/th/printing.php>
- <http://natapol-arti3901.blogspot.com/2012/17/poster.html>
- https://www.google.co.th/search?q=ป้ายโฆษณา&hl=prmd=imvns&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=byKqUK-rE8_jrAfhvIHQAaw&ved=0CD4QsAQ&biw=1280&bih=6
- <http://xn--62c0aw2azb1ce8joc.com/>
- <http://www.highlightvision.com/mediaTaxi.php>
- <http://freedesignfree.wordpress.com/>
- <http://www.clipmass.com/story/5831>
- <http://www.google.co.th/search?q=%md=imvns&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=dg-nUIWPDY2GrAfs9oGybQ&sqi=2&ved=0CDgQsAQ&biw=1280&bih=685>

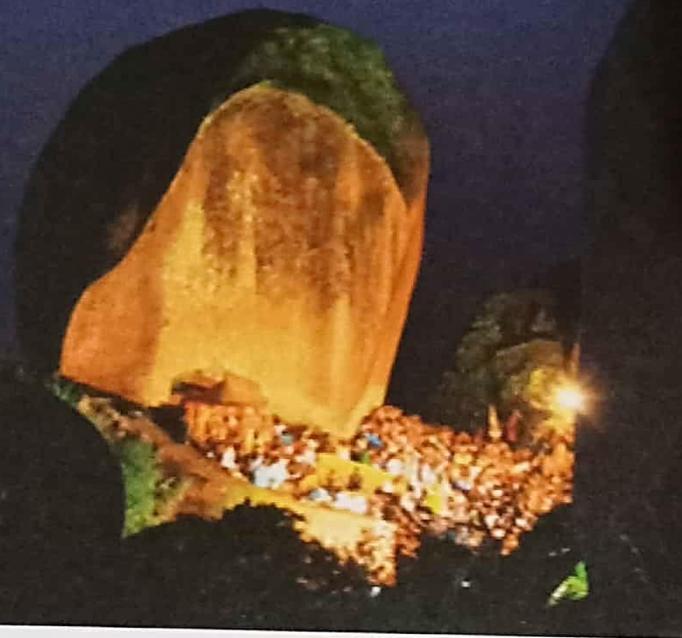

“คนไม่ยอมแก่”

ขึ้นเขาคิชฌกูฏ พ.ศ. ๒๕๕๖

โดย ยุพดี สาดรา เสด็จพรณ

มีผู้ตั้งคำถามว่า “มีอะไรที่เขาคิชฌกูฏ” ส่วนคนที่รู้ว่า “มีอะไร” แต่ไม่เคยขึ้นไป มักถามว่า “ได้ยินว่าชันมาก ไปยากไหม” “เหนื่อยไหม” “แก่แล้วจะขึ้นไหวไหม” นี่เป็นคำถามสำหรับผู้อากรู้ยากเห็น แต่ยังไม่ตัดสินใจ มีเพื่อนสนิทอยู่จันทบุรี จนนับปีไม่ถูก ตอบง่าย ๆ สั้น ๆ ว่า “ไม่เคยไป ชี้เกียจ” ดังนั้นเมื่อเราไปขึ้นเขาคิชฌกูฏครั้งนี้จึงไม่ชวน การชวนคนชี้เกียจไปเที่ยวแล้วเขาไปด้วยเพราะ “เสียไม่ได้” เป็นทุกข์ทั้งคนชวนและคน (จอม) ชี้เกียจที่จำใจไปด้วย ในฐานะเป็นนักท่องเที่ยวผู้สามารถ เตือนไว้เลยว่าอย่าชวนคนไม่พร้อมไปเที่ยวด้วย ไม่ว่าที่ไหนทั้งนั้น เพราะจะหมดสนุก

การไปเที่ยวเพื่อสนองความอยากรู้ยากเห็น ต้องได้ทั้งความรู้และความสุขจากการได้เห็นได้รู้ ผลพลอยได้สำคัญคือ การได้ออกกำลังกาย การเดินขึ้นเขาระยะชันบันได ๑ กิโลเมตรเศษ เพื่อสักการะพระบาทหลวง แล้วเดินลุยป่าต่ออีก ๑ กิโลเมตร เพื่อให้เห็นที่สุดเขตแดนบุญที่เรียกว่า “เขตผ้าแดง” เป็นอย่างไรนั้น เป็นการเดินทางที่ “เหงื่อหยดตึง ๆ” ลดน้ำหนักได้ดี เห็นผลชัดเจน รวมทั้งได้ออกกำลังกายในกาการเดินทาง การยืดเหยียด การก้าวขึ้นลงตามทางที่เป็นก้อนหิน แต่ก็มีทางราบให้ผ่อนคลาย อุปกรณ์การเดินทางที่ดีมีวางไว้ให้ คือ ไม้ค้ำยัน เพราะช่วยไม่ให้เซ ช่วยยันพื้นเวลาลงจากที่สูง ช่วยลดน้ำหนักตัวเมื่อก้าวขึ้นที่สูงเพราะมีแขน

ช่วยเหยี่ยว ไม้ค้ำยันจึงเหมาะกับนักเดินเขาทุกคน ไม่ได้หมายถึงเป็น “เครื่องมือของคนแก่” อย่างที่หลายคนเข้าใจ และหากเดินไปตามบันได วิธีที่ไม่ให้เหนื่อยเพราะต้องหนีแรงดึงดูดของโลก คือ “เดินซิกแซ็ก” แม้ระยะทางจะยาวกว่าการเดินทางขึ้นไป แต่จะเหนื่อยน้อยและสามารถเดินต่อเนื่องโดยไม่ต้องหยุดบ่อย ๆ

ก่อนไปก็ต้องศึกษาก่อนว่า จะไปช่วงเวลาใด ไปอย่างไร ไปทางใด และควรระวังอะไร เห็นอะไร เพราะเมื่อไปถึงแล้ว คนอยากรู้ยากเห็นเมื่อเห็นไม่หมด เห็นไม่ครบมักจะต้องไปซ้ำอีก เหมือนกัลยาณธรรมที่ได้คุยกันระหว่างทางว่า “มาหลายหนแล้วค่ะ แต่ยังไม่ถึงเขตผ้าแดง คราวหน้าจะมาใหม่”

สำหรับคนอายุกว่า ๖๐ ปียังพอเดินไหวควรไปเสีย
ที่เดียวให้ถึง แล้วไปเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ
ในประเทศไทยที่ยังมีอีกมากดีกว่า เพราะเวลา
เหลือน้อยแล้วเร็วแรงก็ถอยลง อย่างไรก็ดีได้พบ
คุณยายอายุ ๘๒ ปี ที่เขตผ้าแดง สุดยอดจริง ๆ

เขาคิชฌกูฏอยู่ที่ไหน อยู่ในเขตอุทยาน
แห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอมะขาม
และอำเภอเขาคิชฌกูฏ ทางทิศเหนือของอำเภอเมือง
จันทบุรี มีป่าไม้สมบูรณ์แตกต่างไปตามระดับความสูง
อาทิ “ป่าเบญจพรรณ” ซึ่งเป็นป่าผลัดใบ ไม้เด่น คือ
สัก ประดู่ มะค่า และมีไม้ไผ่แทรกอยู่มาก “ป่าดิบเขา”
มีไม้ก่อหรือไม้โอ๊กเป็นไม้เด่นรวมทั้งไม้กฤษณา ขึ้นอยู่
บนที่สูงกว่า ๑,๐๐๐ เมตร ส่วน “ป่าดิบชื้น” พื้นล่าง
มีกล้วยไม้ดิน มอส ฝักกูด การที่อุทยานแห่งชาติ
เขาคิชฌกูฏ มีป่าที่สมบูรณ์หลายประเภทปะปนกัน
จึงเป็นผลพลอยให้มีสัตว์ป่าอุดมด้วย การพบรอย
พระบาท เล่าขานกันมาว่าเกิดจากชาวบ้านขึ้นไปหา
“ไม้กฤษณา” ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ป่าดิบแล้งถึงป่าดิบชื้น

ทั้งเนื้อไม้และยางไม้กฤษณามีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ
เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของเนื้อไม้จากสีขาวเป็น
สีน้ำตาลหรือดำ เมื่อนำมาเผาไฟ ควันของไม้จะส่ง
กลิ่นหอมหวาน (<http://wiryakrisana.com/>) ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์สุภาศิริ พะนุชนม์ นักพฤกษศาสตร์
แห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม-
ราชูปถัมภ์ อธิบายว่าไม้กฤษณาที่เป็น “ต้นแก่”
จะมีเชื้อราชนิดหนึ่งเกิดขึ้นในเนื้อไม้ ทำให้เนื้อไม้
เปลี่ยนเป็นสีดำและมีกลิ่นหอม เรียกว่า แก่น
กฤษณา ชาวตะวันตกออกกลางนิยมมาก แก่นไม้อื่น ๆ
ที่หอมด้วยเชื้อราชนิดนี้ยังมีอีกเรียกว่า ขอนดอก
(หมายถึงท่อนไม้ของต้นตะแบก พิกุล บุนนาค
ที่ผุ ราขึ้นเป็นจุดขาว ๆ ใช้เป็นเครื่องยาไทย) ส่วน
แก่นสลัดได เรียกว่า กระลำพัก ก็หอมเช่นกัน แต่ที่
นิยมที่สุดคือ แก่นกฤษณา จึงขายได้ราคาดี
**ไม้กฤษณาที่ปลูกใหม่ยังไม่มียาขึ้นจึงไม่มีความ
หอมแต่อย่างใด**

แก่นกฤษณา

แก่นกฤษณา

ต้นกฤษณา

(ที่มา. <http://wiryakrisana.com> และ khaoyaizone.com)

จังหวัดจันทบุรี

ที่ตั้งอำเภอเขาคิชฌกูฏและอำเภอมะขามที่มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

สำหรับสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ได้แก่ น้ำตกกระทิง น้ำตกคลองช้างเซ ยอดเขาพระบาท เป็นต้น แต่ที่

ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นพิเศษนั้น คือ การนมัสการรอยพระบาทเขาคิชฌกูฏ หรือ พระบาทพลวง นั้นเอง

ยอดเขาคิชฌกูฏอันเป็นที่ตั้งของรอยพระพุทธรูปนี้ ได้ชื่อตามเขาคิชฌกูฏ แห่งกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ประเทศอินเดีย เมื่อแรกพบรอยพระบาทโดยชาวบ้านที่ขึ้นไปหาไม้กฤษณานั้น เรียกว่า "เขาพระบาทพลวง" เนื่องจากอยู่ในเขตตำบลพลวง โดยเจ้าอาวาสวัดพลวง คือ หลวงพ่อนัง คอยดูแล ต่อมาหลวงพ่อเขียนแห่งวัดกระทิง (พระครูธรรมสรคุณ) เป็นผู้ดูแลท่านได้มาบุกเบิกทางขึ้นเขา และจัดงานนมัสการรอยพระบาททุกปี ท่านดำริให้เรียกว่า "พระบาทเขาคิชฌกูฏ" (แต่ยังเรียกกันติดปากว่า พระบาทพลวง)

สำหรับเขาคิชฌกูฏ แห่งกรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธในสมัยพุทธกาล (ปัจจุบันคือ จังหวัดนาลันทา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย) เป็น ๑ ในภูเขา ๕ ลูกที่ล้อมรอบเมือง ราชคฤห์ คือ อสิคิริ ปันทวะ คิชฌกูฏ เวภาระ และเวปุลละ

บนยอดเขาคิชฌกูฏ เป็นสถานที่ประดิษฐานพระคันธกุฎี อันเป็นที่ประทับจำพรรษาแห่งแรก หลังการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ และบริเวณโดยรอบยังเป็นที่พักของอริยสาวกหลายรูป ซึ่ง ดร.วิษณุ เครืองาม (wis.k@hotmail.com) เล่าถึงสถานที่ต่าง ๆ บนนั้นว่า "ก่อนถึงพระคันธกุฎี มีลานชากอิฐเล็ก ๆ เชื่อกันว่าเป็นกุฏิพระอานนท์ ผู้อุปฐากดูแลพระพุทธเจ้า พอขึ้นไปก็จะเป็นยอดเขามีสากอิฐโบราณกว้าง ๓ คอกเศษ ยาว ๔ คอกเศษ หลักฐานทั้งหลายระบุว่า คือ คันธกุฎี หรือที่ประทับของพระพุทธเจ้า บรรยายภาค ทิวทัศน์ชากพระคันธกุฎีทำให้ใครก็ตามที่ได้พบเห็นต้อง

ชนลูก ไม่มีใครบอกให้ถอดรองเท้าแต่ก็ไม่มีใคร
 สักคนที่จะไม่ถอด หลายคนคลานเข้าไปหมอบกราบ
 ชบหน้าแนบนิ่งอยู่ตรงหน้าซากอิฐนั้นเป็นเวลานาน
 เงยหน้าม่าน้ำตาไหลพราก ถามว่าร้องให้ทำไม
 ได้คำตอบเหมือน ๆ กันว่า ดีใจที่ได้มาเฝ้า
 พระพุทธเจ้า บางคนร้องไห้โฮอุทานว่าเจ้าประคุณเอ๋ย!
 ท่านอยู่ในที่คับแคบพอ นั่งได้นอนได้แค่นี้เท่านั้นเอง”

ทางขึ้นเขาคิชฌกูฏ กรุงเทพมหานคร

พระคันธกุฎีบนยอดเขา

มองจากลานจอดช้างม้าของพระเจ้าพิมพิสาร

(ที่มา <http://www.oceansmile.com/India/Kichakog.htm>
 และ <http://www.bloggang.com>)

มูลคันธกุฎีบนยอดเขาคิชฌกูฏ กรุงเทพมหานคร

(ที่มา <http://www.oknation.net>,
<http://www.bloggang.com>,
 และ www.dhammadjak.net)

ซากถ้ำพระอานนท์บนเขาศิขณภูฏ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

India... pam

ซากถ้ำพระอานนท์บนยอดเขาศิขณภูฏ กรุงเทพมหานคร

(ที่มา. <http://www.geocities.ws/tmchote/Thumma/General/gn049.htm>)

ถ้ำสุกรชาตา

(ที่มา. <http://www.dhammajak.net>)

ปากถ้ำพระโมคคัลลานะ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

ภายในถ้ำพระโมคคัลลานะ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

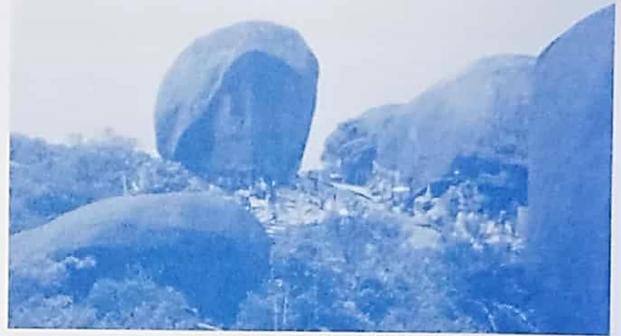
ถ้ำพระโมคคัลลานะ

(ที่มา. <http://www.geocities.ws/tmchote/Thumma/example/ex011.htm>)

นอกจากนี้ ดร.วิษณุ ยังเล่าถึงสถานที่บรรลुพระอรหันต์ของพระสารีบุตรว่า “ถ้าสุภรชาตา แปลว่า “รูปร่างคางหมู” ก่อนถึงพระคันธกุฎีก็จะเห็นโพรงหินที่หลบฝนหลบแดด ปากถ้ำเป็นรูปลีเหลี่ยมคางหมูจริง ๆ ด้วย ครั้งนั้นพระสารีบุตรเพ็งบวชได้ ๑๕ วัน ยังไม่บรรลุพระอรหันต์ ระหว่างถวายงานพัดฟังพระพุทธเจ้าแสดงธรรมอยู่ในถ้ำโปรดนักบวชเลียบยาวเพื่อยว่าด้วยการไม่ยึดมั่นถือมั่น พอจบพระธรรมเทศนา พระสารีบุตรรำลึกทบทวนถึงพระธรรมนั้นจนบรรลุอรหัตธรรม ได้ตามพระพุทธเจ้าลงไปฟังโอวาทปาฏิโมกข์เป็นองค์สุดท้าย เมื่อไปถึงจึงควรรหยุดพัก สักการะพระสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องขวาผู้เลิศด้วยปัญญา เห็นใหม่ว่าภูมิประเทศช่างตรงกับพระไตรปิฎกไปหมด...” นอกจากนี้ยังมีสถานที่อื่น ๆ อีก อาทิ มีช่องเขาเป็นก้อนหินขนาดมหึมาซึ่งพระเวททัตถลอบอยู่ข้างหลัง แล้ววกลี้ก่อนหินขนาดใหญ่อีกก่อนลอดลงมาหมายปลงพระชนม์ แต่ก็แค่ทับพระบาทของพระพุทธเจ้า จนหื้อพระโลหิตเป็นอนันตริยกรรม และที่จุดข้างม้าของพระเจ้าพิมพิสารก่อนเสด็จขึ้นเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เหล่านี้คือสถานที่ที่ชาวพุทธทั่วโลกปรารถนาจะเข้าไปสักการะสักครั้งหนึ่ง แต่หลายคนไปแล้วไปอีก

จุดเด่นบนยอดเขาคิชฌกูฏ แห่งจันทบุรี ประเทศไทย คืออะไร มีรอยพระพุทธรูป ๒ รอยใกล้กัน มีขอบล้อมเป็นรูปลีเหลี่ยม รอยใหญ่ มีขนาดกว้าง ๑ เมตร ยาว ๒ เมตร ผู้ขึ้นไปครั้งแรกรู้ได้ทันทีว่าเป็นรอยพระบาท เพราะทั้งสองรอยมีกลีบดอกไม้สี่เหลี่ยมโปรยอยู่เต็ม ผู้เดินทางไปนมัสการจึงไม่อาจเห็นองค์พระบาทที่ประดิษฐานอยู่ใต้กลีบดอกไม้ รอยพระบาทนี้อยู่บนเนินหินที่เป็นฐานของหินลูกพระบาท ซึ่งตั้งตระหง่านอยู่ใกล้กัน เนินนี้

ลาดเอียงและชันมากเพราะลี้กกร่อนจากการเดินขึ้นลงเพื่อนมัสการและเปิดทองที่หินลูกพระบาทหรือถ่ายภาพเป็นที่ระลึก เนื่องจากภูเขาในเขตจังหวัดจันทบุรีเป็นหินอัคนี จึงแข็งและมนกลมมองดูสวยงาม พบได้ตลอดทางจนเลยไปถึงเขตผ้าแดง

จุดประดิษฐานรอยพระบาทบนยอดเขาคิชฌกูฏ และหินลูกพระบาท

รอยพระบาท ๒ รอยใกล้หินลูกพระบาทกับศรีรัตนมหาชน

(ที่มา <http://www.chanforchan.com>

<http://www.thaimtb.com> และ

<http://www.coloroftheeast.com>

<http://www.touralways.com>)

เดินทางไปอย่างไร จากกรุงเทพฯ มุ่งไป ตะวันออก ต้องไปทางสะตวก (มอเตอร์เวย์) หมายเลข ๗ (มอเตอร์เวย์ไม่ควรเรียกว่า “ทางด่วน” เพราะกำหนดความเร็วให้วิ่งเพื่อความปลอดภัย เป็นทางเดินรถที่เรียบ สะตวกเพราะไม่มีไฟแดง ไม่มีทางร่วมทางแยก ไม่มีสัตว์เข้าไปเดินเล่นผ่าน จึงต้องจ่ายเงินให้กับการกำกับดูแล) เมื่อไปถึงอำเภอ บ้านบึง จังหวัดชลบุรี ให้ไปอำเภอแกลงทางถนน หมายเลข ๓๔๔ เมื่อถึงแยกแกลงจึงเลี้ยวตามถนน หมายเลข ๓ คือ สุขุมวิทไปสู่จันทบุรี เมื่อถึง “แยกเขาไระยา” จึงเลี้ยวซ้ายขึ้นเหนือไปตามถนน หมายเลข ๓๒๔๙ (หากเลี้ยวขวาจะเข้าตัวเมือง จันทบุรี) ส่วนใหญ่รู้จักกันว่าเป็นทางไปน้ำตกกระทิง (ถนนบ่อราศนราดูล) เข้าไปราว ๒๐ กิโลเมตร เลี้ยวตกกระทิงไปเล็กน้อย จึงเลี้ยวขวาไปวัดพลวง จุดเริ่มต้นขึ้นเขาคิชฌกูฏอยู่ที่นี่ แต่อาจขึ้นรถมาจากวัดกระทิงได้ (ไม่อนุญาตให้ขับรถส่วนตัว ขึ้นไปเอง เพราะทางอันตรายมากสำหรับผู้ไม่คุ้นเคย) ค่ารถไปกลับจากวัดกระทิง ๒๐๐ บาท หากขึ้นรถที่วัดพลวง ต้องขึ้นรถ ๒ ระยะเวลา ๕๐ บาท ขึ้นตัว แล้วรอขึ้นรถตามคิว คิวยาวมากหากตรงกับวันหยุด โดยเฉพาะวันมาฆบูชาแม้ขึ้นได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ผู้ขับรถซึ่งอาชีพหลักเป็นชาวสวนผลไม้ที่มีรถ ขับเคลื่อน ๔ ล้อมาให้บริการในช่วงเทศกาลเล่าว่า หากซื้อตั๋วตอนตี ๔ หรือ ตี ๕ จะได้ขึ้นรถราว ๘ โมงเช้า ซื้อตั๋วตอนตี ๑ จะได้ขึ้นรถราวตี ๔ หรือ ตี ๕ ปีนี้ในวันมาฆบูชามีผู้คนขึ้นไปราว ๕ หมื่นคน ส่วนวันธรรมดา ๖-๗ พันคนต่อวัน ด้วยความเป็นห่วง สวัสดิภาพของตนเองและเพื่อนร่วมเดินทางจึงถามว่า ผู้ขับพักผ่อนกันอย่างไร เขาตอบว่า “ผลัดกันพัก” ฟังแล้วหายใจสะตวกขึ้น รถขึ้นเขา ๒ ระยะเวลา ๕๐

ประมาณ ๑๕ นาที รวมระยะทาง ๘ กิโลเมตร
จุดเริ่มต้นเดินขึ้นยอดเขาเรียกว่า “ลานพระสี่วลี”

ทางไปเขาคิชฌกูฏ

(ที่มา <http://bitongone.blogspot.com/2012/02/blog-post.htm>)

ห้องจำหน่ายตั๋ว

คิวรถ (อยู่ฝั่งตรงข้าม)

ลานพระสี่วลี ให้เริ่มเดินขึ้นบันได

บรรยากาศการนั่งรถขึ้นไปนั้นเกินจะบรรยาย คนสูงวัยควรเข้าไปนั่งในตัวรถ ให้วัยรุ่นเขาลุ้นกันในระยะหลังเพราะมีผลกำลังในการใช้แขนยึดรถมากกว่า รถต้องทะยานไปด้วยความเร็ว คดโค้งไปตามความชันอาจถึง ๔๕ องศาในบางช่วง และหักเลี้ยวได้ทันเมื่อถึงโค้งต่าง ๆ ซึ่งถี่มาก เมื่อแรกเราคิดว่า การขึ้นรถขึ้นดอยอย่างทางด้านอำเภอไชยปราการได้นั้น “ฝีมือ” ก็แน่นแล้ว เห็นจะ “ไม่ติดฝุ่น” ที่นี้ และผู้โดยสารอาจถึงขั้น “เอ็นพริก” ได้เลยทีเดียว และเนื่องจากรถต้องใช้ความเร็ว ดังนั้นตรงโค้งสำคัญ ๆ จึงสวนกันทางขวาเพื่อความสะดวก ทั้งนี้ผู้ขับรู้อันเอง แต่บางแห่งก็มีป้ายบอก บางแห่งมีต้นไม้กลางถนนเป็นแนวแบ่งทางขึ้น - ลง มีหนุ่ม ๆ สาว ๆ ถอนหายใจให้ได้ยินกันเอือกใหญ่เมื่อถึงที่หมาย แปลความหมายได้ว่า “โล่งอกแต่ก็มันส์พะยะค่ะ” (สำนวนรุ่นลุง ๆ ป้า ๆ)

สำหรับบรรยากาศการเดินขึ้นเขานั้น เมื่อลงรถที่ลานพระสี่วลี ถ้ายังไม่หายตระหนก ก็สามารถนั่งตรงที่พักรถรอขาลง (จ่ายค่ารถขาลงอีกระยะละ ๕๐ บาท) มีโทรทัศน์ให้ชมฆ่าเวลา หากรวบรวมพลังใจพลังกายเต็มเปี่ยมมาจากบ้าน

ก็เริ่มเดินขึ้นบันไดที่กว้างได้เลยทันที บางช่วงชัน บางช่วงก็ไม่ชันนัก บันไดที่กว้างนี้คงเพื่อให้พอรับปริมาณผู้คนจำนวนมาก แต่วันที่เราไปกันนั้นเป็นวันหลังวันมาฆบูชา ผู้คนไม่หนาแน่นมาก เดินสบาย ๆ หน้อยก็มีที่พักนั่งริมทาง บางแห่งก็มีลานเชิญชวนให้ทำบุญ เป็นการพักไปในตัว และมีน้ำ มีอาหาร มีของที่ระลึกขาย โดยเฉพาะเสื้อ ที่พิมพ์ตัวเลขบอกความสูงของยอดเขา บอกจำนวนโค้งของการเดินทาง บอกจำนวนชั้นบันได นำชื่อเป็นที่ระลึกถึงความอุตสาหะ

มีผู้เล่าว่าหน้าเทศกาลสักการะพระบาทเขาคิชฌกูฏนี้ มีรถตู้บริการจากอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิพาไปถึงก่อนเข้ามีด เมื่อพักผ่อนล้างหน้าล้างตา (ในวัดพลวงหรือในโรงเรียนที่อยู่ตรงข้ามวัด) ก็ขึ้นไปสักการะพระบาทได้ ราวเที่ยงหรือบ่ายเมื่อกลับลงมา ก็สามารถเดินทางกลับกรุงเทพฯ โดยไม่ต้องพักค้างคืน แต่สำหรับพวกเราสามคนเดินทางสบายๆ ตอน ๙ โมงเช้า แวะกินข้าวเที่ยงที่ร้านนายทิว ฉะเชิงเทรา เพราะเดิมตั้งใจจะไหว้พระพุทธรูปก่อน แต่รถติดมากเมื่อไปทางนี้ จึงยกเลิกการแวะไหว้พระ ยกเลิกการเที่ยวสวนนงนุช แต่เดินทางไปยังจันทบุรีเลย โดยแวะไปเที่ยวสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำเฉลิมพระเกียรติฯ ก่อนค่ำ ซึ่งอยู่บริเวณเดียวกับศูนย์ศึกษาพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเป็นโครงการเด่นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากนั้นจึงไปหาที่นอน และที่กินบริเวณหาดเจ้าหลาว รุ่งขึ้นจึงไปกินก๋วยเตี๋ยวจันทน์อันลือชื่อที่ตลาดท่าใหม่ (อำเภอท่าใหม่) ร้านอยู่ในหมู่เรือนห้องแถวเก่าแก่ อย่างที่นิยมพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ที่นี้ยังคงความเป็นวัฒนธรรมที่สงบเงียบ ก๋วยเตี๋ยวร้านนี้อร่อยจริง ๆ ไม่ต้องปรุง ผัดตรงข้ามมีร้านขาย “ทองม้วนโบราณ

บ้านผู้พัน” อร่อยสุด ๆ ด้วย อิ่มอร่อยแล้วจึงเดินทางสู่วัดพลวงแต่ไปจอดรถในโรงเรียน เสียค่าจอด ๓๐ บาท เดินผ่านวัดพลวงและร้านขายของที่ระลึกประเภทอาหารเป็นส่วนใหญ่เพื่อไปซื้อตั๋วขึ้นรถตอนประมาณ ๑๐ โมงเช้า ใช้เวลานั่งรถ ๒ ระยะเวลา ๑๕ นาที เดินขึ้นยอดเขาอีกประมาณ ๑ ชั่วโมง

ความเชื่อในการสักการะพระบาทพลวงเป็นอย่างไร ผู้คนที่ “แห่แห่น” กันไปขึ้นเขาคิชฌกูฏนั้นเชื่อกันว่า การได้นมัสการรอยพระบาทบนยอดเขาคิชฌกูฏ เปรียบได้กับการได้เข้าเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ประสบแต่ความสุขความเจริญรุ่งเรือง และสำหรับผู้ที่มีความเดือดเนื้อร้อนใจนั้น หากได้มาตั้งจิตอธิษฐานขอพรจากรอยพระบาทแล้ว ความทุกข์กายหรือความร้อนใจนั้นจะสูญสิ้นไป และยังบอกเล่ากันว่าหากอธิษฐานเพียงอย่างเดียว ก็จะได้ตั้งใจหมาย

ดังนั้นถ้ามีความเชื่อเช่นนั้น ชีวิตก็จะไม่สิ้นหวัง หลายคนจึงพอใจจะไปซ้ำ ๆ แต่ขอให้เชื่อเถอะว่า ถึงท่านไม่ไปขึ้นเขาคิชฌกูฏ ท่านก็ประสบความสำเร็จอยู่แล้ว เพราะความอดทนพยายามไปให้ถึงยอดเขานั้น บอกให้รู้ว่าท่านเป็นคนไม่ท้อถอย ย่อมได้ทุกอย่างที่ปรารถนาแน่นอน

ไปเมื่อไหร่ เพื่อนชาวจันทบุรีบอกให้จำง่าย ๆ ว่าไปตอน “ตรุษจีน” แต่ตรุษจีนจะใกล้เคียงกับช่วงมาฆบูชา ในฐานะชาวพุทธจึงควรจำว่า “ช่วงมาฆบูชา” เป็นระยะเวลา ๒ เดือนเท่านั้นในรอบปี ซึ่งจะครอบคลุมตั้งแต่ตรุษจีนไปจนถึงวันมาฆบูชา ปีพ.ศ. ๒๕๕๖ อยู่ในระหว่างวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ถึง ๑๑ เมษายน ได้เห็นผู้ขึ้นไปปฏิบัติธรรมในชุดนุ่งขาวห่มขาวด้วย

มีสิ่งใดนอกเหนือจากพระบาทเขาคิชฌกูฏ (พระบาทพลวง) นอกจากรอยพระพุทธรูปที่อยู๋สูงที่สุดในประเทศไทย คือ สูง ๑,๐๕๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลแล้ว ที่บริเวณยอดเขาคิชฌกูฏนั้น ยังมีรูปร่างของก้อนหินที่เกิดจากการสึกกร่อนตามธรรมชาติ ให้จินตนาการเชื่อมโยงกับตำนานและความเชื่อทางพระพุทธศาสนาได้ เช่น ก้อนหินขนาดใหญ่มีรูปลักษณะคล้ายกับบาตรพระคว่ำมากมายหลายก้อน รอยพระหัตถ์ รอยเท้าพญามาร ถ้ำฤๅษี ลานแข่งรถพระอินทร์ และหินที่มีรูปร่างคล้ายเต่า คล้ายช้าง ขนาดยักษ์ รอยเท้ากวาง รอยเท้าเสือ ก้อนหินส่วนใหญ่รูปร่างมนกลม

บนยอดเขาคิชฌกูฏ หรือ ยอดเขาพระบาท ซึ่งมีอากาศเย็น ลมโกรกสบายนั้น สามารถมองเห็นทิวทัศน์ได้ไกลถึงเขาสระบาป เขาสุกิม เกาะนมสาว และตัวเมืองจันทบุรี หากเดินเลยพระบาท (อันเป็นทางไปเขตผ้าแดง) ขึ้นไปยังจุดชมวิวดูแล้วมองลงไป จะเห็นบริเวณรอยพระบาทในหมู๋หินได้ชัดเจน

รอยพระบาทใหญ่

หินลูกพระบาท

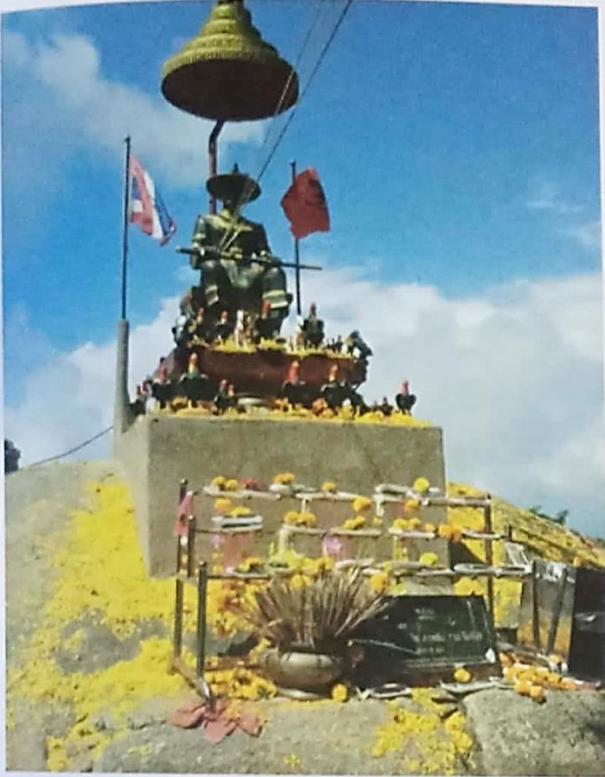
(ที่มา. <http://pajerosportclub.com> และ <http://sv4314.postjung.com>)

มุมมองจากเขาคิชฌกูฏ

(ที่มา. <http://www.indepencil.com>)

พระราชานุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช

หินรูปช้าง

ไม้ค้ำยันบนทางบุญ

พระบาทพลวง

ระฆังบุญ

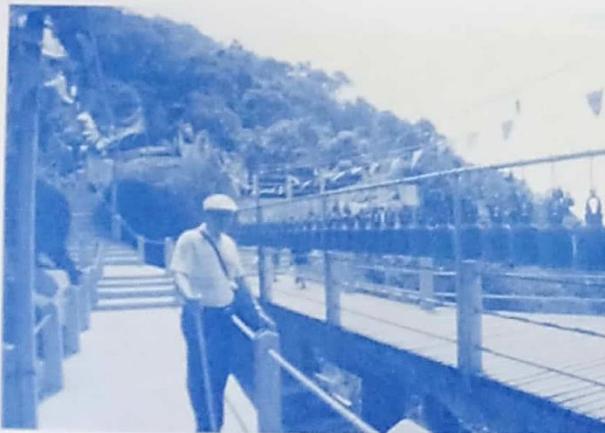
พักกาย

ทางบุญ

ค่อย ๆ ขึ้นระยะทาง ๑ กิโลเมตรเศษก่อนถึงพระบาท

หมู่ระฆังรายทาง

ถ้าไม่อยากเดินก็ไปแบบนี้ (เที่ยวละ ๕๐๐ บาท)

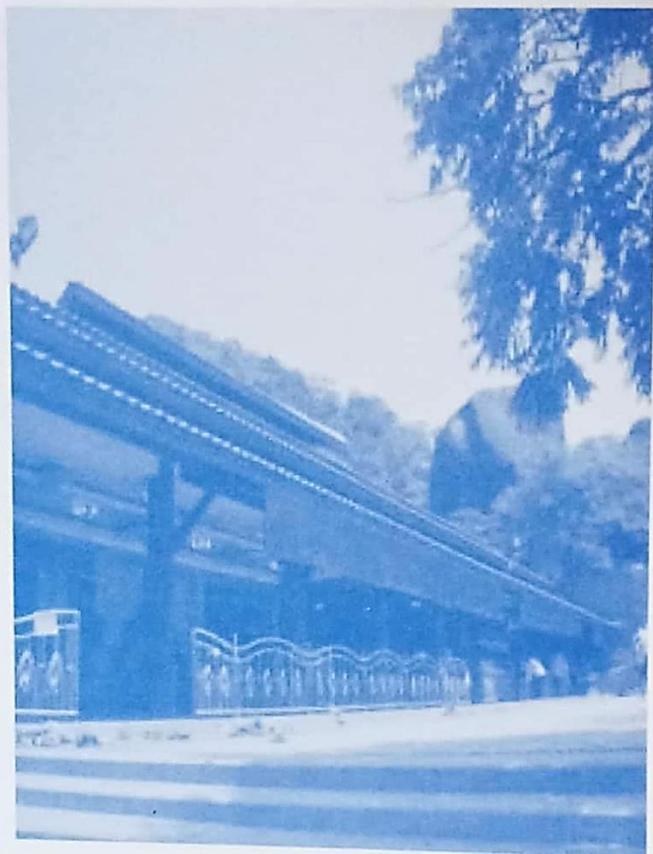
คนไม่ยอมแก่ แต่ไม่ยอมเดิน

รอยเท้ากวาง

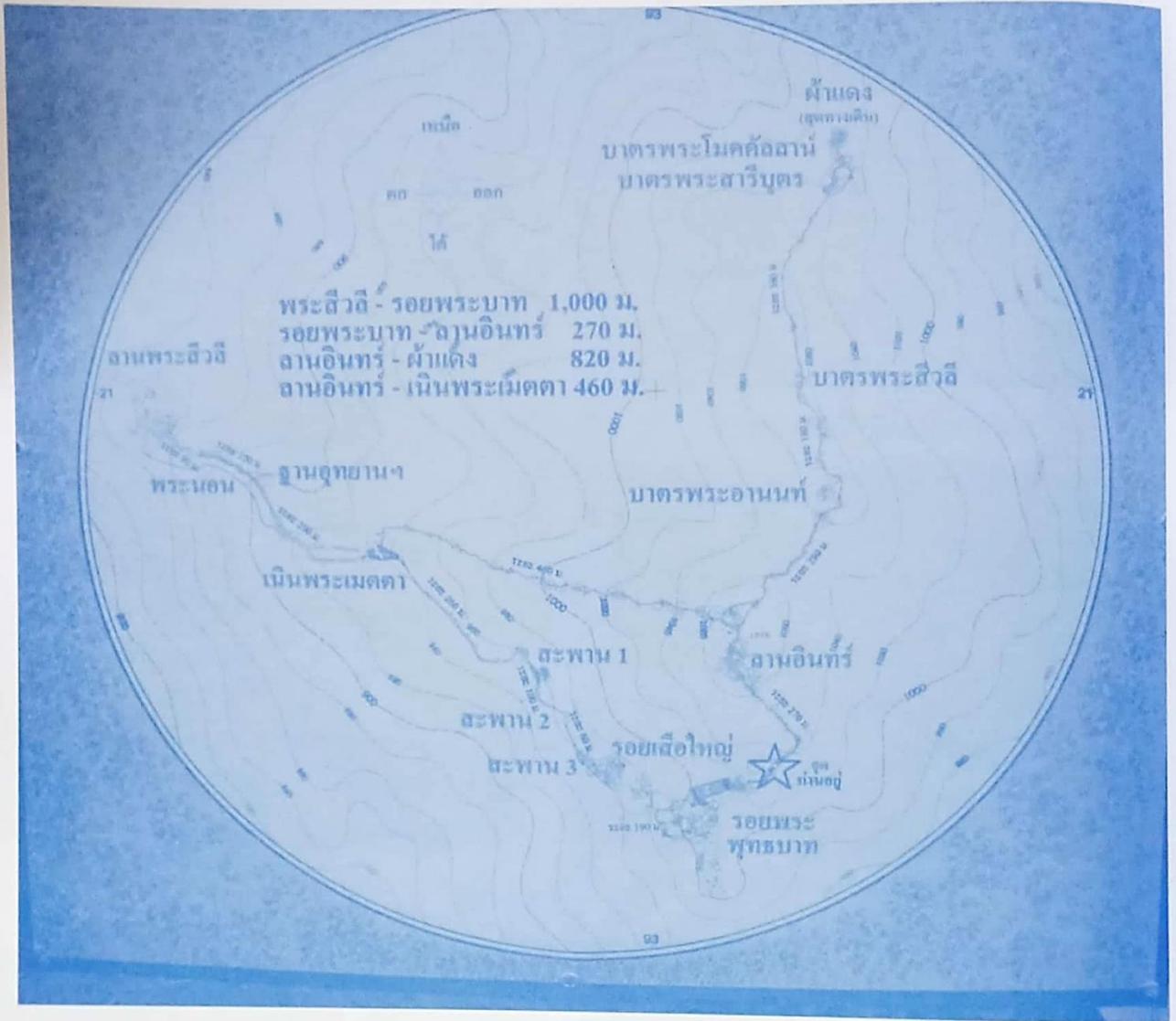

รอยเท้าเสื่อ

สำนักงาน

นอกจากนี้ยังมีสิ่งสักการะระหว่างเดินทาง ขึ้นเขามากมายเลยไปจนถึงเขตผ้าแดง ซึ่ง "BOOK Smile" รวบรวมไว้ในหนังสือเรื่อง "สูตินแดนมหัศจรรย์ เขาศิขณภูฏา หนึ่งปีกับหนึ่งคำอธิษฐาน" ว่ามี ๒๓ จุด เริ่มตั้งแต่ในวัดพลวง ๕ จุด จุดที่ ๖ ถึง ๑๓ อยู่ก่อนถึงลานพระบาท จุดที่ ๑๔ คือ พระบาทและบริเวณใกล้เคียง จุดที่ ๑๕ ถึง ๒๓ เลยจากลานพระบาทไปจนถึงเขตผ้าแดง จึงขอแนะนำแผนที่เส้นบอกระดับความสูง บอกระยะทาง และที่ตั้งของสถานที่ต่าง ๆ มาให้ดู แผนที่นี้ติดอยู่บนระเบียบงชมวิว เลยพระบาทขึ้นไปเล็กน้อย (ตรงรูปดาว)

แผนที่เริ่มจากจุดเดินเท้าตรงลานพระสิวลี (ซ้ายสุดของวงกลม) ถึง รอยพระพุทธรบาท (ด้านล่าง) ผ่านระเบียงชมวิว (รูปดาว) ไปลานอินทร์ผ่านบาดรพระอานนท์ บาดรพระสิวลี บาดรพระโมคคัลลานะและ บาดรพระสารีบุตรไปสุดที่เขตผ้ำแดง (เหนือสุดของแผนที่) รวม ๒ กิโลเมตร กับอีก ๙๐ เมตร เท่านั้นเอง

เนินอินทร์

พระบรมสารีริกธาตุ

พระพุทธรังสีศากยมุนีต่อกับเนินอินทร์

ทางไปผ้าแดง สุดเขตแดนบุญ

หินรูปวาท์ตามทาง

8

ลานบาตรพระสารีบุตร อยู่ติดกับเขตผ้าแดง
มีบาตรให้โยนเหรียญเสี่ยงทาย

คุณยายที่เขตผ้าแดง อายุ ๘๒ ปี

คุณหนูแข็งแรงถึงเขตผ้าแดงเหมือนกัน

คุณป้าที่เขตผ้าแดง

คุณน้ำท่าทำสวยที่เขตผ้าแดง

สถานที่ต่าง ๆ บนเขาคิชฌกูฏนี้มี ๔ แห่งที่เป็นชื่อคันทูในพระพุทธศาสนา นั่นคือชื่อพระสาวกผู้ใกล้ชิดพระพุทธองค์ ได้แก่ พระอานนท์ พระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร และพระสีวลี จึงเกิดเป็นสถานที่สมมุติต่าง ๆ ขึ้น เพื่อทบทวนความทรงจำของชาวพุทธเกี่ยวกับพระอรหันตสาวกแห่งพระพุทธองค์ทั้ง ๔ นี้ จึงขอเล่าสั้น ๆ ดังนี้

พระอานนท์ ก่อนจะผนวชนั้น ทรงเป็นเจ้าของชายแห่งศากยวงศ์ พระโอรสของพระเจ้าสุกโกทนะ ผู้เป็นพระอนุชาของพระเจ้าสุทโธทนะ มหาราช พระพุทธบิดา (บางแห่งว่าทรงเป็นพระโอรสของพระเจ้าอมิตตทศกยราช) พระอานนท์ จึงทรงเป็นลูกผู้น้องของเจ้าชายสิทธัตถะ และเป็นสหชาติกัน (สหชาติ คือ เกิดในวัน เดือน ปีเดียวกันกับเจ้าชายสิทธัตถะ)

พระอานนท์เป็นพุทธอุปัฏฐากของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้รับการยกย่องว่าเป็นพหูสูต เนื่องจากทรงจำพระสูตรที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ และเป็นผู้ที่สาธยายพระสูตรจนทำให้ปฐมสังคายนาสำเร็จเรียบร้อย ได้รับการสรรเสริญจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะ (เลิศ) ๕ ประการ ได้แก่

๑. มีสติ รอบคอบ
๒. มีคติ คือความทรงจำแม่นยำ
๓. มีความเพียรดี
๔. เป็นพหูสูต
๕. เป็นยอดของภิกษุผู้อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า

พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ สองสหายแห่งตำบลนาลันทาชื่อ อุปติสมาณพ หรือสารีบุตร กับโกถิตมาณพ หรือ โมคคัลลานะ เมื่อได้ฟังธรรมของพระพุทธองค์ จากพระอัสสชิ หนึ่งในพระปัจจุวัตตีย์ เกิดศรัทธาจึงพากันไปเข้าเฝ้า

พระพุทธเจ้า ณ เวฬุวันวิหาร (วัดแรกในพระพุทธศาสนาที่พระเจ้าพิมพิสารทรงสร้างถวายพระพุทธองค์) พร้อมบริวารของตนจำนวน ๒๕๐ คน เมื่อได้สดับพระธรรมเทศนาจบลงแล้ว บรรดาบริวารทั้งหมดได้บรรลุพระอรหันต์ผลเว้นอุปติสสะและโกถิตะผู้เป็นหัวหน้า (หลังจากบวชแล้วอุปติสสะได้นามว่า **พระสารีบุตร** และ โกถิตะได้นามว่า **พระโมคคัลลานะ**)

พระโมคคัลลานะนั้นหลังจากบวชแล้ว ๗ วัน ได้รับพุทธโฆวาทจึงบรรลุเป็นพระอรหันต์ ณ บ้านกัลลวาลมุตตคาม ส่วนพระสารีบุตรหลังจากบวชแล้ว ๑๕ วันได้สดับพระธรรมเทศนาจากพระบรมศาสดาในยามเช้าแห่งวันมาฆปุรณมี ณ ถ้ำสุกรขาตา แคว้นกุชเชฐคิชฌกูฏ แขวงเมืองราชคฤห์จึงบรรลุเป็นพระอรหันต์

พระโมคคัลลานะ ยังเป็นผู้มีความสามารถในการ นวกรรม คือ งานก่อสร้าง พระบรมศาสดาเคยทรงมอบหมายให้ท่านรับหน้าที่ นวกัมมาริฎฐายี คือ ผู้ควบคุมดูแลการก่อสร้างวิหารบุพพาราม ที่เมืองสาวัตถี ซึ่งนางวิสาขาบริจาคทรัพย์สร้างถวาย พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็นผู้มีเอตทัคคะทาง **กฤธานุภาพ** สามารถกระทำอิทธิฤทธิ์ ไปเยี่ยมชมสวรรค์และนรกได้ เมื่อนำข่าวสารมาบอกแก่ญาติมิตรของผู้ไปเกิดในสวรรค์และนรก ให้ได้ทราบ บรรดาญาติและชนเหล่านั้นพากันละเว้นกรรมชั่วลามกอันจะพาดนไปเสวยผลกรรมในนรกพากันสร้างบุญกุศล อันจะนำตนไปสู่สุคติโลกสวรรค์ พร้อมกันนั้นก็พากันทำบุญอุทิศไปให้แก่ญาติของตน เหล่าชนบางพวกที่ไม่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ก็พากันละทิ้งลัทธิศาสนาเดิมมาศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

สำหรับพระสารีบุตร พระพุทธองค์ทรงยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางปัญญา เป็นผู้สามารถแสดงพระธรรมให้กว้างขวางพิสดารเสมอพระองค์ เมื่อมีภิกษุมหาทูลลาเพื่อจะเที่ยวจาริกไป พระพุทธองค์ตรัสให้ไปลาพระสารีบุตรเพื่อฟังคำสั่งสอนก่อนเสมอ ท่านบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่พุทธศาสนาจนได้รับการยกย่องเป็น "พระธรรมเสนาบดี" หรือ "แม่ทัพฝ่ายธรรม" ที่นำกองทัพธรรมไปประกาศเผยแผ่ธรรมะ เมื่อไปถึงที่ใด ก็ทำให้เกิดประโยชน์สุขที่นั่น นอกจากนี้ พระสารีบุตรยังมีคุณธรรมในด้านความกตัญญู ก่อนนอนท่านจะทำการสักการะและหันหัวนอนไปทางทิศที่อยู่ของพระอัสสชิพระอาจารย์ผู้ชี้ทางธรรมแก่ท่านจนได้พบพระพุทธเจ้าเสมอ

พระบรมศาสดาได้ทรงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งคู่พระอัครสาวกคือ ตั้งพระสารีบุตร ผู้ได้รับการยกย่องเป็นเอตทัคคะ ว่ามีปัญญาล้ำเลิศเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา และตั้งพระโมคคัลลานะผู้ได้รับการยกย่องเป็น เอตทัคคะ ว่ามีฤทธิ์ล้ำเลิศเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้าย ในอุโบสถหรือวิหารวัดต่าง ๆ จึงมักมีพระอัครสาวก ๒ องค์นี้ประทับเบื้องซ้ายและขวาของพระประธานด้วยเสมอ

พระอัฐฐารส พระประธานแห่งพระวิหาร
วัดเจติยทัฬหาวรวิหาร
พร้อมด้วยพระโมคคัลลานะ และ พระสารีบุตร

พระสีวลี

พระสีวลี ทรงเป็นโอรสของพระนางสุปปวาสา ผู้เป็นพระราชธิดาของกษัตริย์แห่งกรุงโกลิยะ อยู่ในพระครรภ์ถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน เมื่อทรงพระครรภ์ทำให้พระมารดาสมบุรณ์ด้วยลาภสักการะมาก เมื่อเจริญวัยท่านได้ออกผนวชในสำนักพระสารีบุตร ได้บรรลุอรหัตผลในเวลาปลงเกศาเสร็จ จากนั้นมาท่านสมบุรณ์ด้วยลาภสักการะไม่ขาดด้วยปัจจัย ๔ ทั้งปวง ด้วยเหตุนี้จึงได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ให้เป็นเอตทัคคะผู้เลิศในทางผู้มีลาภมาก ผู้มีความเชื่อเรื่องโชคลางจึงศรัทธาในท่านมาก

การเดินทางท่องเที่ยวคราวนี้ถือว่าสมดังใจหมาย ได้เห็นในสิ่งที่อยาก رؤ้อยากเห็นมานาน หายสงสัยว่าเหตุใดจึงมีผู้คนไปขึ้นเขาศิขณภูกันมากมายทุกปี นอกจากได้รู้ว่าเขาไปสักการะพระพุทธบาทสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะถือเป็นมงคลสูงสุดแล้ว ยังไปเพื่อขอพร ไปเพื่อแก้บน ไปเพราะเชื่อว่าความ

เหน็ดเหนื่อย ความพยายามในการเดินทาง คือ ได้บุญ และหลายคนไปทำบุญบริจาคเงินทุกจุด เพราะเชื่อว่าได้บุญมาก หลายคนไปให้พระปลุกเสก กระเป๋าสตางค์และเพชรนิลจินดา หลายคนไปปฏิบัติธรรม หลายคนมาไกลจากทุกภาคของประเทศ หลายคนไปทุกปี แต่ที่สำคัญคือจำกัดเวลาให้ไป จึงเป็นเรื่องทำให้ผู้คนรู้สึกว่ามีค่าขลัง ยิ่งเดินทางเหน็ดเหนื่อยยิ่งขลัง

ในฐานะชาวพุทธที่เชื่อถือคำสอนแห่ง หลวงพ่อปัญญา นันทภิกขุ (พระพรหมมิ่งคลาจารย์) หลวงพ่อสอนให้เคารพองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามแนวพระสัทธรรม ดังนั้นเมื่อมีคนบอกว่า “แลกเงินไปเยอะ ๆ นะ เพราะมีจุดให้ทำบุญหลายจุด” จึงยิ้ม ๆ แล้วถามว่า “จะให้ไปเป็นพุทธแบบไหนกันเล่า” เพราะหลวงพ่อบอกว่า “เอาแต่ทำบุญโดยไม่ศึกษาธรรมะ ก็ต้องประสบความสำเร็จยากลำบากใจ แม้จะรำรวยก็รวยไว้สำหรับเป็นทุกข์” และ “กุศลที่ควรทำโดยไม่ต้องลงทุนอะไรเลยนั้น คือ การชำระใจของตนให้สะอาด เป็นงานที่ทำโดยไม่ต้องรบกวนใคร เป็นงานที่ให้ผลมาก เป็นงานที่ทำให้อายุพุทธศาสนาถาวร... เมื่อเราเข้าวัดบำเพ็ญบุญ ขณะสวดมนต์ผู้สวดมีความสำรวมกาย วาจา กล่าวแต่คำพุทธภาษิตเรียกว่า **ศีล** จิตใจของผู้สวดจะจดจ่อกับบทสวดมนต์ไม่ออกแวก เรียกว่า **สมาธิ** ผู้สวดมีความเพียรที่จะละความชั่วร้ายแต่สิ่งที่ดีงาม รู้ตัวทั่วพร้อมว่าตนกำลังทำความดีอยู่เรียกว่า **ปัญญา** จึงปฏิบัติครบถ้วนตามหลักไตรสิกขา จิตใจย่อมเปี่ยมด้วยบุญ และได้บุญมาก” สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ท่านก็กล่าวว่า “บุญกุศลที่ได้หลังสวดมนต์ นั่งสมาธิ และแผ่เมตตาเท่ากับสร้างโบสถ์ทั้งหลัง”

ดังนั้น สำหรับบุคคลที่ไปไม่ไหว ซึ่งเสียไปและเข้าใจเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา ไม่ต้องเสียใจหรือเสียตาย แต่จะน่าเสียดายถ้าไปแล้วก็เห็นไม่ถ้วนทั่ว เพราะมี “คนแก่” ที่พาไปด้วยคนหนึ่งไปไม่ถึงเขตผ้าแดง คงรู้ว่าเดินขึ้นมากิโลเมตรกว่าก็แย่แล้ว ให้ไปต่ออีก ๑ กิโลเมตร อาจตายได้

ความสำคัญของเขตผ้าแดงที่ยังไม่ได้อธิบายก็คือ เขาคิชฌกูฏอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ อันหมายถึงพื้นที่กว้างใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้และสัตว์ป่า จึงไม่ควรไปทำลายความสงบของป่าและสัตว์ป่า หลวงพ่อเขียนจึงจำกัดพื้นที่ให้เดินไปได้เพียงเขตที่มีผ้าแดงกั้นไว้เท่านั้น ตามทางผ่านมีพระคุณเจ้าไปนั่งให้ศีลให้พรแก่ผู้บวชบั้นและแวะเข้าไปทำบุญตามจุดสมมติที่สร้างขึ้นหลายแห่งพอสมควร

ขอจบบทความนี้ด้วยคำสอนของหลวงพ่อบุญญา นันทภิกขุที่ว่า **“เมื่อมีศรัทธา ต้องมีปัญญาควบคู่เสมอ”**

ขอแถมอีกนิดว่า เมื่อกลับจากเขาคิชฌกูฏตอนบ่ายแก่ ๆ เราเดินทางมาตามถนนสุขุมวิท แวะกินข้าวและนอนที่หาดแม่พิมพ์ ตื่นเช้าขับรถผ่านไปทางตลาดเพ็ชิ่งเต็มไปด้วยอาหารทะเลสด ๆ แล้วแวะชมตลาดยมจินดา แต่เข้าไปหน่อยร้านค้าเปิดสาย ได้หาร้านกาแฟโบราณจนเจอ จึงได้กินกาแฟกับข้าวเหนียวสังขยาเป็นอาหารเช้า ได้เห็นบ้านเรือนเก่า ๆ ที่อนุรักษ์ไว้รวมทั้งบ้านเจ้าเมือง และชมพิพิธภัณฑ์เมืองระยอง จึงกลับโดยวนผ่านไปทางไร่่องุ่นซิลเวอร์เลคของคุณสุพรรณษา เนื่องภิรมย์ ผ่านเขาชีจรรย์ และหาทางเข้าไปสวนนงนุช แต่ไม่มีเวลาแวะดูแล้วเพราะต้องส่งเพื่อนที่หัวลำโพงเพื่อขึ้นรถไฟกลับบ้านให้ทัน

เวลา การเที่ยวแบบมีข้อจำกัดเช่นนี้ จึงมีโครงการให้ต้องกลับไปอีกจนได้ เพราะที่จริงสวนนงนุชคือเป้าหมายหลักอีกแห่งหนึ่ง แต่ผิดที่คนขับรถ (ผู้เขียน) เพราะนิสัยอยากรู้ อยากเห็น ชอบแวะเรื่อยเปื่อย ขอเชิญชวนผู้ชื่นชอบการท่องเที่ยวด้วยการอ่านคู่มือทางผ่านขากลับ

เที่ยวถนนยมจินดา จังหวัดระยอง

ถนนยมจินดายามเช้า

ท่าเทียบเรือสำเภานาขนาดกลางในอดีต
ติดบ้านเจ้าเมือง (ซ้ายมือ)

บ้านเรือนที่เป็นร้านค้า

ร้านเซย

DaVinci Studio

พิพิธภัณฑ์เมืองระยอง

สมุดเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

ห้องสมุดเด็กและครอบครัว
(บริเวณลานจอดรถฝั่งตรงข้ามพิพิธภัณฑ์)

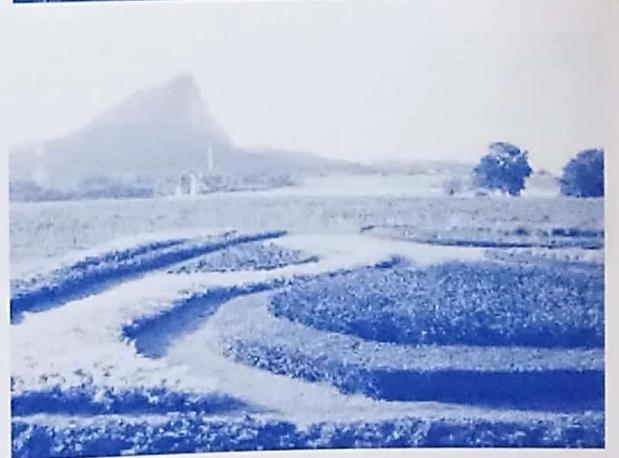

ในห้องชั้นบนของพิพิธภัณฑ์

ผ่านชมไร่องุ่นซิลเวอร์เลค
จังหวัดชลบุรี

ด้านหลังของพิพิธภัณฑ์

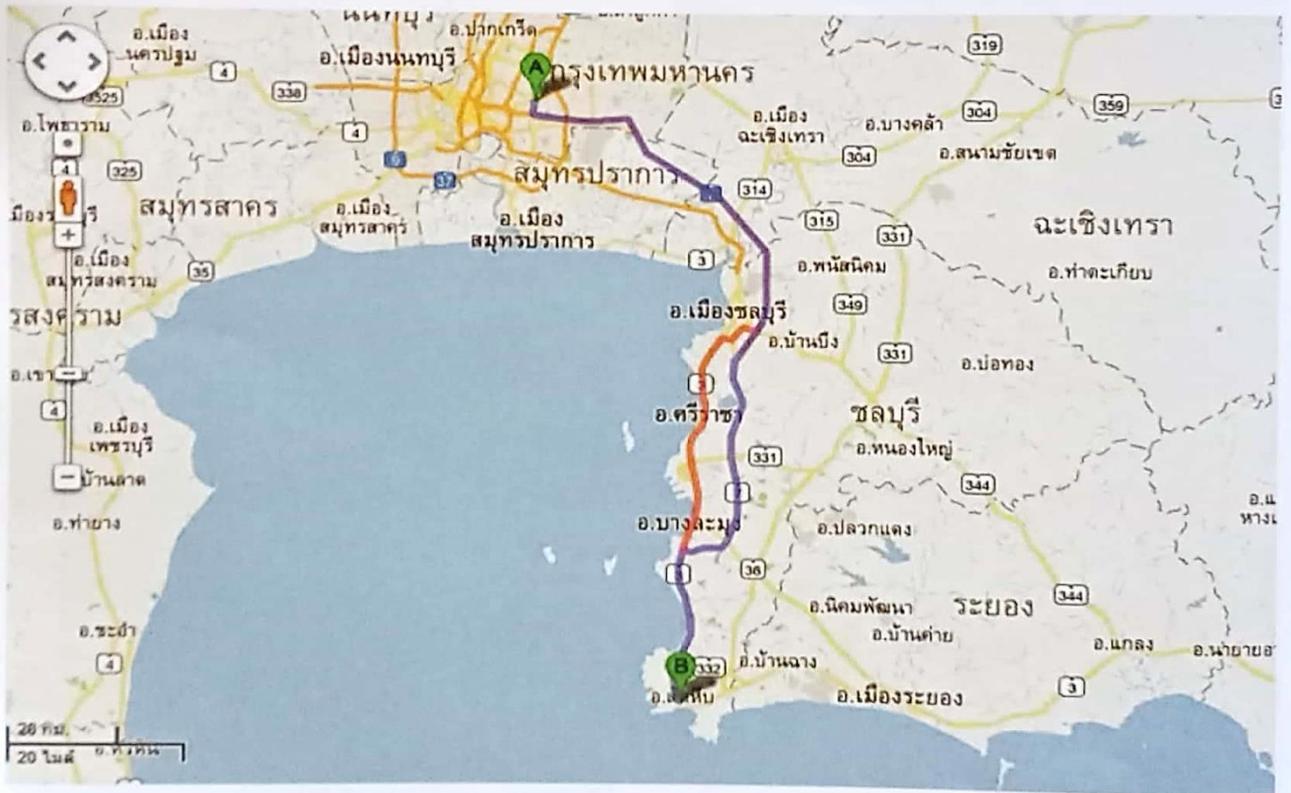

ไร่องุ่นซิลเวอร์เลดโลกใกล้เขาชีจรรย์

พระพุทธรูปหาวชิรอุตตโมภาสศาสดา เขาชีจรรย์

ทางสะดวกกลับจากเขาชีจรรย์

คราวหน้าจะเล่าเรื่องไปขึ้นน้ำกั๊ว (ลำเนียงเดลี) หรือ สระรีนาการ์/Srinagar (ลำเนียง แก็คเคเมียร์/แคชเมียร์/Kashmir) เจ้าค่ะ

บรรณานุกรม

- วิษณุ เครืองาม wis.k@hotmail.com >> <http://www.dailynews.co.th/article/๒๒๔/๑๕๖๔๗>
- Book Smile. ๒๕๕๖. สู่แดนมหัศจรรย์เขาคิชฌกูฏ หนึ่งปีกับหนึ่งคำอธิษฐาน. กรุงเทพฯ. บริษัทสยามอินเตอร์มัลติมีเดีย จำกัด (มหาชน). สยามพริ้นท์
- <http://bitongone.blogspot.com/2012/02/blog-post.html> <http://pajerosportclub.com/> <http://sv4314.postjung.com/wb/535767.html>
- <http://www.chanforchan.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538621410&Ntype=5>
- http://www.coloroftheeast.com/index.php?page=newsevent_detail&cid=4&id=358
- <http://www.thaimtb.com/cgi-bin/viewkatoo.pl?id=202491&st=151>
- <http://www.oknation.net/blog/cm-arabica/2010/11/27/entry-1>
- <http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=banmoo&group=2>
- <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=goirish2011&month=03-2012&date=08&group=31&gblog=47>
- <http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?f=26&t=44857&p=320188>
- <http://www.oceansmile.com/India/Kichakog.htm>
- <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=banmoo&month=17-02-2008&group=2&gblog=2>
- <http://www.geocities.ws/tmchote/Thumma/General/gn049.htm>
- <http://www.geocities.ws/tmchote/Thumma/example/ex011.htm>
- <http://www.chanforchan.com>
- <http://www.thaimtb.com>
- <http://www.coloroftheeast.com>
- <http://www.touralways.com/gallery/view?pid=16>
- <http://pajerosportclub.com/>
- <http://sv4314.postjung.com/wb/535767.html>
- <http://www.indepencil.com/>
- <http://www.geocities.ws/tmchote/Thumma/General/gn049.htm>
- <http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?t=41350>

ความรัก กับหลักการครองคู่ :

ประตูสู่ความสว่างบนหนทางพุทธศาสนา

โดย อาจารย์เจตน์ คุชฤทธิ์

หลักสูตรภาษาไทยเพื่อนวัตกรรมการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ภาพที่ ๑ เสื้อแฟชั่น 'คู่รัก'

ที่มา : <http://www.weloveshopping.com/shop/showproduct.php?pid=11323725&shopid=133161>

ความนำ

แม้ว่าพุทธศาสนาจะไม่สนับสนุนให้ยินดีในเรื่องกามหรือความใคร่ โดยเฉพาะในมิติของกามารมณ์ แต่พุทธศาสนาสามารถจำแนกทัศนะที่มีต่อเรื่องเพศและการสังวาสตามความเหมาะสมสำหรับมนุษย์ผู้ครองเรือนโดยทั่วไปได้ กล่าวคือ มนุษย์ผู้ครองเรือนทุกคนสามารถแสดงออกหรือประพฤติในเรื่องเพศตามวิถีทางของธรรมชาติและครรลองของชีวิตได้ โดยมีต้องเคร่งครัดในเรื่องเพศพรหมจรรย์เหมือนนักบวชหรือบรรพชิตผู้สละการถือครองเรือนแล้ว แต่ถึงกระนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่พุทธศาสนิกชนผู้ครองเรือนจะต้องมีหลักคิดหรือแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเรื่องเพศและการครองคู่อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อความเป็นปกติสุขของตนเอง คู่ครอง และสังคมด้วย

'ความรัก' สู่ 'คู่รัก'

กล่าวกันว่า "ความรัก" เป็นป่อเกิดของการตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกันของชายหญิง การตกลงยินยอมแต่งงานเป็นสามีภรรยากัน อาจมีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย ความรักถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ช่วยทำให้ชีวิตคู่สามารถดำเนินต่อไปด้วยดีหรือยุติลงอย่างไม่คาดคิดก็เป็นได้ หากชายหญิงคู่หนึ่ง ๆ ไม่มีหลักยึดในการครองตนและปราศจากความรักแท้ที่มอบให้แก่กันและกัน

หากพิจารณาจาก ที่ จอห์น อาร์มสตรอง (John Armstrong) กล่าวไว้ในหนังสือ “Conditions of love the philosophy of intimacy” ในทำนองว่า ความรักโดยทั่วไปอาจหมายถึง การรับรู้และตอบสนองต่ออารมณ์ ความรู้สึก ที่เกิดจากสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งอันสอดคล้องกับความต้องการภายในจิตใจ สามารถรับรู้ได้ถึงความสุข ความปิติ หรืออารมณ์ทางบวก โดยเฉพาะเมื่อได้อยู่ใกล้ชิดสิ่งเร้าหรือปัจจัยอันเป็นเหตุแห่งความรู้สึกในที่นี้อาจหมายถึงบุคคลที่นิยมชมชอบ ที่ปรารถนาที่หมายปอง หรือที่ต้องการจะอยู่ใกล้ชิดด้วย ดังนั้น ‘ความรัก’ จึงมีอาจนิยามได้โดยง่าย ทั้งยังไม่สามารถจำกัดรูปแบบได้อย่างแน่นอนอนตายตัว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ความรักนั้นเป็นความซับซ้อนของนาทานาทัศนะและอารมณ์ (จิระนันท์ พิตรปรีชา, แปล, ๒๕๕๑ หน้า ๒๖) สำหรับในทางพุทธศาสนา หากพิจารณาจากคัมภีร์บางฉบับ (ขุ.ชา.๒๗/๓๒๔/๙๑) ตามที่ มิ่งขวัญธรรม ฉ่ำชื่นเมือง (๒๕๓๗, หน้า ๑๑) สรุปไว้ อาจทำความเข้าใจถึงเหตุอันก่อให้เกิดความรักได้อย่างน้อย ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง การอยู่ร่วมกันในชาติปางก่อน (บุพเพสันนิวาส) เกิดความรักใคร่อย่างรวดเร็วโดยที่หาสาเหตุไม่ได้ เรียกว่า “เนื้อคู่” ประการที่สอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชาติปัจจุบัน แล้วเกิดเป็นความรักในรูปแบบคนรัก แต่งงานเป็นสามีภรรยาตามจารีตประเพณี

หากพิจารณาจากแนวความคิดดังกล่าว สาเหตุที่ชายหญิงแต่งงานครองคู่อยู่ร่วมกันได้นั้น จึงอาจเป็นเพราะในอดีตชาติเคยเป็นคู่ครองกันมาก่อน และหรือได้ช่วยเหลือกันมาในชาติปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม วิจิตร ศิริรัตน์ (๒๕๕๒ หน้า ๕๑) ได้ตั้ง

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการครองคู่และการแต่งงานของชายหญิงไว้โดยเชื่อมโยงกับธรรมชาติของมนุษย์และมิติทางอารมณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า การมีคู่ครองนั้นแม้จะเป็นไปตามแรงผลักดันของสัญชาตญาณเพื่อดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ของมนุษยชาติ แต่สาเหตุที่สำคัญไปกว่านั้น คือ การที่ดวงใจสองดวงระหว่างชายหญิงปรารถนาคอยคิดถึง เคียงข้างร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน ความรักจึงเป็นรากฐานที่สำคัญในการครองเรือน

ภาพที่ ๒ การแสดงออกของคู่รักในสังคมปัจจุบัน

ที่มา : http://www.108health.com/108health/topic_detail.php?mtopic_id=2399&sub_id=10&ref_main_id=1

‘รู้จัก’ และ ‘รู้จัก’ พุทธศาสนาคิดอย่างไรยังยืน

การที่ชายหญิงจะแต่งงานอยู่ร่วมกันเป็นสามีภรณานั้น อาจใช้แนวคิดในการพิจารณาเลือกคู่ชีวิตของตน โดยยึดหลักกรรม ๔ ประการ (อง.จตุกก. ๒๑/๖๑/๘๖) ดังที่ วิจิตร ศิริรัตน์ (๒๕๕๒ หน้า ๕๓-๕๔) ได้สรุปไว้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ได้แก่ ทั้งคู่มีความเชื่อเหมือนกัน เช่น เชื่อว่าทำดียอมได้ดี ทำความชั่วยอมได้ชั่ว

ประการที่สอง สीलสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล ได้แก่ ทั้งคู่มีศีลธรรม มีพฤติกรรมที่ดีงาม

ประการที่สาม จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน ได้แก่ ทั้งคู่มีจิตใจใคร่บริจาคทาน ชอบทำบุญกุศลต่าง ๆ หรือมีนิสัยเสียสละนั่นเอง

ประการที่สี่ ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา ได้แก่ ทั้งคู่มีปัญญา รู้จักบาป บุญ คุณ โศข ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในคัมภีร์พุทธศาสนา ยังปรากฏแนวคิดสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของคู่สามีภรรยาแบบต่าง ๆ (อง.สวดตก.๒๓/๖๐/๙๒) ดังพิจารณาได้จากที่ เรื่องอุไร กุศลาสัย (๒๕๓๕ หน้า ๔๕-๗๒) สรุปลงและเทียบเคียงไว้ ดังอาจสรุปได้เป็น ๗ ประเภท ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง สามีภรรยาเหมือนเพชรฆาต หรือ วรภักสดา วรภักริยา “วรกา” แปลว่า หญิงผู้ฆ่า ในที่นี้ หมายถึง เพชรฆาต คนผู้ฆ่าฆาตคนอื่น ดังนั้น สามีภรรยาประเภทนี้ จึงมีลักษณะเป็นคนจิตใจชั่วร้าย มุ่งทำลายกัน นับได้ว่าเป็นสามีภรรยาที่ล้างผลาญซึ่งกันและกันทั้งชีวิตและสมบัติ

ประเภทที่สอง สามีภรรยาเหมือนโจรหรือ โจริภักสดา โจริภักริยา ในที่นี้คือคู่สามีภรรยาแบบล้างผลาญทรัพย์สินของกันและกัน ชอบลักขโมยสิ่งของ เงินทอง ที่คู่ตนหามาได้

ประเภทที่สาม สามีภรรยาเหมือนนายหรือ อัยภักสดา อัยภักริยา “อัยยา” แปลว่า นาย ในที่นี้หมายถึง สามีภรรยาที่วางตัวเป็นนายของอีกฝ่าย ชอบโอหังทำตัวเป็นใหญ่ เกียจคร้าน มากมาก

ในราคะจริต โลกละโมภ พุดจาหยาบคาย จิตใจโหดร้าย ไม่รู้จักหน้าที่ของตน สามีภรรยาประเภทนี้มักหลบหลู่ศักดิ์ศรีกัน

ประเภทที่สี่ สามีภรรยาเหมือนบิดามารดาหรือ ปิตาภักสตา มาตารภักริยา สามีภรรยาแบบนี้ได้แก่ คู่ที่ครองรักกันดุจบิดามารดากระทำต่อบุตร ซึ่งเป็นความรักที่ประกอบ ด้วยคุณธรรม คือ เมตตาและกรุณา (ที่.ปา.๑๑/๒๒๘/๒๓๒) ไม่มีที่สิ้นสุด โอบอ้อมอารี ปฏิบัติต่อกันแบบสามีเป็นเหมือนบิดาของภรรยา และภรรยาเป็นเหมือนมารดาของสามี

ประเภทที่ห้า สามีภรรยาเหมือนพี่น้องหรือ ภาดาภักสตา ภคินีภักริยา สามีภรรยาแบบนี้ได้แก่ คู่ที่ครองรักดูแลเอาใจใส่กันแบบสามีนับถือรักใคร่ภรรยาเสมอเหมือนน้องสาว ส่วนภรรยา นับถือรักใคร่สามีเสมอพี่ชาย สุภาพอ่อนโยน เคารพนบถนอ เชื่อฟังสามี สามีภรรยาประเภทนี้มักจะมียายุไม่ต่างกันมาก ครองคู่อยู่ร่วมกันเหมือนพี่น้อง

ประเภทที่หก สามีภรรยาเหมือนเพื่อนหรือ สขภักสตา สขภักริยา “สขา” แปลว่า เพื่อนฝูง ในที่นี้ หมายถึง สามีภรรยาที่ครองคู่อยู่ร่วมกันในลักษณะที่แสดงออกต่อกันดุจเพื่อน สามีภรรยาแบบนี้ มักมีศีลธรรม ซื่อสัตย์ต่อกัน ดีใจที่ได้พบหน้ากันเหมือนเพื่อนที่มีได้เจอกันมานาน

ประเภทที่เจ็ด สามีภรรยาเหมือนทาสทาสิ หรือ ทาสภักสตา ทาสภักริยา ในที่นี้ หมายถึง คู่สามีภรรยาที่มีความรู้สึกนึกคิดต่อกันแบบตนต้องตกเป็นทาสหรือคนรับใช้ คือ สงบเสงี่ยม อยู่ในโอวาท ต้องปฏิบัติต่อคู่ของตนดุจทำงานให้นายจ้างหรือเจ้านาย

นอกจากนี้ ยังได้มีผู้ตีความคัมภีร์ (อง.จตุกก.๒๑/๕๓/๗๕) และเสนอแนวคิดที่สะท้อนให้เห็น

ถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาไว้ โดยแบ่งเป็น ๔ ประการ ดังนี้ วิจิตร ศิริรัตน์ (๒๕๕๒ หน้า ๕๖)

ประการที่หนึ่ง สามีมี ภรรยาดี ได้แก่ ทั้งคู่เป็นคนไม่มีศีลธรรม มีอหิชาศัยคับแคบ ตระหนี่ปากร้าย มักด่าสมณพราหมณ์ ไม่ยินดีในการให้ทาน

ประการที่สอง สามีมี ภรรยาเทพธิดา ได้แก่ สามีเป็นคนไม่มีศีลธรรม อหิชาศัยคับแคบ ตระหนี่ แต่ภรรยาเป็นคนมีศีลธรรม รู้จักพูดไพเราะ มีอหิชาศัยเผื่อแผ่

ประการที่สาม สามีเทวดา ภรรยาดี ได้แก่ สามีเป็นคนมีศีลธรรม มีอหิชาศัยเผื่อแผ่ แต่ภรรยาไม่มีศีลธรรม มีอหิชาศัยคับแคบ ตระหนี่

ประการที่สี่ สามีเทวดา ภรรยาเทพธิดา ได้แก่ ทั้งคู่เป็นคนมีศีลธรรม ทำ พูด คิดสิ่งใด ก็ทำ พูด คิด ด้วยเมตตากรุณาต่อกัน

เกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ของคู่สามีภรรยา นี้ ตามแนวคิดทางพุทธศาสนา ยังปรากฏข้อควรคำนึงสำหรับการพิจารณาผู้ที่จะมาเป็นคู่ครองของตน ทั้งในส่วนของสามีและภรรยาไว้หลายประการ ดังมีผู้ศึกษาจากคัมภีร์ต่าง ๆ และรวบรวมสรุปไว้มากมาย ตัวอย่างเช่น

อภิรักษ์ ชัยปัญหา (๒๕๔๘, หน้า ๑๔๐) ได้กล่าวถึงลักษณะของภรรยาที่ดี โดยอ้างถึงคัมภีร์ที่หมินกาย และอังกุตตรนิกาย พอสรุปได้ว่าภรรยาที่ดีต้องรักษาทรัพย์สินที่สามีหามาได้ ต้องมีความเชื่อเพื่อต่อญาติมิตรของตนและสามี ต้องรู้จักปฏิบัติภารกิจของครอบครัวให้เรียบร้อย อยู่ในโอวาทของสามี มีวาจาสุภาพ ไม่ทำอะไรที่สามีไม่ชอบ เคารพบิดามารดาและครูบาอาจารย์ของสามี ช่วยจัดการภารกิจของครอบครัว ชยันขันแข็ง

ดูแลทุกข์สุขของผู้ที่อยู่ภายในบ้าน ไม่ดื่มสุรายาเมา หลอกหลวงสามี และผลาญเงินทอง นอกจากนี้หญิงหรือภรรยาควรประกอบกรณียกิจสี่ประการสำคัญคือ

ประการที่หนึ่ง ต้องมีความเชี่ยวชาญในกิจการบ้านเรือน

ประการที่สอง ต้องดูแลการกินอยู่ของคนในบ้าน เอาใจใส่ต่อทุกข์สุขของบริวาร สอดส่องความเรียบร้อย และต้องดูแลเวลาเจ็บป่วย

ประการที่สาม ต้องทำทุกอย่างเพื่อความพอใจของสามี สิ่งใดที่สามีไม่ชอบสิ่งนั้นต้องไม่ทำ และ

ประการที่สี่ ต้องรู้จักประหยัดรักษาเงินทอง ข้าวของ ไม่ยกยอกทรัพย์สินและประพฤติชั่วทางอบายทั้งหลาย

ส่วน วิจิตร ศิริรัตน์ (๒๕๕๒, หน้า ๕๒) ได้กล่าวถึงลักษณะของภรรยาที่ดีและหญิงที่มีคุณสมบัติเป็นที่รักใคร่ โดยอ้างจากคัมภีร์พุทธศาสนาเช่นกัน (ขุ.ชา.๒๗/๑๔๗๘/๔๙๙), (ส.สพ. ๑๘/๔๕๙/๒๙๖) ทั้งนี้เขาได้สรุปลักษณะของภรรยาที่ดีไว้ แบ่งได้เป็น ๗ ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง มีวัยเสมอกัน

ประการที่สอง อยู่ร่วมกันด้วยความปรองดอง

ประการที่สาม ประพฤติตามใจกันและกัน

ประการที่สี่ เป็นคนใคร่ธรรม

ประการที่ห้า ไม่เป็นหญิงหมั้น

ประการที่หก มีศีลโดยสมควรแก่สกุล

และประการที่เจ็ด รู้จักปรนนิบัติสามี ส่วนผู้หญิงที่มีคุณสมบัติเป็นที่รักใคร่ เป็นที่ชอบ

พึงพอใจของบุรุษจนอยากที่จะแต่งงานด้วย ต้องประกอบไปด้วย ลักษณะ ๕ ประการ ได้แก่ มีรูปร่างสวยงาม มีโรคสมบัติ มีศีลมีมารยาท ดีงาม มีความขยันหมั่นเพียรทำงาน และมีบุตร ให้สืบสกุลได้

ในประเด็นเดียวกัน บุญยงค์ เกศเทศ (๒๕๓๒, หน้า ๗๑ - ๗๔) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ของ ภรรยาที่ดีตามแนวคิดนางแก้ว (อง.สศตค.๒๓/๕๙/๙๐ - ๙๑) ที่อาจรับอิทธิพลมาจากคติของอินเดีย สามารถแบ่งออกเป็น ๔ ประการ คือ

ประการแรก ภรรยาผู้เป็นมารดาได้ หมายถึง ช่วยเหลือเกื้อกูลในเวลาเจ็บไข้ได้

ประการที่สอง ภรรยาผู้เป็นน้องได้ หมายถึง ภรรยาเป็นเพื่อนร่วมทั้งทุกข์และสุขได้

ประการที่สาม ภรรยาผู้เป็นภรรยาได้ หมายถึง ให้กำเนิดทายาทได้ และ

ประการสุดท้าย ภรรยาผู้เป็นปาวได้ หมายถึง การปรนนิบัติรับใช้

อย่างไรก็ตาม ในทางตรงกันข้าม นอกจากแนวคิดเกี่ยวกับสตรีและภรรยาที่ดีแล้ว พุทธศาสนายังมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาลักษณะของสตรีหรือภรรยาที่อาจนำความเดือดร้อนมาสู่สามีได้ (ขุ.ชา.๒๘/๓๐๔/๑๑๕) โดยสตรีหรือภรณานั้นมีลักษณะ ๙ ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง ชอบไปเที่ยวในสถานที่ไม่เป็นมงคล

ประการที่สอง ชอบไปเที่ยวในสวนสาธารณะ

ประการที่สาม ชอบไปเที่ยวทำน้ำ

ประการที่สี่ ชอบไปค้างแรมกับตระกูลญาติ

ประการที่ห้า ชอบไปเที่ยวในสกุลอื่น

ประการที่หก ชอบส่งกระจกและตกแต่ง

ประการที่เจ็ด ชอบดื่มน้ำเมา

ประการที่แปด ชอบยืนมองที่หน้าต่าง

บ่อย ๆ และ **ประการที่เก้า** ชอบยืนแอบมองที่ประตู

บ่อย ๆ ส่วนลักษณะของสามีที่อาจนำความเดือดร้อนมาสู่ภรรยาได้นั้น ประกอบไปด้วย ลักษณะ ๘

ประการ (ขุ.ชา.๒๘/๓๐๓/๑๑๕) คือ เป็นคนยากจน ทั้งทรัพย์และความรู้ เจ็บไข้หรือทุพพลภาพ เป็น

คนแก่ เป็นนักเลงสุรา ใจเขลากว่าภรรยา เป็นคน

เฉื่อยชา คล้อยตามภรรยาทุกประการ และไม่ขยัน

ทำมาหากิน ดังนั้น สามีผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว

จึงต้องมีคุณธรรม ๕ ประการ (อง.จตุกก.๒๑/๗/๑๐) ได้แก่ ฉลาดในการปกครอง แก้วกล้าตัดสินใจ

เด็ดขาด เป็นผู้มีความรู้ เป็นผู้ทรงธรรม และเป็น

ตัวอย่างที่ดี (วิจิตร ศิริรัตน์, ๒๕๕๒ หน้า ๕๖, ๕๘-๖๐)

นอกจากนี้ พุทธศาสนายังมีแนวคิดที่เป็น

หลักอันพึงปฏิบัติต่อกันสำหรับสามีภรรยาเพื่อการ

ครองคู่อย่างเป็นปกติสุข ดังพิจารณาได้จากที่

วิจิตร ศิริรัตน์ (๒๕๕๒, หน้า ๕๗, ๖๐ - ๖๒) รวบรวมไว้ ดังนี้

หลักปฏิบัติอันเป็นหน้าที่สำหรับสามีที่พึงปฏิบัติต่อภรรยา ประกอบด้วยหลัก ๕ ประการ (ที.ป.๑๑/๒๐๑/๒๐๔) ได้แก่

ประการที่หนึ่ง สัมมานนายะ ปฏิบัติด้วย

นับถือว่าเป็นภรรยา คือ สามียกย่องให้เกียรติภรรยาของตนทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ประการที่สอง อวิมานนายะ ปฏิบัติให้

เกียรติไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามนินทา คือ สามีไม่ว่ากล่าวเปรียบเปรยเมื่อภรรยาทำผิด ควรจะหาโอกาส

ชี้แจงในภายหลัง สามีภรรยาส่วนมากตอนที่ยังเป็นคู่รักกันจะเกรงใจกัน แต่พอแต่งงานกันไปแล้ว ทั้งคู่ก็มักจะไม่มี ความเกรงใจกันต่างคนต่างคิดว่า ตนเก่ง

ประการที่สาม อนติจริยาเยะ ปฏิบัติด้วยการไม่ประพฤตินอกใจภรรยา คือ มีความซื่อสัตย์ต่อภรรยาของตน ไม่ประพฤตินอกใจเป็นคนเจ้าชู้คบหากับหญิงอื่น

ประการที่สี่ อิศสริยโอสสัคเคนะ ปฏิบัติด้วยการมอบความเป็นใหญ่ภายในบ้านให้ คือ สามีให้ภรรยาปกครองบุตรธิดา ดูแลทรัพย์สินสมบัติและกิจการในบ้านเรือน

ประการที่ห้า อลังการานุปปทานะ ปฏิบัติด้วยการให้เครื่องแต่งตัวในโอกาสเหมาะสม คือ สามีให้เงินทองแก่ภรรยาเพื่อจับจ่ายใช้สอยหรือซื้อข้าวของเครื่องใช้ในโอกาสที่สมควร สามีควรให้ของขวัญในโอกาสที่เหมาะสมเพื่อเป็นการแสดงความรักใคร่

ส่วนหลักปฏิบัติอันเป็นหน้าที่สำหรับภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามี ประกอบไปด้วยหลัก ๕ ประการ (ที.ปา.๑๑/๒๐๑/๒๐๔) ได้แก่

ประการที่หนึ่ง สุสังวิทกัมมันตา ปฏิบัติตอบด้วยการจัดงานบ้านให้ดี ได้แก่

ภรรยารู้จักการจัดการ บริหารงานบ้านให้เป็นที่เรียบร้อย ดูแลบุตรธิดา

ประการที่สอง สุสังคหิตปริชชา ปฏิบัติตอบด้วยการช่วยเหลือและเคารพบิดามารดา ญาติพี่น้อง และคนข้างเคียงของฝ่ายสามี ได้แก่ ภรรยาพึงทำความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและญาติของสามี เชื้อเพื่อให้ความช่วยเหลือตามฐานะที่จะทำได้

ประการที่สาม อนติจาริน ปฏิบัติตอบด้วยไม่ประพฤติชั่วด้วยการนอกใจคบชู้ผู้ชาย คือ ภรรยาต้องมีความซื่อสัตย์ต่อสามีของตนเองเท่านั้น ไม่ประพฤตินอกใจสามี

ประการที่สี่ สัมภตังอนุรักขติ ปฏิบัติรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ คือ ภรรยาไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย รู้จักใช้ทรัพย์อย่างประหยัด เก็บออมทรัพย์สินที่หามาได้

ประการที่ห้า ทักขา โหติ อนลสา สัพเพ กิจเจสุ ปฏิบัติด้วยการขยันทำงานและกิจการทั้งปวงในบ้านให้ดีเรียบร้อย

สำหรับหลักแห่งการครองเรือนที่ส่งเสริมความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันสามารถนำความสงบสุขมาสู่ชีวิตคู่ได้ สามีภรยานั้น ๆ ควรยึดหลักธรรมที่เรียกว่า “ฆราวาสธรรม” (ส.ส.๑๕/๘๔๕/๓๑๖) ที่ประกอบด้วย ๔ ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง สัจจะ หมายถึง ความซื่อสัตย์ สามีภรรยาต้องซื่อสัตย์ต่อกันในฐานะที่เป็นคู่ครองของกันและกัน ไม่คิดนอกใจ นอกจากนี้ผู้ครองเรือนควรประพฤติปฏิบัติสัจจะ อันมีลักษณะ ๕ ประการ ดังนี้ด้วย คือ ตรงต่อหน้าที่ ตรงต่อการทำงาน ตรงต่อเวลา ตรงต่อบุคคล และตรงต่อความดี

ประการที่สอง ทมะ หมายถึง ความข่มใจของตน ได้แก่ การข่มใจไม่ให้โกรธ ข่มใจไม่ให้หลงมัวเมาในสิ่งไม่ดีในชีวิตครองเรือนครองรัก

ประการที่สาม ชันติ หมายถึง ความอดทน ได้แก่ มีความอดทนต่อความยากลำบากที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกัน อดทนในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

ประการที่สี่ จาคะ หมายถึง การเสียสละ สำหรับกรณีคู่ครอง เมื่อเกิดทะเลาะหรือมีปัญหา ในการอยู่ร่วมกัน ทั้งสองต้องสละอารมณ์ที่ไม่ดี หรือเรื่องก่อกวนใจให้ได้

สรุป

จากที่กล่าวมา เป็นเพียงส่วนหนึ่งของ แนวคิดและหลักปฏิบัติในการใช้ชีวิตคู่ตามแนว ทางพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนามีได้ ปฏิเสธการใช้ชีวิตคู่หรือการครองเรือนแบบที่ชาย หญิงต้องมีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน ทั้งยังได้ วางแนวทางปฏิบัติไว้เพื่อให้ผู้ครองเรือนนั้นสามารถ ดำเนินชีวิตคู่อยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น มั่นคง ยั่งยืน และเป็นปกติสุขสืบต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

จิระนันท์ พิตรปรีชา, แปล. (๒๕๕๑). **ความลับในความรัก**. กรุงเทพฯ : ฟริฟอร์ม.

บุญยงค์ เกศเทศ. (๒๕๓๒). **สถานภาพสตรีไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

มิ่งขวัญธรรม ฉ่ำชื่นเมือง. (๒๕๓๗). **จิตวิทยาการสร้างสรรค์ สัมพันธภาพแห่งความรักและการ คลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้น**. กรุงเทพฯ : ต้นธรรม.

เรื่องอุไร กุศลลาสัย. (๒๕๓๕). **สตรีในวรรณคดีพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : ศยาม.

วิจิตร ศิริรัตน์. (๒๕๕๒, มกราคม - มิถุนายน). "วิถีแห่งการครองเรือนครองรักตามทศนะพระพุท ธศาสนา". ใน **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ๗ (๑), ๕๓ - ๕๔.

อภิรักษ์ ชัยปัญหา. (๒๕๔๘, พฤษภาคม - สิงหาคม). "บทบาทและลักษณะสตรีที่ปรากฏในวรรณกรรม นิทานของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส". ใน **วารสารวิชาการมนุษย- ศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ๑๓ (๑๘), ๑๒๖ - ๑๕๑.

ไปวัด แล้วทำอะไร

โดย นันทิกานต์ บุตรบาล

สำหรับคนทั่วไปการได้ไปเที่ยวก็ได้อยู่แล้ว หรือได้พักผ่อน / ทำกิจกรรมอะไร ๆ ที่เราชอบ นอนอยู่บ้านก็ดีอีกเหมือนกัน บางคนชอบฟังเพลง บางคนชอบอ่านนิยาย บ้างก็ชอบนอนตีฟงกลิ้ง อยู่บ้านได้ทั้งวัน แล้วการไปวัดได้อะไร จากการไปวัดบ่อย ๆ ข้าพเจ้าจะพอสรุปได้ว่า

๑. ได้ความเยาว์วัย
๒. หน้าตาผ่องใส
๓. ได้สุขภาพดีขึ้น
๔. ได้ทรัพย์
๕. ได้บุญ

๑. ความเยาว์วัย

คือ ได้ความเป็นเด็กหรือความเยาว์วัย ของใบหน้า คนที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่วนใหญ่ จะหน้าเด็กกว่าวัย เป็นประเภทแก่ (แล้ว) แต่หน้า ยังเด็ก หรือ ถ้ายังเด็กอยู่ก็แก่ยาก ผิวดีขึ้น ไม่ต้อง ฟังเลเซอร์หมอ) เพราะอะไรหรือยกตัวอย่างง่าย ๆ ละกัน อย่างเวลาเราเสียใจ (อกหัก ผิดหวัง อะไร ก็แล้วแต่) แล้วก็ร้องไห้..ก่อนการไปปฏิบัติ ฯ อาจจจะ ร้องไห้สัก ๒๐ นาที ต่อครั้ง แต่พอได้ไปปฏิบัติ ฯ

แล้วนำวิชาที่ไปเรียนมา มาใช้กับชีวิตประจำวัน จะทำให้เวลาในการร้องไห้ลดลง บางครั้ง แค่ ๒-๓ นาทีเอง ทีนี้หน้าคนเราที่ต้องยับยู่ยี่เพราะร้องไห้ เป็นเวลานานหลาย ๆ สิบนาที เมื่อลดลงเหลือแค่ ไม่ถึง ๕ นาที หน้าก็ต้องเด็กขึ้น เพราะปริมาณ เวลาที่ใบหน้ายับยู่ยี่น้อยลง เวลาเครียดก็เหมือนกัน คือผูกโบว์...เหมือนในโฆษณาครีมบำรุงผิวนั้นแหละ ที่ว่าหน้าคนเราทั้งร้องไห้ หัวเราะ โกรธ ฯลฯ มากมาย หน้าก็ต้องย่นสิ ทีนี้การมาปฏิบัติ ฯ ก็จะทำให้หน้าเรา เด็กขึ้น เพราะเวลาที่หน้าเรายับยู่ยี่น้อยลง (แต่ไม่ใช่ว่า มาปฏิบัติแล้วจะกลายเป็นคนไม่โกรธ ไม่รักไม่หลง แต่มันเป็นน้อยลง)

๒. หน้าตาผ่องใส

คนที่ปฏิบัติ ฯ เขาจะหน้าตาดีขึ้น เพราะ นอกจากหน้าเด็กแล้ว หน้ายังผ่องใสอีกด้วย เมื่อ หน้าคนเรา ดูเด็กกว่าวัยแถมหน้าผ่อง ก็ต้อง หน้าตาโดยรวมดีขึ้นเป็นธรรมดา นักปฏิบัติจะ ยิ้มง่ายขึ้น โกรธยากขึ้น แต่หายโกรธไวขึ้น ชีบ่น น้อยลง ใจเย็นขึ้นทั้งหมดนี้คือคำให้สัมภาษณ์ของคน ที่อยู่ใกล้ชิดคนที่ผ่านการปฏิบัติมา คนเราถ้ายิ้มง่าย

ใจเย็น ไม่พูดมาก รู้ว่าอะไรควร ไม่ควรพูด และเวลาไหนก็ต้องเป็นคนที่มีเสน่ห์ขึ้น (ซัวร์! ได้สุขภาพที่ดีขึ้น)

๓. สุขภาพที่ดีขึ้น

ข้อนี้ชัดมากในคนที่เป็นภูมิแพ้ต่าง ๆ คนที่เป็นภูมิแพ้อากาศ ภูมิแพ้นเลือด โรคภูมิแพ้หลังปฏิบัติเป็นประจำ ก็ไม่ต้องพึ่งยาหมด (จนหมอยังงงว่าดีขึ้นได้อย่างไร)

๔. ได้ทรัพย์

คนที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นประจำ จะมีทรัพย์มากขึ้น เพราะการปฏิบัติจะทำให้เราใช้เงินเป็น ทำงานได้ดีขึ้น แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดีกว่าเดิม (โบนัสที่ดีก็น่าจะมา หรือถ้าเป็นกิจกรรมส่วนตัว ก็จะบริหารงานได้ดีขึ้น หรือค้าขายดี) ส่วนผู้ที่ยังอยู่ในวัยเรียน ยังไม่ถึงเวลาหาทรัพย์ หากปฏิบัติเป็นประจำ ก็จะเรียนได้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

๕. ได้บุญ

ได้บุญอย่างไร หลายคนอาจงง ว่าการไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หรือที่เข้าใจทั่ว ๆ ไปว่าไปปฏิบัติธรรมเป็นบุญตรงไหน ที่จริงการบริจาคเงินให้มูลนิธิหรือวัด ไม่ใช่เป็นวิธีเดียวที่จะทำบุญ มีการกระทำต่าง ๆ ที่เรียกว่าเป็นบุญ (โดยไม่ต้องใช้เงินเลย) อีกหลายอย่าง

ศาสนาพุทธ หนทางแห่งความสุข

สิ่งที่สร้างความประหลาดใจให้กับชาวตะวันตกมากที่สุด คือ เรื่องกาลามสูตร (คือ หลักในการพิจารณา ๑๐ อย่าง)

๑. อย่าเพิ่งเชื่อถือด้วยการได้ยินได้ฟังตามกันมา
๒. อย่าเพิ่งเชื่อถือด้วยการถือตามถ้อยคำสืบ ๆ กันมา
๓. อย่างเพิ่งเชื่อถือด้วยการตื่นข่าวลือ
๔. อย่างเพิ่งเชื่อถือด้วยอ้างตำรา
๕. อย่างเพิ่งเชื่อถือ ตรรก หรือ เหตุผล
๖. อย่างเพิ่งเชื่อถือด้วยการคาดคะเน
๗. อย่าเพิ่งเชื่อถือด้วยการคิดตรองอาการที่ปรากฏ
๘. อย่าเพิ่งเชื่อถือเพราะเข้ากับความเห็นของตน
๙. อย่าเพิ่งเชื่อถือเพราะผู้พูดมีรูปลักษณะน่าเชื่อถือ
๑๐. อย่าเพิ่งเชื่อถือเพราะเห็นว่าสมณะนี้หรือผู้นี้เป็นครูของเรา

ศาสนาพุทธไม่ต้องการให้มีความเชื่อใด ๆ โดยไม่ใช้ปัญญาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล ศาสนาอื่น ๆ เกือบทั้งหมดล้วนให้คำตอบอย่างฟันธง แจ่มชัด และให้เชื่ออย่างไม่มีเงื่อนไข ศาสนาพุทธไม่ใช่ศาสนาแห่งศรัทธาและความเชื่อ

แต่เป็นศาสนาแห่งปัญญา ความเชื่อโดยไม่มีปัญญาจึงเป็นกรงขังจิตให้หมกมุ่นวนเวียนอยู่แต่เรื่องนั้น โดยไม่เกิดปัญญาขึ้นมาได้เลย การห้ามไม่ให้เชื่อทุกอย่างตามที่ปรากฏตามหลักกาลามสูตรก็ครอบคลุมทั้งหมดแล้ว

การที่พระพุทธเจ้าตรัสแบบนี้ ทำให้ฝรั่ง
ฟังมาก เป็นศาสนาที่แปลกไม่เน้นความเชื่อ ไม่เน้น
ศรัทธา แต่ข้ามไปเน้นใช้ปัญญาเลย

ไอน์สไตน์ได้มาศึกษาพุทธศาสนา ได้อ่าน
กาลามสูตรก็แปลกใจว่ามีศาสนาสอนไม่ให้เชื่อ
อะไรง่าย ๆ อยู่ด้วยไอน์สไตน์ ประทับใจมาก และ
เขียนเป็นบทความเพื่อให้ชาวโลก ได้รับรู้ว่า...

" ศาสนาแห่งอนาคต เป็นศาสนาแห่ง
จักรวาล ศาสนาซึ่งตั้งอยู่บนประสบการณ์ซึ่งปฏิเสธ
ความเชื่อที่ไร้ข้อพิสูจน์ หากมีศาสนาใดศาสนาหนึ่ง
ซึ่งพอจะรับมือกับความต้องการทางวิทยาศาสตร์
ได้ละก็ ศาสนานั้น คือ ศาสนาพุทธ" เขาบอกต่อ
อีกด้วยว่า

" ศาสนาพุทธมีคุณลักษณะที่เราคาดหวัง
จะให้ เป็นศาสนาแห่งจักรวาล ศาสนาพุทธไม่ยึดติด
กับพระเจ้าไม่ส่งเสริมความเชื่อที่มงาย ไม่เกี่ยวข้องกับ
กับเทวะนิยม ศาสนาพุทธเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ
และจิตวิญญาณโดยถือว่าเป็นองค์รวมเดียวกัน
อย่างมีความหมาย ศาสนาที่แท้จริงต้องไม่วางอยู่
บนความกลัวชีวิต ความกลัวตาย และศรัทธา
อย่างไม่มีลืมหูลืมตา แต่เชื่อด้วยความพากเพียร
ตามความรู้ที่มีเหตุผล "

ทุกวันนี้ เรามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี เรามี
ไม่ใคร่เวฟ มีเครื่องปรับอากาศ มีตู้เย็น มีจอแอลซีดี
มีเทคโนโลยีนาโน ทำไม่ถ้าเทียบแล้ว เรากลับมี
ความสุขน้อยลง เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะวิทยาศาสตร์
ไม่ได้ศึกษาที่ตัวมนุษย์ วิทยาศาสตร์ไม่เคยศึกษา
แม้แต่คำว่า "จิต" ของมนุษย์ มีลักษณะอย่างไร
ถ้าเปรียบสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เหมือนลูกธนู แล้วจะ
ยิงตรงเป้า ได้อย่างไร ในเมื่อไม่รู้ด้วยซ้ำว่า เป้าอยู่
ที่ตรงไหน

วันนี้วิทยาศาสตร์แก้ได้แต่ธรรมชาติ
ภายนอก วิทยาศาสตร์ไม่สามารถแก้ไขปรับปรุง
ธรรมชาติภายในตัวมนุษย์ได้เลย ทำคนให้เป็นคนดี
ไม่ได้ แก้นิสัยคนไม่ได้ เวลาคนมีความทุกข์ทางใจ
ก็แก้ไม่ได้ วิทยาศาสตร์ก็พยายามจะช่วย แต่ก็ได้
เพียงสารเคมีมาสกัดเป็นยานอนหลับ ยากล่อม
ประสาท เพื่อช่วยแก้ทุกข์ทางใจเพียงช่วงเวลาหนึ่ง
เท่านั้น มีคำถามว่า ในเมื่อเราต้องอยู่บนโลกที่มี
รูปที่งดงาม รสชาติที่อร่อย กลิ่นหอมสดชื่น เสียงที่
ไพเราะ สัมผัสที่นุ่มนวล ทำให้ชีวิตมีความสุข
แล้วเราจะไปค้นหาสัจธรรมความจริงแท้ที่สุขกว่านี้
ทำไม ในเมื่อความสุขมันก็อยู่แค่เอื้อมเท่านั้น.....

แม้ว่าเราไม่สามารถปฏิบัติได้ถึงขั้นเข้าสู่
มรรคญาณแต่เพียงแค่ว่าสามารถกำหนดสติ มีจิตที่
เป็นสมาธิ ผลที่ได้ก็ทำให้สามารถดำรงชีวิตใน
โลกปัจจุบันได้อย่างรู้เท่าทัน และมีความสุขอย่าง
แท้จริง มากกว่าที่จะไปหลงกับความสุขปลอม ๆ
ซึ่งพูดไว้ด้วย กิเลส ตัณหา และจิตอันเป็นสมาธิ
จะเป็นต้นทุนให้เราสามารถเข้าถึง มรรคญาณใน
ชาติภพถัดไป

ทาน ศีล ภาวนา เป็นหลักใหญ่ของการ
เจริญกุศล เพื่อขจัดขจัดเกลากิเลส สิ่งที่เป็นกุศลเพื่อ
ขจัดกิเลสได้มากที่สุด และเป็นหนทางแห่งการ
หลุดพ้นที่แท้จริงมาจากภาวนา และต้องเป็นบุญ
กิริยาแบบวิปัสสนาภาวนาเท่านั้น ที่จะสามารถ
ละกิเลสให้เบาบางจนหมดสิ้นได้ เพราะจะเกิด
ปัญญา รู้ลักษณะที่แท้จริง เข้าใจถึงความจริง
ที่ปรากฏ

เมื่อเราไปวัดแล้วเราก็สามารถนำมาใช้
ปฏิบัติจริงในบ้านได้ บ้านแสนสุข พระพุทธเจ้า
เป็นผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณาอันยิ่งใหญ่

ได้ประทานคำสอนไว้ว่า

ทุกคนอาจทำตนให้พ้นจากความทุกข์ได้ ถ้าหากเขามีความพยายาม ทุกคนอาจทำตนให้มีความสุขประดุจเทพเจ้าได้ ถ้าเขามีความเข้าใจในชีวิต และปฏิบัติในทางอันจกนำไปเกิดสุขนั้น ๆ

ก็การที่จักได้ความสุขในครอบครัวนั้น ในเบื้องต้นจะต้องรู้สำนึกในหน้าที่แห่งบุตรอันจะพึงมีต่อบิดา มารดาเสียก่อน เพราะบิดาเป็นหัวหน้าในครอบครัว คล้ายกับเป็นศีรษะของตน

ข้อนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก พระผู้มีพระภาค จึงได้สอน ก่อนแม่ในมงคลสูตร ก็ตรัสว่า

“ การปฏิบัติต่อมารดา บิดา เป็นอุดมมงคล ”

ครอบครัวใดบุตรธิดามีความเคารพต่อบิดา มารดา ครอบครัวนั้นชื่อว่า มีเทวดาคุ้มครองรักษา และได้รับแต่ความสุขสวัสดิมงคล

เหตุนี้พระศาสดาจึงสอนให้เคารพบิดา มารดาในฐานะแห่ง

ก. เทพเจ้าผู้ให้ความคุ้มครองป้องกัน

ข. ปฐมมาจารย์ให้ความรู้อันหาค่ามิได้

ค. ประดุจพระอาทิตย์ ผู้ให้แสงสว่างแก่ชีวิต

บุตรธิดามีความกตัญญูกตเวที ควรเคารพนบนอบต่อบิดา มารดา และทำการบูชาท่านด้วยการให้อาหาร เครื่องดื่ม ฝ้านุ่งห่ม และที่หลับนอน อันจะนำความสุขให้ท่านในโลกนี้ก่อน แล้วจะทำให้ท่านได้รับความสุขในโลกหน้าอีก

ต่อจากการปฏิบัติมารดา บิดา พึงเข้าใจในหน้าที่ผู้วิเศษ อันจะต้องปฏิบัติต่อกัน ถ้าต่างฝ่ายต่างก็รู้จักกันและกันแล้วความระหองระแหงในครอบครัวก็จักไม่เกิดขึ้น

พระศาสดาตรัสสอนในการครองชีพอย่างสุจริตต่อกัน เช่นกับว่าตนเป็นเทวดาในครอบครัว คือต้องมีหลักธรรมประจำใจอยู่เสมอ ธรรมเท่านั้นจะนำซึ่งความสงบสุขและความเจริญ ปราศจากกรรมแล้ว

พญามารก็มีโอกาสทำร้ายท่านได้ ก็หน้าที่อันจักพึงกระทำต่อกัน อันปรากฏอยู่ในสังคาโลวาสสูตรนั้นว่า สามีพึงปฏิบัติต่อกันด้วยอาการ ๕ คือ

๑. ยกย่องหรือรับรู้ไว้ในฐานะแห่งภรรยา

๒. ไม่ดูหมิ่น

๓. ไม่นอกใจภรรยา

๔. มอบความเป็นใหญ่ให้

๕. ให้เครื่องประดับเนื่อง ๆ

ฝ่ายภรรยาเมื่อได้รับการบำรุงอย่างนี้ ก็ต้องรับตอบและบำรุงตอบให้สมกันตามหน้าที่ คือ

๑. จัดการงานดี

๒. ช่วยเหลือคนข้างเคียงดี

๓. ไม่นอกใจสามี

๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ให้ปลอดภัย

๕. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

นี่เป็นหน้าที่อย่างย่อ ๆ ที่พระศาสดาทรงสอนไว้ สามี ภรรยาชาวพุทธควรดำเนินตามหลักนี้ นอกไปกว่านี้ พระศาสดา ยังทรงตักเตือนทั้งสองฝ่ายให้เอาอกเอาใจกัน ให้คิดว่าเป็นผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขจริง อย่าคิดเอาวัดเอาเปรียบกัน แต่จงถนอมน้ำใจกัน เพื่ออนาคตของตระกูลตลอดถึงความรุ่งเรืองของประเทศชาติ

มีเรื่องอะไรที่หมองใจเกิดขึ้น ก็จงปรึกษาปรองดองกัน อย่างหน้าชื่นตาบาน อย่างนั้นหน้ายิ้ม

หน้ามารเข้าใส่กัน ให้ถือว่าเป็นผู้ลงเรือลำเดียวกัน
ช่วยกันต่อพายไปให้ถึงฝั่ง คือความสุขสงบแห่ง
ครอบครัว ความสุขก็จักมาสู่บ้าน บ้านน้อย ๆ ก็เป็น
วิมาน วิมานแห่งความสงบสุข เป็นวิมานในโลกนี้
ผู้อยู่ก็คือ เทพบุตรเทพธิดา

อ้างอิง

นิพนธ์ พวงวารินทร์, ศาสตราจารย์นายแพทย์. **ความสุขนิรันดร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์,
๒๕๕๕

ภควรรษ ทองจันทร์, **เสียบึงทิพย์**. นกัสนร การพิมพ์ (กิตติชัย) จำกัด. กรุงเทพฯ :

เรื่องของบุญ,เรื่องของบาป,รู้เท่าทันสวรรค์และนรก จากหนังสือ อยู่อย่างสว่าง โดย ธ.ธรรมรักษ์

บทศอรรย พลองคดบวค

เรองงาย ๆ

ในการสรองความสุขทองกายและใจ

โดย ธนนนญดา ออนสลาลี

“ตำราแห่งชีวิต” ซึ่งดิฉันคิดว่าเหมาะกับการดำรงชีวิตเป็นที่น่าสนใจยิ่งทั้งง่ายและตรงไปตรงมา ใครจะทำก็ได้ ไม่ทำก็ได้ เป็นสิทธิ์ส่วนบุคคล ไม่บังคับยึดเยียดกัน ไม่ต่อว่าต่อขานกัน แต่ถ้าหากมีความมุ่งมั่นจะทำอะไรให้กับชีวิตของตนเองมีความสุขทั้งกายและใจก็ถือว่าเป็นเรื่องน่าส่งเสริมสนับสนุน สมควรที่จะให้กำลังใจแก่กันและกันอย่างยิ่ง หากรักตนเองก็ให้คิดให้ทำแต่เรื่องดี ๆ คิดบวก คิดสร้างสรรค์ในสิ่งที่ทำให้จิตใจสดใสขึ้นหยุดทำร้ายตัวเอง ด้วยการคิดร้ายคิดแต่ด้านลบ สุขหรือทุกข์ อยู่ที่วิธีคิด ฝึกฝนจิตใจให้ตั้งมั่นในความดี

“ใจเรา” ไม่ใช่ถึงขยะ อะไรที่มันรก มันไร้สาระก็เก็บ ๆ มันทิ้งไปบ้าง จะได้มีพื้นที่ว่าง ๆ ไว้ใส่อะไรดี ๆ อีกมากมาย

ไม่ว่าเราจะมีความสุข หรือมีความสุข มีเรื่องสมหวัง หรือผิดหวัง มีเรื่องทำให้อารมณ์ดี หรืออารมณ์เสีย ขอให้คิดเสียว่ามันเป็นเสี้ยวเวลา

หนึ่งของชีวิตเท่านั้น สิ่งสำคัญคือ การใช้ชีวิตอย่างมีสติ มีคุณค่าและเกิดประโยชน์แก่ตัวเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ นั่นแหละคือชีวิตที่แท้จริงที่เราควรต้องใส่ใจ ขอให้เรานับความสุขเล็กๆ ๆ ที่เรามีตลอดทั้งปี และขอบคุณผู้ที่มีพระคุณต่อเรา คอยช่วยเหลือเรา มอบรอยยิ้มให้เรา ไม่ว่าคนนั้นจะเป็นใครก็ตาม

เครื่องประดับที่ดี และสวยงามที่สุดของมนุษย์ คือ “ ความดีงาม ”

สูตรที่ว่านี้่งาย ๆ ในการสรองความสุขของเรา

๑. ดื่มน้ำให้มาก

๒. กินอาหารเข้าเหมือนราชา, รับประทานอาหารเพียงเหมือนเจ้าชายและเมื่อถึงอาหารเย็น, ให้วาดภาพว่าตัวเองเป็นแค่ขอทาน (แปลว่ากินมือนักที่สุดตอนเช้า, และกลาง ๆ ตอนเที่ยงและตกเย็นแล้ว, ทำตัวเป็นยาจก, ไม่มีอะไรจะกิน... สุขภาพจะเป็นอย่างเทวดาที่เดียวเร็วแหละ)

๓. กินอาหารที่โตบนดินและบนดิน, พยายามหลีกเลี่ยงอาหารที่ผลิตจากโรงงาน

๔. ใช้ชีวิตบนหลักการ 3 E นั่นคือ energy หรือพลังงาน, enthusiasm หรือกระตือรือร้น และ empathy คือเอาใจเขามาใส่ใจเราให้มาก ๆ

๕. หาเวลาทำสมาธิหรือสวดมนต์เสมอ

๖. เล่นเกมสนุก ๆ เสียบ้าง อย่าเครียด

๗. อ่านหนังสือให้มากขึ้น...ตั้งเป้าว่าปีนี้ จะอ่านมากกว่าปีที่ผ่านมา

๘. นั่งเฉย ๆ อยู่กับตัวเองสักวันละ ๑๐ นาทีให้ได้

๙. นอนวันละ ๗ ชั่วโมง

๑๐. เดินสักวันละ ๑๐ ถึง ๓๐ นาที แล้วแต่ จะสะดวก ไม่ต้องเครียดกับมัน วันไหนไม่ได้เดิน ก็อย่าหงุดหงิดกับมัน ระหว่างเดิน อย่าลืมนึก

นั่นเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสุขภาพกายและใจ ที่ผสมปนเปกันได้เสมอ หากทำเป็นกิจวัตร ชีวิต ก็แจ่มใส แต่อย่าทำให้ตัวเองเครียดด้วยการ รู้สึกผิดถ้าหากวันไหนทำไม่ได้ตามที่วางกำหนด เวลาของตนเอาไว้

วันนี้ทำไม่ได้ พรุ่งนี้ทำก็ได้ แต่การไม่ เอาใจจริงเอาจ้งกับตัวเองเกินไปไม่ได้หมายถึงการ ผัดวันประกันพรุ่ง ซึ่งเป็นคนละเรื่องกัน

สูตรเกี่ยวกับบุคลิกของตัวเองที่ควรมี

๑. อย่าเปรียบเทียบชีวิตของตัวเองกับ คนอื่น คุณไม่รู้หรือกว่าคนที่คุณอิจฉานั้นเขามี ความทุกข์ยิ่งกว่าคุณอย่างไรบ้าง

๒. อย่าคิดทางลบเกี่ยวกับเรื่องที่คุณควบคุม หรือกำหนดไม่ได้ แทนที่จะมองโลกในแง่ร้าย, ก็ทุ่มเทกำลังและพลังงานให้กับความคิดทางบวก ณ ปัจจุบันเสีย

๓. อย่าทำอะไรเกินกว่าที่ตัวเองทำได้... รู้ว่าขีดจำกัดของตัวเองอยู่ที่ไหน

๔. อย่าเอาใจจริงเอาจ้งกับตัวเองนัก เพราะ คนอื่นเขาไม่ได้ซีเรียสกับคุณเท่าไรหรอก

๕. อย่าเสียเวลาและพลังงานอันมีค่าของคุณกับเรื่องหยุ่มหิมหรือเรื่องซุบซิบ

๖. จงฝันตอนตื่นมากกว่าตอนหลับ

๗. ความรู้สึกอิจฉาริษยาเป็นเรื่องเสียเวลา เปล่า ๆ ...คิดให้ดีก็จะรู้ว่าคุณมีทุกอย่างที่คุณ จำเป็นต้องมีแล้ว

๘. ลืมเรื่องขัดแย้งในอดีตเสีย และอย่าได้ เตือนสามีหรือภรรยาคุณเกี่ยวกับความผิดพลาด ในอดีตของอีกฝ่ายหนึ่งเลย เพราะมันจะทำลาย ความสุขปัจจุบันของคุณ

๙. ชีวิตนี้สั้นเกินกว่าที่เราจะไปโกรธเกลียด ใคร...จงอย่าเกลียดคนอื่น

๑๐. ประกาศสงบศึกกับอดีตให้สิ้น จะได้ ไม่ทำลายปัจจุบันของคุณ

๑๑. ไม่มีใครกำหนดความสุขของคุณได้ นอกจากตัวของคุณเอง

๑๒. จงเข้าใจเสียว่าชีวิตก็คือโรงเรียน คุณมา เพื่อเรียนรู้ และปัญหาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของ หลักสูตรซึ่งมาแล้วก็หายไป...เหมือนใจทฤษฎีวิชา วิทยาศาสตร์...แต่สิ่งที่คุณเรียนรู้นั้นอยู่กับคุณตลอดชีวิต

๑๓. จงยิ้มและหัวเราะมากขึ้น

๑๔. คุณไม่จำเป็นต้องชนะทุกครั้งที่ถูกเถียง กับคนอื่นหรอก...บางครั้งก็ยอมรับว่าเราเห็น แตกต่างกันได้...

สุขแท้.. ชั่วคราว.. หรือค้างคิน.. ขึ้นอยู่กับทุกข์
ที่เราเผชิญ!!

การที่มีมนุษย์คนหนึ่งจะผ่านด่าน "ทดสอบ"
คือ ความทุกข์ เพื่อให้บรรลุถึง "ความสุข" แบบใด
แบบหนึ่งนั้น ย่อมต้องใช้ความอดทน ความมุ่งมั่น
และตั้งใจ หาไม่แล้ว ความสุขดังกล่าวจะกลายเป็น
"ความสุขแบบบังเอิญ" "สุขแบบชั่วคราว" และ
"สุขแบบค้างคิน" แล้วความสุขแบบนั้นก็กลับกลายกลับ
มาเป็นความทุกข์ที่คอยทิ่มแทงหัวใจดังที่เคยได้
ประสบ จะเห็นว่า เมื่อยิ่งทุกข์มากก็โหยหา
ความสุขมาก และวันหนึ่งเมื่อเราค้นพบความสุข
เราก็อยากจะให้มันอยู่กับเรานาน ๆ ทั้งนี้ การที่
ความสุขจะอยู่กับเรานานมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ
เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งว่า เราจะเอาทุกข์ที่เคย
ประสบอย่างแสนสาหัสมากระตุ้นเตือนใจของเรา
มากน้อยเพียงใด และเมื่อใดเราหลงลืมละเมอ
เพื่อพกลุ่มหลงมัวเมาไปกับความสุขแบบไม่ลืมหูลืมตา
สักวันหนึ่งตื่นขึ้นมาจะพลันพบว่า "ความสุข
ที่เราเฝ้าดิ้นรนหาได้โดยยบยั้นไปยามที่เราหลับไหล"

**เมื่อเผชิญหน้ากับความทุกข์... อย่าลืมขอขอบคุณ
ความทุกข์ที่ผ่านเลย!!!**

การเข้าใจธรรมชาติของ "กฎไตรลักษณ์" คือ
"สรรพสิ่งไม่เที่ยง คงทนอยู่ในสภาพเดิมตลอดไปไม่ได้
และไม่สามารถบังคับ หรือกะเกณฑ์ให้เป็นไปตาม
ปรารถนาและความต้องการของเราครั้งแล้วครั้งเล่า"
ทำให้เราตระหนักรู้และวางท่าทีในเชิงบวกต่อ
"โลกธรรม" คือ "มีลาภ ไร้ลาภ มียศ ไร้ยศ มีสุข ทุกข์
เสียสรรเสริญ และนินทา" นั้นล้วน "เกิดขึ้น ตั้งอยู่
และดับไปตามตัวแปรแห่งเหตุปัจจัย"

ในสถานการณ์ที่เรากำลังเผชิญหน้ากับ
"ความทุกข์ตรมระทมใจ" ความทุกข์ที่เห็นและ
เป็นอยู่ นั้น กลับกลายเป็นบทเรียนครั้งยิ่งใหญ่ที่
แฉกแฉกเข้ามาทักทาย และทดสอบจิตใจเราให้
แข็งแกร่ง มีสติมากขึ้น และไม่ประมาท ชุ่มหลง
มัวเมาในทุกวินาทีแห่งลมหายใจของการใช้ชีวิต
ความจริง เราไม่รู้เลยว่า การยืนอยู่บนขอบเหว
เปี่ยมล้นด้วยความสุขสนุกสรรเสริญเพียงใด
ถ้าครั้งหนึ่งเราไม่เคยล้มลุกคลุกคลานอยู่ได้ก้นเหว
มาก่อน

ทุกข์คือกัลยาณมิตรผู้คอยสกิดใจเมื่อพบสุข

แท้ที่จริงแล้ว พระพุทธศาสนาให้คุณค่า
และใส่ใจความทุกข์มากกว่าความสุขจริงหรือ
คำตอบที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ การใส่ใจ "ความทุกข์"
ได้กลายเป็นตัวแปรสำคัญที่กระตุ้นเตือนให้เรา
เพียรพยายามที่จะค้นหา "ความสุข" เพื่อจะอยู่กับ
"ความสุข" ทั้งยามตื่นและหลับไหลในทุกอณูแห่ง
ลมหายใจ ท่ามกลางหมอกบาง ลมหนาว พายุ
แสงแดด และลมฝนที่พัดผ่านเข้ามาในชีวิต และ
การทำงาน ไม่ว่าจะความทุกข์นั้นจะเดินทางผ่านมา
อยู่กับเราเพียงชั่วครู่ หรือตลอดไปก็ตาม

นอกจาก "ความทุกข์" จะทำให้เรามีเวลา
ในการคิดคำนึงถึงบทเรียนที่เจ็บปวด และโหยให้

อาลัยหา จนอยากจะมีรสความสุขแล้ว ความทุกข์
ยังได้ทำหน้าที่ประดุจ "กัลยาณมิตร" คอยกระตุ้น
เตือนใจเราให้เข้มแข็งดูคุณภาพแล้ว การศึกษา เรียนรู้
และเข้าใจความทุกข์ และความสุข จึงเป็นการ
เปิดประตูหัวใจของเราให้พร้อมที่จะเผชิญหน้ากับ
ความทุกข์อย่างไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึง อีกทั้งไม่
ผล็พลามและลนลานเมื่อพานพบและเสพความสุข
โดยปราศจากสติ และปัญญา

.....อย่าไปเกลียดใคร อย่าไปผูกพยาบาทใคร
จำไว้เลยนะ!!! แผ่เมตตาอย่างเดียว ร้ายจะ
กลายเป็นดี ยึดพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
ไว้เป็นสรณะ..... พระธรรมสิงหบุราจารย์
(หลวงพ่อจรัญ ฐิตธัมโม)

ข้อมูลอ้างอิง

<https://www.facebook.com/pages/สิงห์-ตี-มี-ไว้-แบ่งปัน>

<http://www.gotoknow.org/blogs/posts/485331>

